

T.C.
GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

1735-1737 Yılları Arasında Konya’da Sosyal Yaşam (53 Numaralı Konya Şer’iyye
Siciline Göre)

Hazırlayan
Hanife KAPLAN

Tarih Ana Bilim Dalı
Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Doç. Dr. Alpaslan DEMİR

TOKAT – 2014

1735-1737 Yılları Arasında Konya'da Sosyal Yaşam (53 Numaralı Konya Şer'iyye Siciline Göre)

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 10 / 10 / 2014

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

İmzası

Başkan :

Prof. Dr. Ali AÇIKEL

Üye :

Doç. Dr. Alparslan DEMİR

Üye :

Yrd. Doç. Dr. İsa TALE

Üye :

Bu tez, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 30.09.2014 tarih ve 32-02 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ali AÇIKEL
Enstitü Müdürü

Enstitü Müdürü: .....

T.C.
GAZIOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu, bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçlara atıf yaptığımı ve kaynağımı gösterdiğimi beyan ederim.

(10/10/20014)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Hanife KAPLAN

İmzası

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Tarihi aydınlatan en gerçek kaynak belgelerdir. Belgeler içinde Osmanlı tarihi araştırmalarında yol gösteren önemli belgelerden biri de Şer'iyye sicilleridir. Siciller sadece adli kayıtlar değildir. Aynı zamanda merkezin emir ve hükümlerini de kapsamaktadır.

Kadınların kazalarda idari ve hukuki yetkileri vardır. Kadılar merkez yönetimi ile kazadaki işleyişten sorumlu olan merkezin emir ve hükümlerini uygulayan ve orada huzuru sağlayan memurlardır. Bu özelliğinden dolayı siciller, o bölgenin idari, sosyal, iktisadi, hukuki, beledi, yapısı hakkında bilgiler içermektedir.

Tarihimizi aydınlatan arşiv belgeleri titizlikle saklanmaktadır. Bu belgelerin araştırılması ve incelenmesi sayesinde sosyal, ekonomik ve kültürel tarih hakkında daha fazla bilgi edinmek mümkün olacaktır.

Bu araştırmada 53 numaralı Konya Şer'iyye Sicili içerisinde sosyal hayatla ilgili olaylar seçilerek incelenmiştir. Daha önce yapılan çalışmalarında katkılarıyla Konya'da sosyal yaşamın değerlendirilmesi yapılmıştır.

Danışmanım Doç. Dr. Alpaslan DEMİR' e eğitimim süresince verdiği emeklerinden dolayı ve tez boyunca yaptığı katkılardan dolayı teşekkür ederim.

Çalışma boyunca bilgi ve deneyimleriyle yol gösteren bütün hocalarıma müteşekkirim.

Çalışmam boyunca emeği geçen arkadaşlarım İngilizce öğretmeni Derya Karamanlı ve Fatih KARAÇAM' a, Nuray KARLI' ya teşekkür ederim.

Her konuda yardımcı olan ağabeyim Ahmet KAPLAN' a ve aileme desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

ÖZET

Şer'iyye sicilleri muhteva olarak çok geniş bir kaynaktır. Çalışmamıza konu olan 53. Konya Şer'iyye sicilinde sosyal hayatla ilgili belgeler seçilerek çevirisi yapılmıştır. Aile ve sosyal düzeni bozan suçlar, yöneticiden şikâyetçi olma, bekâret, zehirleme gibi olaylar dikkati çekmektedir. Nişan ve evlilik ile ilgili belgelerde yalnızca sorunlar yaşandığında kayda geçtiği görülmüştür. Boşanma ile ilgili belgeler genel olarak kayda geçmiştir. En sık görülen boşanma şekli muhaladır. Sosyal suçlara verilen cezaların uygulanmasında mahallelinin verdiği istihbarat önemli yer tutmuştur. Genellikle para ve ta'zir cezalarının uygulandığı görülmüştür. Osmanlı devleti toplum düzeninin idamesine büyük önem vermiştir. Şer'iyye sicillerinde bunun örnekleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sicil, Osmanlı, Konya, Aile, Toplum, Mahalle, Evlenme, Boşanma, Hırsızlık, Cinayet.

ABSTRACT

The şeriyye register is a very large source as content.the translation of documents about social life was done in the 53rd Konya Şeriyye Register which was the theme of our study. Like the crimes which destroyed family and social system,complaint against administrator, virginity,poison draw attention.It was seen that documents about engagement and marriage recorded when only problems were lived. The documents about divorce were generally recorded. The most seen divorce type is muhalla.The information given by the street people took an important place about carrying out of punishment given to social crimes.Generally it was seen that Money and ta zir punishment were carried out .Ottoman Empire gave importance to society system .The examples of this were seen in the Şeriyye Register.

Key words:

Register,Ottoman,Konya,Family,Society,Street,Marriage,Divorce,Theft,Murder

İçindekiler

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vii
1. GİRİŞ	1
1. Şer'iyeye Mahkemeleri.....	2
2. Kadılık Müessesesi	4
BİRİNCİ BÖLÜM	6
Aile Kurumu	6
1. Nişanlanma.....	7
1.1. İslâm Hukukunda Nişanlanma	7
1.2. Nişanlılık Döneminin Hüküm ve Sonuçları	7
1.3. Nişanın Bozulması ve Sonuçları	8
1.4. Konya Şer'iyeye Sicillerine Yansıyan Nişan Davalarıyla İlgili Bazı Örnekler:	9
1.4.1. Nişanlılık Durumunun Uzun Sürmesi	10
1.4.2. Nişan İçin Ödenen Bedelin Geri İstenmesi:	12
1.4.3. Erkek Tarafının Mihri Ödemeye Gücü Yetmediğinden Nişanın Bozulması:	14
1.4.4. Erkeğin Vefatı Üzerine Nişanın Bitmesi ve Ödenen Bedelin Geri İstenmesi:	15
2. Evlenme	16
2.1 Nikâhın Dînî Boyutu	17
2.2. Nikâhın Hukukî Boyutu	19
2.3. Evlenme ile İlgili Konya Şer'iyeye Sicillerine Yansıyan Bazı Örnekler:	21
3. Boşanma.....	22
3. 1. Talak.....	22
3.1.1. Ric'i talak:	23
3.1.2. Bâin talak:	23
3.1.3. Sünni talak:	23
3.1.3.1. Ahsen talak:.....	23
3.1.3.2. Hasen talak:	23
3.1.4. Bid'î talak:.....	23
3.2. Kadına Verilen Boşanma Yetkisi	24
3.2.1. Tefviz-i Talak:.....	24
3.2.2. Muhalaa (Hul):	24

3.2.3. Tefrik:.....	24
3.3. Fesih:.....	25
3.4. İddet:.....	25
3.5. Kuran’da boşanma ile ilgili hükümler.....	26
3.6. Boşanma İle İlgili Konya Şer’iyye Sicillerine Yansıyan Bazı Örnekler.....	28
3.6.1. Nafaka Talebi.....	28
3.6.2. Muhalaa.....	30
3.6.2.1. Eşlerin İyi Geçinememesi.....	31
3.6.2.2. Talak.....	37
3.6.2.3. Kocanın Sefere Gitmesi.....	38
3.6.2.4. Kocanın Başka Diyara Gitmesi.....	40
3.6.2.5. Kocanın Boş Ol İmasında Bulunması.....	42
İKİNCİ BÖLÜM.....	46
Toplum Düzenini Bozan Suçlar.....	46
1. Küfr.....	49
Kur’an-ı Kerim’de Küfür İle İlgili Ayetler.....	50
1. 2. Konya Şeriye Sicillerine Yansıyan Küfür Davaları.....	51
2. Hırsızlık.....	53
2.1. İslâm Ceza Hukukunda Hırsızlık.....	53
2.2.Hırsızlık Suçu ve Cezası (Hadd-i Sirkat):.....	54
2.3.Hırsızlık Davalarıyla İlgili Konya Şer’iyye Sicillerine Yansıyan Bazı Örnekler:.....	56
3. Mahalleden İhraç.....	60
3. 1. Hüsn-i Hal ve Su-i Hal.....	61
3.2. Bireyin Sû-i Hâl Veya Hüsn-i Hâlinin Tespitinde Mahalle Ahalisinin Rolü.....	61
3.3. Mahalleden (Veya Köyden) İhraç Kararlarında Mahalle Ahalisinin Rolü.....	62
4. Cinayet.....	64
4.1 Kur'an-ı Kerimde Adam Öldürme İle İlgili Ayetler.....	66
4.2. Cinayet İle İlgili Konya Şer’iyye Sicillerine Yansıyan Bazı Örnekler:.....	67
5. Darp.....	69
6. Zina, Taciz Ve Tecavüz.....	79
6.1. İslam Hukukunda Zina ve Konya Örneği.....	79
6.1.1. Kur'an-ı Kerim'de Zina İle İlgili Hükümler.....	80
6.1.2. Zina İle İlgili Konya Şer'iyye Sicillerine Yansıyan Bazı Örnekler.....	83

6.2. Tecavüz ve Taciz Suçu.....	84
6.2.1. Taciz ve Tecavüz İle İlgili Konya Şer'iyye Sicillerine Yansıyan Bazı Örnekler.....	84
7. Haneye Tecavüz.....	88
8. Kız, Adam Kaçırma	89
9. Bakire Olmadığı İddiası	89
10. Yöneticiden Şikâyetçi Olma	90
11. Zehirleme	91
SONUÇ	92
KAYNAKÇA.....	94

KISALTMALAR LİSTESİ

KŞS	Konya Şer'iyeye Sicilleri.
C.	Cilt
S.	Sayı
s.	Sayfa
s.a.v.	Sallallahu aleyhi ve sellem
vs.	Vesaire
H.z.	Hazreti
Vb.	Ve benzeri
Bkz.	Bakınız
İÜHFM.	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
H.	Hicri
U.Ü	Uşak Üniversitesi

1. GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde ve daha önceki İslam Devletleri'nde var olan Şer'iyye Mahkemeleri'nde tutulan kayıtlar Şer'î hukuk kurallarına uygun olarak toplum düzenini sağlamak amacıyla kadıların verdiği kararları içermekle kalmamaktadır. Bunun yanında örfî hukuka ait hüküm, irade ve fermanları da içerisinde bulundurmıştır. Bu bakımdan bakıldığında Osmanlı Devleti değerlendirilirken mahkemelerde tutulan kayıtlar önemli görülmektedir. (Kuru, 2006, 6) . XV. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak, XX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar geçen yaklaşık beş asırlık bir dönemin kayıtlarını içeren Şer'iyye Sicilleri Osmanlı toplum yapısıyla ilgili çalışmalarda vazgeçilmez kaynaklardan biridir. Şer'iyye sicillerinde bulunan kayıtlar genel olarak iki bölümde toplanabilir. Bunlardan ilki, hükümet ve devlet adamları tarafından gönderilen hükümler, fermanlar, beratlar, buyruhdular, ikincisi ise kadı tarafından düzenlenip sicile yazılan ilâmlar, hüccetler, ma'rûzlar, mürâseleler gibi belgelerdir. (Demir, 2012, 32) .

“Kadı Sicili”, “Kadı Defteri”, “Sicill-i Mahfuz” veya “Sicil” de denilen Şer'iyye Sicillerinin yazıları çoğunlukla ta'lik kırmacı, kâğıtları ise çok sağlam ve parlaktır. Yazıda kullanılan mürekkepler günümüze kadar ulaşacak kadar kalitelidir. Defterlerin genellikle boyu uzun, eni dar şekildedir. Bu defterler kadıdan kadıya devrolunurdu. Şer'iyye Defterlerinin içeriği çok zengindir. Şer'iyye sicillerinde hukukî, idarî, mülkî ve beledî kararlar yer almaktadır. Kanun hâkimiyetine büyük önem veren Osmanlı Devleti'nde, mahkemelerde verilen kararlar, günü gününe sicile geçirilmiş, noterlik işleri, şahıs, zaman ve yer göstererek işlenmiştir. Bu titizlikten dolayı, Şer'iyye sicilleri sosyal ve iktisadi hayat konusunda çok önemli birer kaynaktır. (Gülcan, 1979, 2-3) .“Ömer Nasuhi Bilmen, sicili ifade ederken *“kendisine, nikâha, talaka, vakfa, ikrara, beyi ve şiraya ve sair hukukî muamelelere dair mahkemede cereyan eden ifadelerin ve hükümlerin zabt ve tahrir edilmiş olduğu defterdir.”* diyerek sicillerin içeriği hakkında bilgi vermektedir.” (Eroğlu, 2007, 1) .

Osmanlı Devleti ile ilgili yapılan çalışmalarda genellikle siyasi olaylar ele alınmıştır. Ancak yapılan son dönem çalışmalarda sosyo-ekonomik ve kültürel yönleriyle Osmanlı Devleti'ni ele almaya ağırlık verilmiştir. Çalışmamızda 53 numaralı Şer'iyye Sicili içerisindeki sosyal hayat ile ilgili hükümler alınarak kısa özetleri yapılmış ve Konya şehrindeki sosyal yaşam değerlendirilmeye çalışılmıştır. Şer'iyye sicilleri kapsamı geniş bir

kaynak olarak içerisinde sosyal hayat ile ilgili birçok olay yer almakta ve davalar kişilerin sosyal yaşamını ve devletin bu sosyal olaylar karşısındaki tutumunu yansıtmaktadır. Belgeler incelendiğinde hükümler arasında sosyal yaşam ile ilgili olarak belgeleri iki kısma ayırmak mümkündür. Birinci kısımda aile yapısı ile ilgili belgeler; nişan, evlenme, boşanma, nafaka, yer almaktadır. İkinci kısımda ise sosyal düzeni bozan suçlar, toplumun ve kadının bu suçlar karşısındaki tutumu ile ilgili belgeler (küfür, hırsızlık, cinayet, darp, zina, taciz, tecavüz, kız kaçırma, mahalleden ihraç, bakire olmadığı iddiası, zehirlenme, yöneticiden şikâyet) yer almıştır.

Çalışmamız arşiv belgeleri ışığında daha önce yapılan çalışmaların da katkılarıyla Osmanlı Konyası'nda sosyal yaşam hakkında ve genel bir ifadeyle Osmanlı toplum yaşamı hakkında bilgi vermektedir. Aile yapısı, nişan ile ilgili konular, ailelerin birbirinden beklentileri, nişanın taraflar arasındaki bağlılığı nasıl etkilediği, evlilik, evliliğin elimizdeki belgelere ne kadar yansıdığı, boşanma, boşanmanın hangi durumlarda ve şekillerde gerçekleştiği, taraflara yüklediği sorumluluklar, nafaka durumu, sosyal suçlar, toplumun ve devletin temsilcisi olarak kadının bu olaylar karşısındaki tutumu, halkın başlarındaki yöneticiden şikâyetleri, bekâretin önemi gibi sorulara cevap verilmeye çalışılmıştır.

1. Şer'iyye Mahkemeleri

Güçlünün güçsüzü ezmemesi için insanlar arası ilişkileri sağlamada üçüncü bir kuvvet gerekmiştir. Bu üçüncü kuvvet adaleti sağlamakla görevliydi. İnsanlar bir arada yaşamının bir zorunluluğu olarak sosyal düzeni sağlayacak kurallar oluşturmuştur. Bu kurallar oluşturulduğu kültürün ihtiyaçlarını karşılar nitelikte yapılmıştır. Eski Türklerin yaptıkları kanunlar kendi ihtiyaçlarından doğmuştur. Aynı şekilde diğer toplumlar da kendilerine has kanunlar ortaya koymuşlardır. Bunlara örnek olarak; Babil'in Hammurabi Kanunları, İspartalıların Likurg, Sümerlerin ve Hititlerin kanunları, Atinalıların Solon ve Roma Hukuku'nun doğmasına sebep olan Roma Kanunları, ilk çağlardaki hukuk anlayışlarının birer ifadesidir. (Kuru, 2006, 4-5).

Ortaçağdan itibaren İslamiyet'in doğuşuyla yeni bir hukuk anlayışı ortaya çıkmıştır. Bu hukuk Fıkıh ilminin diğer bir adı olan İslam Hukukudur. Hazret-i Muhammed (s.a.v.) peygamber olduktan sonra halkı dine ısındırmak ve İslam dininin ne kadar adil olduğunu kanıtlamak için adalete önem vermiştir. İslamiyet ilerledikçe adaleti yerine getirmek için

fethedilen yerlere kadı tayini yapılmıştır. Hz. Muhammed ve dört büyük halifeden biri olan Hz. Ebu Bekir zamanında valiler kadılık görevini de yerine getirmişlerdir. Hz. Ömer zamanında ise müstakil kadılar atanmıştır. Dört halife Dönemi sonrasında kurulan diğer İslam devletlerinde de adalete ve kadılık görevine önem verilmeye devam edilmiştir. (Atalar, 1980, 303-305).

Osmanlı Devleti'nde hukukun temeli olan Şer'iyye Mahkemeleri'ndeki hukuk, eski Türklerdeki töre, örfi hukuk ile İslam hükümlerini yansıtan Şer'i hukuka dayanmaktadır. Örfi hukuktaki kaidelerin şer'i hukuka ters düşmemesi gerekmektedir. (Karabay, 2007, 16). Osmanlı'nın ilk zamanlarında Şer'iyye Mahkemeleri'nde adalet görevi kadı tarafından yerine getirilirdi. Şer'iyye Mahkemeleri'nin belli bir makam binası yoktu. Bu görev bayram ve Cuma günleri dışında kadının evi, cami, mescit ve medreselerin belli odalarında yapılırdı. Tanzimat'tan sonra İstanbul kadılarının makamı, Şeyhülislamlıkta resmi bir mahkeme binasına taşınmıştır. Osmanlı Devleti ilk zamanlarında şer'i kaza usulünü benimsemiştir. Bu sebeple ilk tayin edilen memurdan birisi kadı olmuştur. Kadıları yetiştirecek bir kaynak henüz mevcut olmadığından, ilk Osmanlı kadıları Anadolu, İran, Suriye ve Mısır gibi yerlerden getirilmiştir. I. Murad'ın Molla Fahreddin Acemî'yi 130 akçe maaş ile ilk defa fetva görevine tayin ettiği bilinmektedir. Daha sonra fethedilen her idare merkezine bir kadı tayin edilmiş ve adli teşkilat ortaya çıkmıştır. (Akgündüz, 2002, 93) Kadıların ve mevâlîlerin¹ bulunduğu kaza ve şehirlerde şer'î mahkemeler vardı. (Yörür, 2006, 3). Kadıların bulunmadığı yerlerde ona vekâlet eden, onun yerine kadılık görevini yerine getiren kişilere "naib" denir. Kadıların veya naiblerin bizzat kaza işleriyle meşgul buldukları yani eski bir deyimle "icra-yı ahkâm-ı şer'iyye" eyledikleri resmi kurumlara "*şer'iyye mahkemeleri*" denilmektedir. (Atalar, 1980, 304).

Osmanlı Devleti bünyesinde bulunan farklı kültürleri bir arada tutabilmek için adalete büyük önem vermiştir. Bu nedenle kaza merkezlerine kadılar atayarak şer'i mahkemeler oluşturmuş ve halkın arasındaki sorunları çözmeye çalışmıştır.(Dinç, 2005, 2).

---

¹ (İstanbul, Bursa, Mekke gibi yüksek payeli kadılıklar)

2. Kadılık Müessesesi

Kadı kelimesi Arapça bir kelime olup “kaza” kökünden türemiştir. Sözlük manası ise hâkimlik, hüküm, karar manasına gelmektedir. Daha geniş anlatmak gerekirse; kişiler arasında meydana gelen davalarda ve tartışmalı olaylarda Kuran ve sünnete uygun yasal hüküm veren kişidir. (Kuru, 2006, 8). Osmanlı hukukçuları kadıyı kazasker tarafından tayin edilmiş kişi olarak tanımlar. (Yörür, 2006, 6). Kadılarda akıl ve zekâ, hürriyet, adalet, Müslümanlık, hukuk bilgisi gibi vasıfların bulunması gerekirdi. (Kuru, 2006, 9).

“Kadıların yargı görevi kadı beratlarında şu şekilde geçmektedir; “İstimâ-ı deâvî² ve fasl hususunda şer’î kavilden inhirâf³ göstermeye” veya “icrâ’-yı ahkâm-ı şerâi-yi nebeviyye ve infaz-ı evâmîr⁴ ve nevâhi-i ilâhiyye mütemessik olup şer’î kavilden tecavüz eylemeye” şeklinde ifade edilmektedir.” (Karabay, 2007, 18).

Kadılar direk atanmazlardı. Medreselerde ilmiye tahsilini bitirdikten sonra “mülazım” adıyla, kazasker divanında belli süre staja benzer bir görev alırlardı. Burada mesleğin gereğini öğrendikten sonra, ilk olarak kaza kadılığına atanırdı. Kadılıkta da dereceler vardı bu dereceler; kaza kadılığı, sancak kadılığı, mevleviyet kadılığı gibidir. Kadıların yükselebileceği en yüksek makam kazaskerliktir. Kazaskerlikten de Şeyhülislamlığa kadar yükselebilirdi. (Yörür, 2006, 7). Kadılar öncelikle buldukları bölgenin hukuk işlerinden sorumlu idiler. Ta’zir ve hadd cezası gerektiren suçları yargılama yetkisine sahipti. Bunun yanı sıra bugünkü noterlik işlerini, ayrıca medeni hukuka ait işleri, vakıf, mukataa ve tımarların takibinden sorumlu idiler. Aynı zamanda belediye hizmetleri de görürlerdi. Bölgenin asayiş ve emniyetiyle de kadılar ilgilenirdi. Merkezden gelen yazılar doğrudan kadılara bildirilirdi.

---

² **İstimâ:** Davada dinleme; yargıcın duruşmada iki taraf veya vekillerinin sözlü olarak ileri sürdükleri sav ve savunmaları ile, tanık ve bilirkişinin beyanlarını dinlemesi. **Deâvî:** davalar.

³ Sapma, başka bir tarafa meyiletme Sapma, dönme, doğru yoldan çıkma. Tecvidde: Harf okunduğu zaman o harfte, dil ucuna veya dil arkasına doğru bir meyli bulunmasına denir. İnhirâf sıfatının harfleri Lâm ve Ra harfleridir. Bunlara Münharif denir. Kırıklık, dönme, bozulma, değişme, doğru yoldan sapma.

(http://www.sozlukbu.com/k/10331/inhiraf_kelime_anlamı_nedir_ne_demek#ixzz36t0FILvL)

⁴ Emir kelimesinin çoğuludur. Emirler, buyruklar.

Kadılar sefere çıkmaya memur edilirse, ordunun menziline tespiti, iaşesinin temini, asker kaçaklarının takibi işlerini de yürütürlerdi. Ayrıca kadılar halkla çok yakın oldukları için onların müşkül durumlarıyla, Ramazan ve bayram ilanı gibi konularla ilgileniyorlar, bunları kadı sicillerine işliyorlardı. (Erkek, 2009, 55). Bunların yanı sıra kadı avarız hanelerinin kaydı ve vergilerin toplanması, vakıf mütevellilerinin ve medreselerin kontrolü, şehrin düzen ve temizliğinin ayrıca asayişinin sağlanması gibi işlerle de sorumluydular. (Pehlivan, 2008, 13).

Kadılar doğrudan merkeze karşı sorumlu idiler. Kadının verdiği kararı kazadaki askeri ve idari yöneticiler hiçbir şekilde değiştiremez, müdahale edemezdi. Kadıların aldığı kararı bozdurmak isteyen muhataplar padişaha yani divana başvurarak bozdurabilirdi. Divan bir nevi temyiz mahkemesi görevi görmüştür. (Öntuğ, Solak, 2012, 11-12). Mahkemelerde verilen hükümler merkezde çavuşbaşı taşrada subaşı tarafından yerine getirilirdi. Bu verilen hükümlere karşı çıkılırsa divan-ı hümayuna başvurulur. Divanda hüküm incelenir. Eğer hukuka aykırı bir karar görülürse dava tekrar görülmek üzere ya aynı mahkemeye geri gönderilir ya da başka bir mahkemeye verilir. (Ekinci, 2005, 418). Bu paragraftan hareketle kısmen yargı bağımsızlığı olduğu söylenebilmektedir. Çünkü kadının verdiği kararı askeri ve idari hiçbir yönetici değiştiremezdi. Padişah ve divan hariç hiç kimsenin yargıya müdahalesi kabul edilmemiştir.

Bir dava görülürken yargılama esnasında etrafından hiçbir müdahaleye ma'rûz kalmayan kadı tarafsız ve adil karar verebilmektedir. (Özkorkut, 2008, 232). Osmanlı'da kadılar; şer'i ihtilafları çözerken fıkıh kitaplarına; örfi ihtilafları çözerken ise kanunnamelere bakmışlardır. (Mutaf, 2008, 581.)

BİRİNCİ BÖLÜM

Aile Kurumu

İnsanlığın başlamasıyla birlikte aile denen kurumda başlamıştır. Toplumların var olabilmesi için aileye önemli görevler yüklenmiştir. Bunların en başında insanlığın varlığı ve yeni nesillerin oluşması gelmektedir. Aynı zamanda aile iktisadi, sosyal ve siyasi hayata yön vermiştir. (Gürbüz, Tuş, 1992, 89). Ana, baba, çocuklar ve tarafların kan akrabalarından (aile biçiminin gereğine göre) meydana gelmiş ekonomik ve sosyal bir birlik olarak tanımlanan aile toplumun önemli bir parçasını oluşturur. (Güler, 1992, 39).

Her toplum aile kavramını değişik bir biçimde ifade eder. Aile kavramı basit bir ifadeyle bir erkek ve bir kadının evlenmesi sonucu oluşan en temel toplumsal birimdir. Toplumlar aile olmadan varlığını sürdüremez. Her toplum kendi kültürü içerisinde kendine özgü bir aile yapısı oluşturmuştur. Türklerde eski dönemlerden beri buldukları bölgelere yaşadığı coğrafyaya, inandığı dine göre farklılık göstermektedir. Şu bir gerçektir ki Türkler İslamiyet’i kabul ettikten sonra aile yapısında farklılıklar göstermiştir. Fakat kendi örfi yapılarını terk etmemişler, İslamiyet’le genel olarak birleştirmişlerdir. (Dinç, 2005, 2-3). İslamiyet öncesi Türklerde aile oğuş (uğuş) sözü ile ifade edilmiştir. Türklerde ataerkil bir aile yapısı vardır. Daha çok babanın sözü geçmektedir. Kitabelerden anlaşıldığı kadarıyla Türklerde dışarıdan evlenme görülmüştür. (Güler, 1992, 39-40). Türk anlayışına göre evlenme devletin temeli idi. Evlenen kişilerin evliliklerinin insanlar ve kanun önünde resmileştirilmesi gerekirdi. Evlenme Türklerde belgelere geçirilmiştir. (Mandaloğlu, 2013, 133).

Osmanlı’da aile İslamiyet tarafından belirlenmiş bir takım farklılıklara sahiptir. Kur’an ve hadislerde aileye ve kadına yer veriliyor olması İslamiyet’in aileyi toplumun temeli olarak kabul ettiğini göstermektedir. İslamiyet ailenin ve kadının korunmasını gerekli görürdü. İslamiyet çok eşliliği yasaklamamıştır. Erkeğe dört eşe kadar evlenmeyi helal kılmıştır. Ama eşler arasında adaleti gerçekleştirmesini söylemiştir. Kuran bunun mümkün olmayacağını bildirir. Birden fazla evlilik serbest olmasına rağmen Osmanlı’da da tek eşlilik yaygındır. (Tabakoğlu, 1992, 84-87). Osmanlı kanunlarından ve bunların tutulduğu kayıtlardan anlaşıldığına göre evlilik kurumu kanunların güvencesindedir. (Doğru, 1999, 54).

İncelediğimiz sicilde aile kurumu ile ilgili ailenin kurulması, nişanlılık ve evlilikle ilgili belgeler ve aile kurumunun son bulması boşanma ile ilgili belgeler ve boşandıktan sonra çocukların durumu ve nafaka tayini ile ilgili konularda bilgi vermektedir.

1. Nişanlanma

Nişanlanma bir erkeğin belli bir kadına ve ailesine evlenme isteğini bildirmesidir. (Sak, 2006, 494). Evlilikten önce nişanlanma gerçekleşmiştir. Türklerde nişanlanma evliliğe ilk adım olarak kabul edilmiştir. İslam hukukunda aile birliğinin ilk adımını teşkil eden nişanlanma kız ve erkek tarafının birbirlerini tanması açısından önemlidir. Resmi bir durum olmadığı için sicillerde nişana rastlanmaz. (Acartürk, 2006, 19). İncelediğimiz belgelerde nişanlılığın bozulmasından sonra gerçekleşen sorunlarla ilgili olaylar yer almaktadır.

Eski Türklerde nişanlı kimselere “adaklı” sözü kullanılmaktaydı. (Mandaloğlu, 2013, 141). İslam hukukunda nişanlanma Arapça “hıtbe” kelimesiyle ifade edilmektedir. Osmanlı toplumunda ise “namzed” ibaresi kullanılmıştır. (Sak, 2006, 493-494). Osmanlı toplumunda evlilik için ilk adım erkek tarafının, mahalle veya köyün ileri gelenlerinden birkaç kişi ile birlikte kızı istemeleriyle atılmakta idi. Bu gelenek halen devam etmektedir. Kız tarafı olumlu düşünürse ikramda bulunur ve aralarında söz kesilirdi. Nişan hazırlıklarıyla beraber dünürlük başlardı. (Ercoşkun, 2010, 10).

1.1. İslâm Hukukunda Nişanlanma

1.2. Nişanlılık Döneminin Hüküm ve Sonuçları

Hıtbe olarak ifade edilen nişanlanmada nişanlanan erkeğe “hatip” kıza ise “mahtube” denirdi. Hıtbe evlilik değil, yalnızca evlilik vaadidir. Hıtbe doğrudan hatip tarafından yapılabileceği gibi, bu kişinin ailesi tarafından da yapılabilirdi. Kız tarafının onayıyla hıtbe gerçekleşmiş olurdu. İslam hukuku nişanlanma ile ilgili iki önemli konuda düzenleme yapmıştır. Bunlardan birincisi, kimlerle nişanlanılabileceği, diğeri ise, nişanın bozulmasının sonuçlarıdır. Nişanlanacak kişiler arasında herhangi bir engel bulunmaması gerekmektedir. (Sak, 2006, 494). Belgelerden yola çıkarak nişanlılık engelleri arasında başka biriyle evlilik akdinin olmaması görülmüştür. Nişanlı bir kızın nişan bozulmadan başka bir erkekle evlenmesi de hoş karşılanmamıştır.

İslam hukukunda evlenmesi kesinlikle yasak olan kişiler, kan bağı bulunanlar, süt kardeşliği olanlar ve sıhri hısımlığı olanlardır. Geçici olan evlenme engelleri ise, kadının başka biriyle evli olması ya da iddet⁵ beklemesi, bir erkeğin dört kadınla evli olması, din farkı, üç talakla boşanmış kadınla evlenmesidir. (Ercoşkun, 2010, 17). Nişanlanma taraflara evlenme mecburiyeti yüklemeyiz. Nişan için mutlaka ayrı bir merasime ihtiyaç yoktur. Ancak evlenmeden önce erkek tarafının kız tarafına evlenme teklifinde bulunması istenir.(Sak, 2006, 494).

Nişanlanmanın kadı ya da imam huzurunda yapılma zorunluluğu yoktur. Ancak bunların davetli olarak bulunmaları da çok doğaldır. Osmanlı toplumunda gençler arasında genellikle 12 ve sonrasındaki yaşlarda nişanlanma ve evlenmenin gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Fakat kesin olarak hangi yaşta nişanlandıklarına dair bir bilgi yoktur. Küçük yaşta evlendirilmelerinin nedeni, erkek nüfusunun savaş ve askerlik nedeni ile azalması ve ekonomik sebeplerledir. Nişanlanan gençlerin rızasıyla, köy ya da mahalle imam ve ihtiyarları aracılığıyla nişan törenine başlanırdı. Bunların katılması nezaket usulündendi ve şahitlikleri doğrultusunda evlilik izin tezkeresi verilir. Önceden görücü usulüyle mi yoksa anlaşarak mı söz kestikleri konusunda kesin bilgi yoktur. Daha çok görücü usulünün yaygın olduğu görülmektedir. (Ercoşkun, 2010, 26-28). İslam hukukunda nişanlanmanın ilk ve önemli neticesi, evlenme teklifi kabul edilen erkeğin kadını görme hakkına sahip olmasıdır. Erkek nişanlı olan kadının ellerini, yüzünü, ayaklarını görebilirdi. Kadın ise, erkeği yolda, işinde veya umumi yerlerde uzaktan görme hakkına sahipti.(Sak, 2006, 495).

1.3. Nişanın Bozulması ve Sonuçları

İslam hukukunda tarafların nişandan vazgeçmesi caiz görülmüştür. Ancak verdikleri sözden vazgeçmeleri de hoş karşılanmamıştır. Bozulmanın zorunlu olduğu durumlar ortaya çıkınca (hastalık, vefat vs.) nişan bozulabilirdi. Nişanın bozulması durumunda ortaya çıkan hukuki neticeler, ödenen mihrin ve verilen hediyelerin durumunun ne olacağını belirlemesidir. Bu durumu mezhepler açısından değerlendirecek olursak; Hanefilere göre, verilen hediyeler hibe olarak görülmüş, aynen ya da değişikliğe uğramış şekilde geri alınabilirdi. Malikilere göre, nişanı bozan taraf ödediği bedeli geri isterse alamazdı. Hediye

---

⁵ İddet: boşanmış kadınlar kendi başlarına (evlenmeden) üç ay hali (hayız ve temizlik süresi) beklerler. (Kur'an-ı Kerim, bakara suresi, 228. Ayet).

alan taraf nişanı bozarsa mutlaka geri iade ederdi. Şafilere göre, hediye duruyorsa aynen iade edilir, durmuyorsa kıymetleri değerince geri ödenirdi. Nişanın bozulması durumunda kimse mahkemeye başvurup da karşı tarafı evlenmeye zorlayamaz, tazminat da talep edemezdi. (Sak, 2006, 495).

İslam hukukçuları nişanlanmayı hukuki bir işlem olarak görmemişlerdir. Bu nedenle hukuki bir düzenleme yapılmamıştır.(Kaya, 2008, 83). İslam hukuku ile günümüz Medeni Kanunu'nda kurallar bakımından önemli bir fark yoktur. (Balkaya, 2005, 1).

1.4. Konya Şer'iyeye Sicillerine Yansıyan Nişan Davalarıyla İlgili Bazı Örnekler:

Osmanlı Devleti'nde hiçbir kanunnamede nişanlanmayla ilgili bir madde yoktur. Adaletnamelerde konuyla ilgili bir söz geçmemektedir. Mahkemeye intikal eden belgeler genellikle kişiler arasında çıkan anlaşmazlıklarla alakalıdır. Anlaşmazlık büyüyünce kadı önünde yargılama yapıp, Şer'iyeye siciline işleniyordu.(Doğru, 1999, 43).

İncelenen 53 numaralı Konya Şer'iyeye sicilinde 14 tane nişan ile ilgili belgeye rastlanmıştır. Belgeler, nişanlılığın bozulmasından sonra gerçekleşen sorunlarla alakalıdır. Bu durum nişanlanmanın belgelere yansımadığını düşündürmektedir. Ancak sorunlar çıkıp mahkemeye başvurulduğunda kadı tarafından kaydedilmiştir.

İncelenen nişan ile alakalı belgeleri dörde ayırabiliriz. Birincisi; nişanlılık durumunun uzun sürmesi ile kız tarafının erkek tarafından şikâyetçi olması ve nişandan vazgeçmesi ikincisi; nişanlılık durumunun bozulması durumunda ödenen bedelin geri istenmesi ile ilgili belgeler, üçüncüsü erkek tarafının mihri ödemeye gücü yetmemesi üzerine nişanın bozulması ile ilgili belgeler, dördüncüsü erkeğin vefatı üzerine nişanın bozulması ve erkek tarafının kız tarafından ödenen bedeli geri istemesi ile ilgili belgeler.

Tablo 1. Nişan ile ilgili belgeler.

Nişan İle İlgili Belgeler	Sayı
Nişanlılık durumunun uzun sürmesi nedeniyle nişanın bitmesi	6
Nişan için ödenen bedelin geri istenmesi	4
Erkek tarafının mihri ödemeye gücü yetmemesi nedeniyle nişanın bitmesi	2
Erkeğin vefat etmesi ile nişanın bozulması	2
Toplam	14

1.4.1. Nişanlılık Durumunun Uzun Sürmesi

Nişanlılık durumunun uzun sürmesi ile kız tarafının nişandan vazgeçmek istemesi ve erkek tarafının bu duruma müdahalesi mevcuttur. Mahkemece durumun kanıtlanması ile kızın istediği kişi ile evlenebileceğine karar verilmektedir. Örneğin; Konya’da Piri Paşa Mahallesi sakinelerinden Hacı Osman kızı Ayşe 22 Şaban 1149 (26 Aralık 1736) tarihinde Es-Seyid El-Hac Ahmed oğlu Es-Seyid Mehmed huzurunda mahkemede üç sene önce Seyid Mehmed ile nişanlandıklarını fakat hala aralarında nikâh akdinin gerçekleşmediğini bildirmiştir. Başkasıyla evlenmek istediği için kendisine mani olan Mehmed’den şikâyetçi olmuştur. Mehmed’in cevabında durumu doğrulaması üzerine Mahkeme Mehmed’e mani olmamasını ve Ayşe’nin dilediği kişiyle evlenebileceğine karar vermiştir. (KŞS, 53/201-5).

Küçük yaşlarda evlendirilen gençler buluğa erdiklerinde evliliklerini reddedebilmekteydiler. (Erçoşkun, 2010, 33).

İncelenen Sicillerde küçük yaşta söz kesme olayı söz konusudur. Taraflar buluğa erdiğinde nişanlılık durumunun uzun sürmesi ile kızın nişandan vazgeçmek istemesi ve başkasıyla evlenmek istemesi üzerine erkek tarafının müdahale etmesinden kızın şikâyetçi

olması durumu söz konusudur. Mahkemece durumun kanıtlanması üzerine kızın istediği kişiyle evlenebileceğine karar verilmektedir. Örneğin, Konya'da Zincirli kuyu Mahallesi sakinelerinden Mustafa Bey kızı Şerife Kezban 19 Ramazan 1149 (21 Ocak 1737) tarihinde Ali oğlu Abdülğani huzurunda yedi sene önce küçük iken annesi Marziye ve Abdülğani'nin babası Ali'nin kendisini Abdülğani ile nişanladıklarını mahkemede belirtmiştir. Ancak aralarında hala nikâh akdinin gerçekleşmediğini başkasıyla evlenmek istediğinde Ali'nin kendisine mani olduğunu bildirmiş ve şikâyetçi olmuştur. Kayın babası Ali'nin durumu itiraf etmesi üzerine mahkemece Şerife Kezban'ın dilediği kişiyle evlenmesine karar verilmiştir. (KŞS, 53/212-2).

Nişanlılık durumunun uzun sürmesinden dolayı kız tarafının şikâyetçi olmasının söz konusu olduğundan bahsetmiştik. Mahkemeye yapılan şikâyet üzerine erkek tarafı kız tarafına müdahaleden mahkemece men edilmektedir. Mesela, Konya'da Öyle Bekledi Mahallesi sakinelerinden Turak kızı Fatıma isimli kız mahkemede Mustafa oğlu Mehmed isimli kimse huzurunda 3 Muharrem 1149 (14 Mayıs 1736) tarihinde bu kişiden davacı olmuştur. Bir ay önce Mehmed'le nişanlanmış olduklarını ancak hala nikâh akdinin gerçekleşmediğini ve Mehmed'le evlenmek istemediğini bildirmiştir. Kendisinden sual olunup mani olunmasını talep etmiştir. Sual olunduğunda Mehmed cevabında, bir ay önce nişanlandıklarını ve aralarında nikâh akdi gerçekleşmediğini birbirlerine bir müdahalelerinin olmadığını bildirmiştir. Mahkemece Mehmed'in Fatıma'ya müdahalesine mani olunmasına ve Fatıma'nın dilediği kişiyle evlenebileceğine karar verilmiştir. (KŞS,53/113-2).

Nişanlılık süresi uzadığında kız tarafı, nikâhın yapılmaması üzerine şikâyetçi olmuştur. Nişanlı bir kıza başka bir kimsenin evlenme teklifi yapmasının doğru olmadığından kız tarafı erkek tarafından nikâhı yapmasını ve nişan durumunun açığa kavuşturulmasını istemiştir. Konya'da Furkan Dede Mahallesi sakinelerinden Mustafa kızı Fatıma isimli kız, mahkemede 25 Zilkade 1148 (7 Nisan 1736) tarihinde Mehmet kızı Havva isimli hatunun huzurunda şikâyetçi olmuştur. Üç sene önce Havva'nın oğlu Mahmut'u kendisi ile nişanlandığını nikâhın gerçekleşmediğini bildirmiştir. Havva'dan bunun sorulmasını talep etmiştir. Havva cevabında akdi nikâhın olmadığını bildirmiştir. Seyyit Mehmet, Seyyit Ahmet, Seyyit Abdulkadir isimli kimselerin de şahitliği ile üç sene önce Fatıma'nın nişanlandığını fakat nikâhın gerçekleşmediği ortaya çıkmıştır. (KŞS,53/59-1). Belgede nişanın bozulduğuna dair bir bilgi yer almamaktadır.

Yakınlar aracılığı ile kıza sorulmadan nişan olayının gerçekleşmesi de söz konusudur. Örneğin; Konya'da Kemal Garip Mahallesi sakinelerinden İbrahim kızı Meryem isimli kız mahkemede 16 Zilkade 1148 (29 Mart 1736) tarihinde Ali oğlu Mehmet huzurunda davacı olup Sefer kızı Ayşe'nin kendisini Mehmet'e kendisinden izinsiz bir buçuk sene önce nişanladığını bu ana kadar nikâhın gerçekleşmediğini bildirmiş, durumun Mehmet'ten sual olunmasını talep etmiştir. Mehmet cevabında verilen tarihte Meryem ile nişanlandığını ancak hala nikâhın gerçekleşmediğini itiraf etmiş durumun doğrulanmasıyla mahkemece Mehmet'e mani olunmasına karar verilmiştir. (KŞS,53/52-3). Belgede kıza izinsiz nişanlayan kişinin yakınlık derecesi bildirilmemiştir. Ancak kızın nikâh akdinin gerçekleşmemesi üzerine şikâyetçi olması ile mahkeme erkeği kıza müdahaleden men etmiş ve nişanı iptal etmiştir.

Nişan akdi nikâh gibi bağlayıcılığı olmayan tarafların istedikleri zaman vazgeçebilecekleri bir bağlılıktır. Kız isterse vaatler yerine getirilmediğinde nişandan vazgeçip başkası ile evlenmek isteyebilirdi. Örneğin; Konya'da Garb-ı Cedid Mahallesi sakinelerinden Ahmed kızı Saliha mahkemede 7 Cemaziel-ahir 1149 (13 Ekim 1736) tarihinde aynı mahalleden Mehmed oğlu Abdi isimli kimse huzurunda davacı olmuştur. Abdi'nin kendisiyle nişanlandığını ancak nikâh akdinin gerçekleşmediğinden başkasıyla evlenmek istediğini fakat Abdi'nin buna mani olduğunu bildirmiştir. Saliha, Abdi'nin engellenmesini talep etmiştir. Abdi'nin cevabında nikâhın gerçekleşmediğini itiraf etmesi üzerine mahkemece Abdi'ye mani olunmasına ve Saliha'nın dilediği kişiyle evlenmesine karar verilmiştir. (KŞS,53/172-2). Belgede yine nişanlılık durumunun uzun sürmesinden dolayı kız tarafının vazgeçmesi ve başka biriyle evlenmek istediğinde erkek tarafının müdahale etmesinden şikâyetçi olunması, durumun doğrulanması üzerine erkek tarafının kız tarafına müdahaleden men edilmesi söz konusudur.

Belgelerden anlaşıldığı üzere nişanlılık durumunun uzun sürmesi, düğünün vaktinde yapılmaması aileler tarafından hoş karşılanan durum değildir. Bu durumda nişanın atılması ve kızın dilediği kişiyle evlenmesine mahkemece karar verilmiştir. Eski nişanlının kıza müdahalesi mahkemece engellenmektedir.

1.4.2. Nişan İçin Ödenen Bedelin Geri İstenmesi:

Nişanlanan kız ve erkeğin karşılıklı hediyeler gönderdiği bilinmektedir. Nişan bozulduğu zaman taraflar hediyelerini geri alabilmektedir. Ancak birbirlerine hediye olarak

gönderip kullandıkları eşyalar ve yenilip tüketilen yiyecek tazmin olunamazdı fakat “mehr-i muaccel” adı altında verilenler geri alınabilmektedir. (Ercoşkun, 2010, 33-34).

Nişanlılık durumunun bitmesi üzerine taraflar birbirlerinden nişan esnasında ödedikleri masrafları geri istemiştir. Örneğin; Konya’da Sudirhemi nahiyesine bağlı Salahaddin adlı köyden Recep oğlu İbrahim mahkemede Abdi oğlu Hacı Mustafa isimli kimse huzurunda 15 Şaban 1149 (19 Aralık 1736) tarihinde davacı olmuştur. Hacı Mustafa’nın kızı Emine ile üç sene önce nişanlandıklarını ve yirmi iki kuruşu babası Mustafa’ya verdiğini ancak aralarında nikâh akdi olmaması nedeniyle bu parayı geri istemiştir. Mahkeme İbrahim’in yirmi iki kuruşu Mustafa’dan geri teslim almasına ve Emine’nin dilediği kişiyle evlenebileceğine hükmetmiştir. (KŞS,53/198-4). Belgede nişanın bitmesi üzerine erkek tarafının ödediği bedeli geri istemesi, kız tarafının bu bedeli geri vermesi ve aralarında alaka kalmadığı kızın istediği kişiyle evlenebilmesi söz konusudur.

Nişan için ödenen bedel nişan bozulduğunda taraflar arasında birbirlerine iade edilmiş ve tarafların birbirleriyle alakalarının kalmadığı bildirilmiştir. İstedikleri kişi ile evlenmelerine müsaade edilmiştir. Örneğin, Konya’da Garb-ı Cedid Mahallesi sakinlerinden Mehmed oğlu Abdi İsimli kimse mahkemede 9 Cemaziel-ahir 1149 (15 Ekim 1736) tarihinde Hacı Yusuf oğlu Ahmed isimli kimse huzurunda bu kişiden davacı olmuştur. Ahmed’in kızı Saliha ile nişanlandığını ancak nişan akdinin bitmesi ile Saliha’ya vermiş olduğu 23 kuruş nakit ve bir kısım eşyaları Saliha’dan teslim aldığını ve aralarında hiçbir hak ve alaka kalmadığını bildirmiştir. (KŞS,53/175-3). Belgede nişan akdinin bozulması ile erkek tarafı kız tarafından yaptıkları masrafı geri istemiştir. Kız tarafı da masrafların bedelini ödemiş ve aralarında bir alaka kalmadığını bildirmişlerdir.

Kız tarafı nişan için harcanan bedeli nişan bozulduktan sonra iade etmediğinde erkek tarafı mahkemeye başvurarak şikâyetçi olup harcadıkları masrafları geri isteyebiliyordu. Tekfur köyü ahalisinden Konya’da misafir olarak bulunan Abdülkerim oğlu Abdurrahman isimli kimse mahkemede 22 Zilkade 1149 (24 Mart 1737) tarihinde Konya’da Civar mahallesi sakinlerinden Hacı İbrahim oğlu Halil isimli kimse huzurunda bu kişiden davacı olmuştur. Halil’in hala eşi olan Süleyman kızı Ümmü isimli hatunla bundan önce nişanlı olduklarını, 50 kuruşluk eşyasının kendisine verilmediğini, Halil’den bu eşyanın alınması için davacı olduğunu bildirmiştir. Ümmü ile Halil bu durumu inkâr etmişlerdir. Abdurrahman, davalılar

bu durumu inkâr ettiklerinde durumu kanıtlayacak delili olmaması nedeniyle davasından vazgeçmiştir. Ümmü ve Halil ile hiçbir davalarının kalmadığını bildirmiştir. (KŞS,53/258-3). Belgede nişanlısının başkasıyla evlenmesinden şikâyetçi olan Abdurrahman, nişanlısının başkasıyla evlendiği halde hala kendisinin ödediği masrafı geri ödememelerinden şikâyetçi olmuştur.

Nişan bozulmadan kızın başka bir erkekle evlendiği iddiası da belgelere yansımıştır. Örneğin, Konya'da Devle ahalisinden Esseyit Ali oğlu Esseyit Halil isimli kimse mahkemede 3 Zilkade 1148 (16 Mart 1736) tarihinde yine Devle ahalisinden Esseyit Mehmet oğlu Esseyit Mustafa isimli kimse huzurunda bu kişiden davacı olmuştur. Devle'den Şerife Marziye isimli kızın kendisinin nişanlısı olduğunu ve nikâhları olmadan Şerife Marziye'nin 20 kuruşluk eşyayı şimdiye kadar kendisinden aldığını belirtmiştir. Seyyit Mustafa 'nın kendisinden habersiz Şerife Marziye ile nikâhlandığını bildirerek verdiği 20 kuruşluk eşyanın kendisine iade edilmesini talep etmiştir. Şerife Marziye'nin Mustafa ile nikâhlandığı iddiasının asılsız olduğunun anlaşılması üzerine eşyalar Şerife Marziye'ye iade edilmiş ve Esseyit Halil davasından men edilmiştir. (KŞS,53/34-4).

İncelenen belgelerde gözlemlendiği üzere nişanlılık durumu bozulduğunda gerek kız tarafı, gerek erkek tarafı olsun harcanan bedelin iadesini istemiştir. Nişanlılık durumu bozulduğunda nişanlı iken alınan para ya da eşyalar geri iade edilmiştir. İade gerçekleşmediği durumlarda mağdur olan taraf davacı olmuş ve bedelin iadesini istemiştir.

1.4.3. Erkek Tarafının Mihri Ödemeye Gücü Yetmediğinden Nişanın Bozulması:

İncelediğimiz belgelerden anlaşıldığına göre nişandıktan sonra erkek tarafının nikâhtan önce kız tarafına nikâh olmadan mihir olarak bir kısım eşya veya para ödediği bu para ödenmediğinde ise kız tarafının bu durumdan hoşnut olmadığı ve nişandan vazgeçtikleri görülmektedir.

Erkek tarafının mihri ödemeye gücü yetmediğinde kız tarafı nişan akdinden vazgeçebilirdi. Örneğin, Konya'da Ali Şerbeti Mahallesi sakinlerinden Mehmed oğlu Ahmed isimli kimse mahkemede 28 Ramazan 1149 (30 Ocak 1737) tarihinde üç sene önce Ferzad isimli cariye ile velisinin izniyle nişanlandıklarını ancak aralarında hala nikâh akdinin gerçekleşmediğini bildirmiştir. Ferzad'ın mihrini ödemeye gücü yetmediğinden nişanlıktan

vazgeçmiştir. Mahkeme Ferzad'ın dilediği kişiyle evlenmesine karar vermiştir. (KŞS,53/214-5). Belgede erkek tarafının belirlenen mihrî ödemeye gücü yetmediğinden kız tarafının nişandan vazgeçmesi söz konusudur. Durumun kanıtlanması ile mahkeme kızın istediği kişi ile evlenebileceğine karar vermiştir. Diğer bir belgede yine erkeğin mihrî gücü yetmediğinden kız tarafının nişandan vazgeçmesi durumu söz konusudur. Bayburt kazasına bağlı Koçi isimli köy sakinlerinden Ahmed oğlu Mustafa isimli kimse mahkemede Konya'da Sahra kazasına bağlı İsmail isimli köy sakinlerinden Hacı İsa kızı Şerife Fatıma ile 15 Cemaziel-ahir 1149 (21 Ekim 1736) tarihinde nişanlandıklarını ancak nikâh akdinin gerçekleşmediğini belirtmiştir. Mihrini ödemeye gücü yetmediğinden nişanlıktan vazgeçtiklerini aralarında hiçbir hak ve alaka kalmadığını ve Fatıma'nın istediği kişi ile evlenebileceğini bildirmiştir. (KŞS,53/178-2).

İncelenen belgelerden anlaşıldığına göre nişandıktan sonra erkek tarafının nikâhtan önce kız tarafına mihr olarak bir kısım eşya ve para ödenmediğinde ise kız tarafının bu durumdan hoşnut olmadığı ve nişandan vazgeçtikleri görülmektedir.

1.4.4. Erkeğin Vefatı Üzerine Nişanın Bitmesi ve Ödenen Bedelin Geri İstenmesi:

Nişan akdi gerçekleştikten sonra erkeğin vefat etmesi üzerine nişan olayı son bulduğunda erkek tarafı kız tarafından ödedikleri masrafların bedelini talep etmişlerdir. Örneğin; Konya'da Pürçeklü Mahallesi sakinlerinden olup İstanbul'da misafir olarak bulunan Sefer oğlu Ahmed mahkemede 2 Safer 1149 (12 Haziran 1736) tarihinde kardeşinin vekili olarak davacı olup kardeşi Ali'nin nişanlandığı Mustafa Efendi kızı Rabia'nın vekili babası Mustafa Efendi huzurunda vekili olduğu kardeşi Ali'nin bir buçuk sene önce Şerife Rabia ile nişanlandığını ve Ali'nin nişanlısına bir kısım nakit para, giysi ve ev eşyası verdiğini bildirmiştir. Ali'nin vefat etmesi üzerine Şerife Rabia'ya verilen eşyaların geri verilmesini talep etmiştir. Şerife Rabia'nın da erkek tarafına verilen eşyaları talep etmesi üzerine karşılıklı olarak aralarında anlaşmış, hak ve alakalarının kalmadığını bildirmişlerdir. (KŞS,53/132-2).

Yine diğer bir belgede benzer bir olay söz konusudur; Konya'da Akbaş Mahallesi sakinelerinden Kasım kızı Satı isimli kadın tarafından vekili olan eşi Mustafa oğlu Süleyman Beşe mahkemede 22 Zilkade 1149 (24 Mart 1737) tarihinde Halil kızı Rahime isimli kız huzurunda vefat eden kardeşi Ebu Bekir'in Rahime'yle nişanlandığını, 25 kuruş nakit ve bir

kısım eşyayı mihir olarak verdiğini bildirmiştir. Kardeşinin ölümü üzerine Rahime'den eşyaları geri istemiştir. (KŞS,53/260-2).

Belgeler incelendiğinde sadece 14 adet nişanlılıkla ilgili belgeye rastlanmıştır. Nişanlılık durumu çok fazla kayıtlara geçmemektedir. Belgelerde görüldüğü gibi nişanlanma kayıt olarak tutulmamıştır. Ama nişanlılıkla ilgili sorunlar yaşandığında şer'iyeye sicillerine kaydedilmiştir. Bu kayıtlar genellikle nişanlılık durumunun uzun sürmesinden dolayı kız tarafının vazgeçmesi, nişanlı iken taraflardan birinin başkasıyla evlenmesi halinde nişanın bozulması nişanlı erkeğin ölmesi ve nişanlılık durumu bozulduktan sonra nişan için ödenen meblağın geri istenmesi ile ilgilidir. Kayıtlara bakıldığında evlilik öncesi tarafların birbirini tanıması için nişan (namzed) gerçekleşmiştir. Ancak bu vazgeçilebilecek bir durum olduğundan yalnızca tarafların birbirine söz verdiğini göstermesi bakımından nişanlanma kayıtlara geçmemiş aileler arasında yapılmıştır. Ancak nişanlılık olayında sorun çıktığında yani taraflar birbirinden şikâyetçi olduğunda kayıtlara yansımıştır. Günümüzde de söz kesme ve nişan kayıt altına alınmamaktadır.

2. Evlenme

“Ayrı cinsten iki insanın sürekli olarak bir arada yaşamak istemelerinin örf ve adet veya kanunca tanınması” anlamına gelen evlilik, esas itibarıyla insan neslinin devamı için ortaya çıkan bir kurumdur. (Doğru, 1999, 39). İslamiyet toplumun temel taşı olan aileye çok önem vermiş, sağlam bir toplum kurmak için evlenmeyi teşvik etmiştir. (Ateş, 1978, 221).

Kur'anı Kerim, *"İçinizdeki bekârları, kölelerinizden ve cariyelerinizden iyi olanları evlendirin. Eğer yoksul iseler, Allah lütfüyle onları zenginleştirir. (Allah'ın lütfü) geniştir, (O, her şeyi) bilendir"*.(Kuran-ı Kerim, Nur, 32). Diyerek evliliği teşvik etmiştir.

İslam hukukunda evlilik için nikâh akdi kavramı kullanılırdı. Nikâh akdinin tüm unsurlarını içeren ilk tanıma göre, “karı ve koca arasında beraber yaşamaya ve yararlanmaya imkân doğuran ve taraflara karşılıklı hak ve görevler yükleyen rızai bir akitir”. Bu akitte eşler arasında bir hayat ortaklığı söz konusudur. Nikâhı devlet müdahalesinden uzak tutan İslam hukukunda nikâh akdi dini bir akit değildir, medeni bir sözleşmedir. Sadece tarafların rıza beyanlarıyla, iki kişinin şahitliğiyle, bir kısım şartlarında meydana gelmesiyle oluşan akitir.

Osmanlı öncesinde bir hukukçu, ilim adamı veya bu işle ilgilenen kişi önünde gerçekleşmiştir. (Kama, 2013, 679-680).

Türk ve İslâm medenî hukuku, aile ve evlenme kavramlarına kayıtsız kalmamıştır. Her iki hukuk sisteminde de, evlenme, evlilik birliğinin işleyişi ve sona ermesi konuları düzenlenmiştir. (Tüzüner, 2013, 129).

Nikâhın sahih olması için kişilerin şahitler huzurunda hür iradeleriyle yapmış oldukları beyanları gerekir. Beşerî hukukta nikâhın tanımına bakıldığında, “tam bir yaşama ortaklığına erişmek üzere bir erkekle bir kadın tarafından kurulan ve hukuk nizamınca kabul edilip düzenlenen daimî bir birlik” şeklinde tanımlanmıştır. (Paçacı,2008, 62-63; Ateş, 1978, 121).

Türk Madeni Kanuna göre de evlenecek kişilerin aklı başında iki şahit ve evlendirme memuru önünde nikâh yapmaları gerekmektedir. Evlendirme memuru evlenecek kişilerin her ikisine de evlenmeyi kabul edip etmediklerini sorar. Taraflar olumlu cevap verdiklerinde ve şahitlerin bunu tasdikıyla evlenmiş olurlar. İslam hukukunda evlenecek kişinin izni şart koşulmuştur. Bu da evlenmenin şekle bağlı bir akit olduğunu gösterir. Nikâh medeni bir sözleşme olduğu için hukuki boyutunun yanında dini boyutu da vardır. (Paçacı, 2008, 64).

2.1 Nikâhın Dînî Boyutu

Medeni bir akit olan nikâh ibadet anlamı da taşımaktadır. Neslin devamı, haramdan korunmak, huzur içinde ibadet etmek gibi faydaları vardır. Kuran-ı Kerim de ekonomik kaygıya düşülmeksizin bekârların evlendirilmelerini tavsiye etmiştir. Kuran ve sünnetteki tavsiyeler evliliğin mendup⁶ olduğunu göstermektedir. Rasûlullâh şu hadislerinde evlenmenin önemini açıkça dile getirmiş ve sünneti olduğunu belirtmiştir. “*Nikâh benim sünnetimdir; sünnetimle amel etmeyen benden değildir. Evlenin çoğalın, ben diğer ümmetlere sizin çokluğunuzla övüneceğim. Evlenmeye gücü yeten evlensin, gücü yetmeyen ise oruç tutsun. Zira oruç koruyucudur.*” Fakihler tarafından da evlilik mendup olarak kabul edilmiştir. Terk

---

⁶ Yapılması beğenilen iş. Şeriatın yasak etmediği veya emretmediği iş olmakla beraber yapılmasında sevap ve mendubiyet olan amel. Müstehab.

edilmesi caiz görülmemiştir. Bu bağlamda evliliğe kifâi vacip⁷ de denilebilir. (Paçacı, 2008, 64-65).

Peygamber Efendimiz (s.a.s.) daha rahat ibadet etmek için bekâr kalmayı tercih eden sahabe, İbadetlerle birlikte evlenmeyi de kesin olarak tavsiye etmiştir.

“– *Ben de asla evlenmeyecek ve kadınlar ile münâsebette bulunmayacağım*” dedi. Resûlullah (s.a.s.), onların yanına gelince:

– *şöyle, şöyle diyen kimseler siz misiniz? Dikkat edin, vallahi ben sizden daha fazla Allah'tan korkar ve (fenalıktan) korunurum! Fakat buna rağmen hem oruç tutarım, hem yerim, hem namaz kılarım, hem yatarım ve hem de kadınlarla evlenirim. Binâenaleyh sünnetimden yüz çeviren benden değildir,*” buyurdu. (Buhârî, Nikâh, 1, VI, 116)

Yine Hz. Peygamber, “Üç kimse vardır ki, onlar, Allah'ın yardımını hak etmişlerdir; Allah Yolunda Mücadele eden, azad olması için deruhte ettiği (üstlendiği) parayı ödemek isteyen köle, iffetini korumak için evlenen kimse.” (Tirmizî, Fedailul Cihad, 20, IV, 184). Hadis-i şerifinden de anlaşıldığı gibi kişilerin namusunu korumak için ve toplumun ahlak düzenini sağlamak için evlenmek teşvik edilmiştir.

Hz. Peygamber bir başka hadisinde, “*Kına yakınmak, koku sürünmek, misvâk kullanmak (diş temizlemek) ve evlenmek.*” (Tirmizî, Nikâh, 1, III, 391)Diğer evlenmenin sünneti olduğunu söylemiş ve tavsiye etmiştir.

Kuran-ı Kerim, “*Zinâya yaklaşmayın, çünkü o bir hayâsızlıktır. O ne kötü bir yoldur*”; “*ahlaksızlığın açığına da gizlisine de yaklaşmayın*” demiştir. (Kuran-ı Kerim, İsrâ, 17/32, En'âm, 6/151). Bu ayetlerle yalnızca zina değil zinaya götürecek yollar da yasaklanmıştır.

Hz. Peygamber iyi bir kadını dünyanın en güzel nimeti saymış ve bunu şu şekilde ifade etmiştir, “*Dünya bir geçimden ibarettir. Şu geçim dünyasının en güzel nimeti de iyi kadındır*”. “*Mü'min, Allah korkusundan ve O'na itaatten sonra, iyi bir kadından yararlandığı kadar hiçbir şeyden yararlanmamıştır. Çünkü ona emretse sözünü dinler, yüzüne baksa*

⁷ **Kifâi Vâcip:** Bu, topluma emredilen bir vecibe olup, hiç kimse yapmazsa tüm toplum sorumlu tutulur. Ancak toplumdan bir bölümü bunu yaparsa diğerlerinden de sorumluluk kalkar. Allah yolunda cihad, iyiliği emir ve kötülükten nehiy, cenaze namazı, İslâm devlet başkanı seçimi gibi. Cemâlüddin el-Hillî bu konuda şöyle der: Kifâi vâcipde her sahsın yaptığı ötekinin yerine geçer ve onu terkeden de yapmış sayılır(Usûlü'l-Fıkıh-Fıkıh Usulü).

kendisini sevindirir, üzerine yemin etse yeminini doğru çıkarır, başka tarafa gitse, kendisinin gıyabında namusunu ve malını korur". "Gençler, sizden gücü yeten evlensin. Çünkü bu, gözü harama karşı korur, namusu muhafaza eder. Gücü yetmeyen de oruç tutsun, çünkü oruç, şehveti kırar". "Nikâh, benim sünnetimdir. Sünnetimi yapmayan benden değildir. Evleniniz, çünkü ben sizin çokluğunuzla diğer ümmetlere övüneceğim. Hali vakti yerinde olan evlensin, eli dar olan da oruç tutsun. Zira oruç, şehveti kırar." (Ateş, 1978, 121-122).

İnsanlığın devamı, evliliğe bağlıdır. Bundan dolayı Kuran-ı Kerim, insanları evlenmeye teşvik etmiştir: *"Allah size, kendinizden eşler var etti, eşlerinizden de sizin için oğullar ve torunlar yarattı ve sizi güzel şeylerle rızıklandırdı."* (Kuran-ı Kerim, Nâhl, 72).

2.2. Nikâhın Hukukî Boyutu

Tarafların rızasının önemli olduğu bir akit olan nikâhta, taraflar şahsen bulunabileceği gibi vekil tayin ettikleri kişiler de bulunabilirdi. Veli veya vekilin evlenecek kişilerin rızasını alması önemliydi. Evlenme bir akit olarak kabul edildiğine göre tarafların rızası çok önemlidir. Nikâhta taraflar şahsen bulunabileceği gibi onlar adına vekilleri de bulunabilirdi. Kadının yakın akrabası vekili olarak bulunur. Eğer akrabası yoksa kadı kızın vekili ve velili olarak nikâhta yer alırdı. (Doğru, 1999, 50).

Nikâh kişilere beraber yaşamaya ve yardımlaşmaya imkân veren ve karşılıklı hak ve ödevler yükleyen bir sözleşmedir. Bu bakımdan nikâh hukuki bir işlemdir. Tarihte nikâhın kıyılması üç çeşittir. Hususi, dini ve medeni evliliklerdir.⁸ Ülkemizde zorunlu medeni evlilik

---

⁸ Yapılan araştırmalar en eski evlilik şeklinin *hususî evlilik* olduğunu göstermektedir. Bu tür evlilikte iki ailenin veya evlenecek tarafların karşılıklı rızalarıyla evlilik meydana gelir. Akdin kurulmasında, din adamı veya resmi bir görevlinin akde iştiraki şart değildir. *Dinî evlilik* türünde akde din görevlisinin katılımı şart koşulmaktadır. Bunda evlilik kutsal bir muamele olup, ruhani organların katılımıyla yapılacak merasimin takdis edilmesi şarttır. Özellikle Hıristiyanlıkta dinî evlilik şekli kabul edilmiştir; evlenme akdinin sıhhati kilisede rahibin akdi takdis etmesine bağlıdır. *Medenî evlilik* ise, tamamen müstakil olarak devlet tarafından düzenlenen hukuk kurallarına göre akdedilen ve çoğunlukla da yetkili resmî bir görevlinin katılımıyla gerçekleştirilen bir sözleşmedir. Medenî evlilik şekli, Fransız ihtilâlından sonra gelişmiştir. Bu evlilik şekillerini kabul eden ülkelerden bazılarında, evlilik akdinin muteber olması için resmî görevlinin katılımı şarttır. Bu tür medenî evlenme şekline, *mecburi medenî evlilik* denir. Hollanda, Belçika, Almanya, Macaristan, Romanya, İsviçre bunlardandır. Bazı ülkelerde ise, dinî ve medenî evlenme eşit kabul edilmiş, evlenecekler bunlardan dilediğini

türü kabul edilmiştir. İslam hukukundaki evlilik şekil itibariyle medeni evlilik türüne daha yakındır. Devlet tarafından akdin şartları kanunlarla düzenlenmiştir. İslam hukukunda nikâhın rükun ve şartları naslar⁹ ve naslara dayalı içtihatlarla belirlenmiştir. İslam dininde sadece eşler arasındaki ilişkiler düzenlenmemiş, ayrıca ebebeyn ile çocuklar ve yakın akrabalar arasındaki ahlaki, manevi ve hukuki işlerde düzenlenmiştir. (Paçacı, 2008, 66-67).

Genel bir ifadeyle evliliğin sonuçları şunlardır:

“a) Dinin izin verdiği ölçüler içinde eşlerin birbirlerinden istifade etmelerinin helal hale gelmesi.

b) Hürmet-i Musaharet. Hürmet-i musaharet, evlilik sebebiyle meydana gelen hasımlıktan doğan evlenme engeli demektir. İslâm dininde, bu tür evlilik engelleri iki ana grupta incelenebilir; sürekli engeller ve geçici engeller. Üvey anne ve üvey nineler, gelinler, kayınvalide, eşin nineleri, üvey kızlar ve eşin torunlarıyla evlenmek ebedi olarak yasaklanmıştır. Ancak, üvey kızlarla ve üvey torunlarla evliliğin haram olması için, anneleriyle sadece nikâhlanmak yeterli olmayıp, zifafın da gerçekleşmesi gerekir. Eşlerin kardeşleri, teyze, hala ve yeğenleriyle evlenmek ise, geçici olarak yasaklanmıştır. Eşinden ayrılmadıkça veya eşi vefat etmedikçe bunlarla evlenemez. Ayrılık veya ölüm sebebiyle nikâh sona ermiş ise, eski eşin bu sayılan akrabaları ile evlenilebilir

c) Nesepe. Evlilikle, doğacak çocukların nesepleri bu çiftten sabit olur. Hz. Peygamber, "*çocuk döşeğe aittir* (nesebi evli çiftlerden sabit olur)" buyurmuştur.

d) Miras. Evlilikle eşler birbirlerine mirasçı olurlar.

---

tercih etmekte serbest bırakılmıştır. Medenî evlenmenin bu türüne, *ihtiyarî medenî evlilik* denir. İngiltere, İtalya, İskandinavya ve ABD'nin çoğunluğunda bu sistem uygulanmaktadır. Yunanistan, Vatikan gibi bazı ülkelerde ise, dinî evlilik şekli kabul edilmekle birlikte, bir engel sebebiyle dinî evlilik imkânı bulunmayan hallerde medenî evliliğe müsaade edilmektedir. Bu tür evliliğe ise, *istisnai medenî evlilik* denmektedir. (İbrahim Paçacı, a.g.e. , 66.)

⁹ 1.Katılık, 2.kesinlik, 3.açıklık,4. İslam dininde **Kur'an ayetleri ve Peygamber hadislerine** verilen genel ad. (www.tükçebilgi.com/nass).

e) **Mehir.** Erkeğin evlenirken eşine verdiği veya vermeyi taahhüt ettiği para veya mala mehir denir. Kur'ân-ı Kerim'de, evlenen erkeğin kadına mehir vermek zorunda olduğu ve bunu zorla geri almasının caiz olmadığı bildirilmektedir

f) **Nafaka.** Kişinin bakmakla yükümlü olduğu şahısların, sosyal seviyesine göre normal bir hayat sürdürebilmeleri için ihtiyaç duyduğu ve mükellefin de temin ile yükümlü bulunduğu şeylerin tümüne denir. Buna göre mükellef, ekonomik gücüne göre, bakmakla yükümlü olduğu kişinin yiyecek, giyecek, mesken, tedavi masrafları, ayrıca gerektiğinde hizmetçisini karşılamakla yükümlüdür." (Paçacı, 2008, 67-68).

Kur'an'da, "*Karılarınızın çocukları yoksa -ettikleri vasiyetten veya borçtan arta kalanın- bıraktıklarının yarısı sizindir; çocukları varsa, bıraktıklarının dörtte biri sizindir. Sizin çocuğunuz yoksa -ettiğiniz vasiyet veya borç çıktıktan sonra- bıraktıklarınızın dörtte biri karılarınızındır; çocuğunuz varsa, bıraktıklarınızın sekizde biri onlarındır. (...)*" buyrulmaktadır. (Kuran-ı Kerim, Nisa, 4/12). Kuran'da, sünnette ve hadiste evlenmeye ilişkin pek çok bilgi vardır. Bu da İslam hukukunun aileye önem verdiğini gösterir. İslam'da evlenme İnsanın fitratına uygundur. Fitri bir düzenlemedir. (Tüzüner, 2013, 129).

2.3. Evlenme ile İlgili Konya Şer'iyye Sicillerine Yansıyan Bazı Örnekler:

Konya şer'iyye sicilleri incelendiğinde iki adet evlenme ile ilgili belgeye rastlanmaktadır. Konya şer'iyye sicillerine bakıldığında evlilik akdinin kayıtlara pek de yansımadağı görülmektedir. Kayıtlara yansıyan belgeler evlenme esnasında ortaya çıkan sorunlardan kaynaklanmaktadır. Örneğin, Konya'da Ali Kav Mahallesi sakinelerinden Abdullah kızı Zeynep, Abdullah oğlu Mehmed ile evlenmek istemiş ancak İmam İbrahim'in nikâh akdinden geri durması üzerine 24 Muharrem 1149 (9 Haziran 1736) tarihinde imamdan şikâyetçi olmuştur. İmam İbrahim'in cevabında beş buçuk yıl önce Zeynep'i Hasan ile nikâhladığını ve kendisinin halen Hasan'ın eşi olduğunu bildirmiştir. Zeynep ise eşi Hasan'ın başka diyara giderken kendisini boşadığını söylemiştir. Şahitlerin de bu durumu doğrulaması üzerine mahkeme Zeynep'in istediği kişiyle evlenebileceğine karar vermiştir. (KŞS,53/ 107-1).

Yine aynı görevli bir başka nikâha mani olmak istemiş ve şikâyet gerçekleştirmiş; Konya'da Fakih Dede Mahallesi sakinelerinden Ali kızı Fatıma, 25 Şaban 1149 (29 Aralık

1736) tarihinde Molla Mustafa oğlu İmam Molla İbrahim isimli kimse huzurunda davacı olup bir kimseyle evlenmek istediğinde İmam Molla İbrahim'in buna mani olması nedeniyle İmam Molla İbrahim'den şikâyetçi olmuştur. Mahalle ahalisinden soruşturulduğunda İmam Molla İbrahim'in iddialarının asılsız olduğu ortaya çıkmış ve mahkemece Fatıma'nın dilediği kişiyle evlenebileceğine karar verilmiştir. (KŞS,53/ 237-5).

Konya şer'iyeye sicilleri incelendiğinde evlenme ile ilgili kayıtların az olduğu dikkati çekmektedir. Bu da evlenme olayının kayıtlara geçmediğini düşündürmektedir. Bu durum yalnızca nikâh ile ilgili sorun olduğunda mahkemeye yansımış olması ile alakalıdır. Muhtemelen evlenme, hususi tutulan nikâh defterlerine kaydediliyordu.

3. Boşanma

Boşanma evlilik kurumu kadar eski bir kurumdur. (Doğru, 2010, 51). İslam hukuku boşanma konusunda kendine has bir sistem benimsemiştir. Boşanma yetkisinin tamamen erkeğe ait olmadığı bu yetkinin eşler, hakemler, mahkeme arasında paylaşıldığı söylenebilir. Boşama yetkisi kadına, başka bir şahsa, ya da mahkemeye de verilebilmektedir. Koca karısını gelişi güzel boşayamaz, hatta bazı durumlarda boşaması haram kabul edilmiştir. İslam hukukunda boşanma üç talakla sınırlandırılmış, bunu bir defada kullanmak hoş karşılanmamıştır. Boşama öncesinde problemi çözmek amacıyla nasihatte bulunma, bir müddet ayrı kalma, hakemler tayin etme gibi prosedürün takip edilmesi ve boşanma esnasında iki şahit bulundurulması bizzat Kuran'da yer almaktadır. (Açık, 2006, 4).

3. 1. Talak

Lügatte “*talak*” sözcüğü, “*ıtlak*” lafzından alınmış olup “*tatlik*” mastarı manasında bir isimdir ve boşamak, bağı çözmek, serbest bırakmak manasını ifade eder. Talakın terim anlamı ise, belli sözlerle nikâh (evlilik) bağına çözmek ve evlilik birliğine son vermektir. (Görgülü, 2002, 173).

Erkeğin boşanmayı yapabilmesi için, sadece şahitler huzurunda sözle bildirmesi yeterlidir. Durumu mahkemeye kayıt ettirmesi şart olarak görülmemiştir. Talak, evlilik

birliğini tamamen sona erdirmesi ya da erdirmemesine göre ric'i ve bain talak olarak ikiye ayrılmaktadır. (Maydaer, 2007, 300-303).

3.1.1. Ric'i talak: Bir temizlik müddeti içerisinde bir kez talak hakkının kullanılmasıdır. Ric'i talaktan sonra nikâha geri dönülebilirdi. Yalnızca bir talak hakkını götürdüğü için yeni bir nikâh yapmadan eşine tekrar dönebilirdi. (Açık, 2006, 7).

3.1.2. Bâin talak: Kesin ayrılığın gerçekleştiği talaktır. Erkek üç boşama yetkisinin tamamını kullanmış olup, tekrar evliliğe devam edemez. (Kaya, 2008, 96).

Talak sünnete uygunluk bakımından sünnî ve bid'î talak olarak ikiye ayrılır.

“3.1.3. Sünni talak: Ahsen (en güzel) talak ve Hasen (güzel) talak olmak üzere ayrılır.

3.1.3.1. Ahsen talak: Kocanın nikâh sözleşmesinden sonra zifafa girmiş olduğu hanımını, hayızdan temizlendikten sonra cinsel ilişkiye girmeksizin bir ric'i (dönülebilir) boşanma hakkını kullanarak yaptığı ve iddetin bitimine kadar (üç hayız müddeti süresince) bıraktığı boşamadır.

3.1.3.2. Hasen talak: Kocanın hanımını üç temizlik esnasında yani her temizlik esnasında birer kez olmaz üzere üç kez boşamasıdır.

3.1.4. Bid'î talak: Kocanın zifafa girilmiş hanımını bir söz ile iki kere veya bir temizlik içinde üç kere boşamasıdır. Anılan şekilde karı boşamak bid'at görülmüş. Koca bu fiili hasebiyle Allah'a asi olduğundan günahkârdır. Fakat bununla beraber boşanma hukuken geçerlidir ve kadın kocasından kesin ayrılıkla boş olur.” (Görgülü, 2002,174-179).

İslam hukukçuları geçerli bir talak işleminde, kocada buluş, akıl, boşama kastı, hür irade gibi özelliklerin bulunması gerektiği görüşündedir. Öfke ile yapılan talakın geçerliliği konusunda, Hanefi mezhebine göre, öfke halinde yapılan talak geçerli değildir. Hanbelîlere göre ise, öfke cinnet boyutuna ulaşmış, kendini kaybedecek kadar ilerlediğinde talak geçerli değildir. Kişi kendinde ise talak geçerlidir. Çağdaş İslam hukukçuları, öfke halinde talakı geçersiz saymışlardır. (Erturhan, 2003, 209-215).

3.2. Kadına Verilen Boşanma Yetkisi

İslamiyet'ten önce boşanma erkeklerin hakkıydı. İslamiyet'le birlikte yine erkeğin evliliğe istediği zaman son verebilmesine rağmen boşanmada kadının iyiliğine değişiklikler yapılmıştır. (Doğru, 2010,51). Kadının boşama hakkı ve yetkisi İslam hukukunda tartışma konularından birisi olmuştur. (Yılmaz, 2010, 210). İslam hukuku boşanma konusunda kadını erkeğe mahkûm etmemiştir. Kadına bir takım şartlarda boşama hakkı vermiştir. Bu haklar;

3.2.1. Tefviz-i Talak: “Sözlükte bir işin tasarruf ve iradesini bir kişiye sipariş ve havale etmek, devretmek, bir kimseyi bir iş üzerinde hâkim kılmak anlamlarına gelmektedir.” Bu tanımdan hareketle koca boşama yetkisini karısına veya üçüncü bir şahsa verebilmektedir. Kadın nikâh esnasında mutlak bir yetki talebinde bulunarak boşanma yetkisini elde edebilmektedir. Kuran'da Ahzap Suresi 28, 29. ayetleri bu konuya delil olarak gösterilmiştir. (Yüksek, 2014, 344).

3.2.2. Muhalaa (Hul): Kadının kocasına vereceği bedel karşılığında boşanma hakkını kocasından satın almasıdır. Kocanın muhalaayı bir şarta bağlaması caizdir. Kadın muhalaayı haber aldığı anda isterse kabul ederdi. Osmanlı'da muhalaa karşılıklı rıza ile evlilik birliğine son verilmesidir. (Sak, Aköz, 2006, 93-95).

3.2.3. Tefrik: Hâkim kararı ve yargı yoluyla boşanmadır. (Yılmaz, 2010, 216). “Eşlerden birisinin genellikle kadının mahkemeye müracaat ederek boşanma talep etmesidir. İslam hukuku çerçevesinde kadına boşanma konusunda en fazla esneklik tanıyan ayrılma tarzı tefrik yani adlî/kazâî boşanmadır.” (Kıvrım, 2011, 388). Hanefi mezhebine göre boşanma olayının sınırlı olduğu belirtilmektedir. Kocanın kaybolması, şiddetli geçimsizlik, nafakayı temin etmeme, hastalık vb. hallerin bir kısmını Hanefi hukukçuları kabul etmemektedir. Ebu Hanife ve Ebu Yusuf akıl hastalığını tefrik sebebi saymamaktadır. Nafakayı ödememekte ayrılma sebebi sayılmazdı. Kayıp hali de aynı şekilde idi. Boşanmanın hükmedilmesi için kocanın emsallerinin ölmüş olması aranır. Mezhep hükümlerine aykırı durumlar da olmuştur. Koca evine gelmeyip, kocalık görevini yapmadığı zaman, kadın ayrılma talebinde bulunmaktadır. (Kaya, 2008, 97).

Hz. Peygamber, “*Allah'ın en sevmediği helal boşanmadır.*” buyurmuştur. Kuran'da boşanmayı en son çare olarak görmüş, öncelikle eşlerin aralarındaki sorunları çözmeleri

öğütlenmiştir. Ancak sorunlar çözümlenemediğinde araya hakemlerin girmesi ile sorunların giderilmesi bildirilmiştir. Sorunlar yine de çözülemiyorsa son ihtimal eşlerin ayrılmalarına izin vermiştir. Öncelik evlilik kurumunun devam etmesi için eşlerin fedakârlık göstermesindedir. (Paçacı, 2008, 82).

3.3. Fesih:

Evliliğin sözleşme anında ya da sonradan meydana gelen bir eksiklik ya da bozukluk sebebiyle iptal edilmesidir. Fesihte talak sayısını azaltma olmaz, evlilik birliğine derhal son verir. (Açık, 2006, 5). Nikâhtan haberi olmayan buluğa ermemiş kişiler, tam ehliyete kavuştuktan sonra nikâhlandığını ne zaman öğrense fesih davası açabilmektedirler. (Saydam, 2000, 333).

3.4. İddet:

Evliliğin talak, ölüm, muhalaa, fesih nedenleriyle bitmesi durumunda, kadının yeniden evlenmek için beklemesi gerektiği süredir. İslam hukuku doğacak çocukların neseplerinin belli olması için, evliliğin bahsedilen sebeplerle sona ermesi durumunda, kadına belirli bir süre bekleme mecburiyeti getirmiştir. Bu süre, evliliğin ölümle bitmesi durumunda dört ay on gündür, talak ile sona ermişse üç ay on gündür. (Sak, 133). Kuran'da Bakara ve Talak sureleri "iddet" e delil olarak gösterilebilmektedir. (Kuran-ı Kerim, Bakara, 228,231-235, 240, Talak, 1-7).

Tablo 2. Boşanma Şekilleri.

Boşanma			
1.Talak			2.Fesih
1.Erkek	2.Kadın	3.Vekil	4.Mahkeme
1.Ric'i Talak	1.Tevfizi Talak		
2.Sünni Talak *Ahsen *Hasen	2.Muhalaa (hul)		
3.Bain Talak	3.Tefrik		
4.Bid'i Talak			

3.5. Kuran'da boşanma ile ilgili hükümler

Kuran-ı Kerim'de boşanma ile hükümler bir defada değil aşamalı olarak gelmiştir. İlk olarak Bakara suresinin 228. ayeti gelmiştir:

“ Boşanmış kadınlar kendi başlarına (evlenmeden) üç ay hali (hayız veya temizlik müddeti) beklerler. Eğer onlar Allah'a ve ahret gününe gerçekten inanmışlarsa, rahimlerinde Allah'ın yarattığını gizlemeleri kendilerine helal olmaz. Eğer kocalar barışmak isterlerse, bu durumda boşadıkları kadınları geri almaya daha çok hak sahibidirler. Erkeklerin kadınlar üzerinde hakları gibi, kadınların da ödevlerine denk belli hakları vardır. Ancak erkekler kadınlara göre bir derece üstünlüğe sahiptirler. Allah azizdir, hâkimdir.”

Bu ayette boşanma kadınların özel hallerinden herhangi birisiyle kayıtlanmamış; talakın meydana gelmesi için erkeğin iradesine bir sınırlama getirilmemiştir. Bundan sonra boşanma sınırlandırılmaya başlamıştır. Öncelikle boşanmanın zarar vermek amacıyla kullanılması yasaklanmıştır:

“Kadınları boşadığınızda müddetleri sona ererken, onları güzellikle tutun, ya da güzellikle bırakın, haklarına tecavüz etmek için onlara zararlı olacak şekilde tutmayın, böyle yapan şüphesiz kendisine yazık etmiş olur (...)” (Kuran-ı Kerim, Bakara, 231).

Bundan sonra boşanma âdeti sınırlandırılmış:

“ Boşanma iki defadır. Ya iyilikle tutma ya da iyilikle bırakmadır. (...) Bundan sonra kadını boşarsa kadın başka birisiyle evlenmedikçe bir daha kendisine helal olmaz. Eğer ikinci koca da onu boşarsa, Allah’ın yasalarını koruyacaklarını sanırlarsa eski karı kocanın birbirine dönmelerinde bir engel yoktur (...).” (Kuran-ı Kerim, Bakara, 230).

Daha katı bir sınırlandırma getirilmiş, erkeğin iradesi iddetin sonuna nakledilmiştir:

“Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınızda, onları, iddetlerini gözeterek boşayın ve iddeti sayın; Rabbiniz olan Allah’tan sakının; onları -apaçık bir hayasızlık yapmaları hali müstesna- evlerinden çıkarmayın, onlar da çıkmassınlar (...) Kadınların iddet süreleri biteceğinde, onları ya uygun şekilde alıkoyun, ya da uygun bir şekilde onlardan ayrılın; içinizden de iki adil şahit getirin. İşte bu Allah’a ve ahret gününe inanan kimseye verilen öğüttür.” (Kuran-ı Kerim, Talak, 1,2).

Nisa suresinin 34. ayeti, boşanma ve boşama yetkisinin erkeğe verilmesi ile ilgili olmayıp, erkeklerin nafaka sorumluluğundan ve bundan doğan haklarından bahsetmektedir. Kur’an-ı Kerim’de boşama ile ilgili ayetlerde bazen sadece kocalar muhatap olarak alınırken, bu ayetlerden bir kısmı sadece karıları, bir kısmı da eşlerin her ikisini birden ilgilendirmektedir. Meselâ, Bakara suresinin 227. ve Ahzâb suresinin 49. ayetleri kocaları muhatap almaktadır. Bakara suresinin 228. ayeti ile Ahzâb suresinin 49. ayetinin bir kısmı ise karıları ilgilendirmektedir. Nisa suresi 128. ayeti ise karı kocayı birlikte muhatap almaktadır. Bu ve ilgili ayetler, talakın ne sadece koca ne de sadece karı ile ilgili olduğunu, bilakis her ikisini birden ilgilendirdiğini göstermektedir. Hatta Nisa suresi 35. ayette belirtildiği üzere,

boşanma konusuna hakemler veya hâkimler de müdahil olabilmektedirler. Nisa suresinin 34 ve 35. ayetlerinde de, eşlerin boşanmadan önce ikili diyalogla problemi çözmeleri gerektiğine, problem çözümü olmazsa, yönetici veya hâkim tarafından çözümlenmesi konusuna işaret edilmiştir. (Paçacı, 2008, 84-84).

İslam hukukunda evliliğin sona erme şekilleri talak ve fesih olarak ikiye ayrılır. Talak, evlilik birliğinin kocanın, bazı istisnai durumlarda kadının veya her ikisinin irade beyanıyla veyahut da hâkimin hükmüyle sona ermesidir.

3.6. Boşanma İle İlgili Konya Şer'iyeye Sicillerine Yansıyan Bazı Örnekler

53 numaralı şer'iyeye sicil defteri incelendiğinde sosyal bir olay olan evliliğin sona erdirilmesi hangi koşullarda gerçekleşmiş, eşler arası mağduriyet söz konusu mu, hangi durumlarda evliliğe son verilmiş? Boşanma türleri nelerdir? Hangi tür boşanma çeşidi daha yaygın? Boşanma talebinde bulunanlar kimlerdir? Ayrılığın yüklediği sorumluluklar nelerdir? Gibi sorulara yanıt bulmak mümkündür.

3.6.1. Nafaka Talebi

Sicil içerisinde 41 adet boşanma ile ilgili hüküm olduğu görülmüştür. Bunlardan 6 tanesi kadının kendisini boşayan eşinden nafaka talebinde bulunmasıyla alakalıdır. Kadınlar muhalaa yöntemi ile boşanma gerçekleşirken boşanma hakkını elde edebilmek için olacak ki bütün haklarından vazgeçmiştir. Nafaka ile ilgili belgeler incelendiğinde kadınların mağduriyetleri durumunda boşandıkları eşlerini dava ettikleri görülmüştür. Muhalaa yoluyla boşanma esnasında boşanma hakkını elde edebilmek için bütün haklarından vazgeçtikleri durumlar gerçekleştiğinden bazen daha sonra sıkıntı yaşadıklarında nafaka talebinde bulunmuşlardır. Ancak nafaka için sonradan açtıkları davalar olumlu sonuçlanmayabilmiştir. Davalar eşlerin rızası gözetilerek gerçekleşmiştir. Yalnızca bir belgede kadın kocasından şiddet ve zorlama gördüğünü belirtmiş ancak kanıtlayamadığı için davasından men edilmiştir. Örneğin; Konya Merkez Mahallesi sakinelerinden Süleyman kızı Ümmü Gülsüm isimli hatun mahkemede 28 Cemaziyelahir 1149 (3 Kasım 1736) tarihinde eski eşi Osman oğlu Hasan'a dava açmıştır. Hasan'ın eski eşi olduğunu bundan on üç sene önce kendisini boşadığını, Hasan'ın altı bin akçe mihri ve iddet nafakası ile geçim masraflarını kendisine vermediğini belirtmiş ve bu masrafları eski eşi Hasan'dan talep etmiştir. Hasan cevabında, eski eşi Gülsüm

ile iyi geçinemediklerini, Ümmü Gülsüm'ün altı bin akçe mihr, iddet nafakası ve bütün hukuki haklarından vazgeçmesiyle boşandıklarını, aralarında bir alaka kalmadığını bildirmiştir. Ümmü Gülsüm cevabında Hasan ile mihrinden ve bütün haklarından vazgeçerek boşandığını fakat Hasan'ın bu şekilde boşanmak için kendisini darp ettiğini ve haklarından vazgeçerek boşanmak zorunda kaldığını bildirmiştir. Hasan'ın haklı olduğunun kanıtlanmasıyla Ümmü Gülsüm davasından men edilmiştir. (KŞS,53/184-3).

Bazı belgelerde karşılıklı rıza sonucunda nafaka ödenmesi kabul edilmiş ve hâkimin belirlediği nafaka miktarının verilmesine izin verilmiştir. Örneğin, Konya'da Şıh Ahmet Mahallesi sakinelerinden Süleyman kızı Ayşe isimli hatun mahkemede 5 Cemaziyelahir 1149 (11 Ekim 1736) tarihinde boşandığı eşi Hacı Mehmed oğlu Süleyman Beşe'den kızı Saliha için nafaka ve kisve talebinde bulunmuştur. Hâkim, nafaka ve kisve talebi için yirmi sekiz cedit akçeyi kızın babası Süleyman Beşe tarafından Ayşe'ye verilmesine izin vermiştir. (KŞS, 53/ 174-2).

Nafaka talebinde bulunulduğu ancak sonucun yer almadığı durumlar da görülmüştür. Mesela; Konya'da Sadırlar Mahallesi sakinelerinden Mehmed kızı Alime mahkemede 27 Cemaziyelevvel 1149 (3 Ekim 1736 Çarşamba) tarihinde eşi Amr oğlu Mehmed'in otuz günlük bebeği Amr'ın nafakası ve kisvesini kendisine vermesini istemiştir. (KŞS,53/171-4).

Eşler boşanma sonucunda nafaka ve mihrin ödenmesi konusunda belirtilen miktarı tam olarak alıncaya kadar mahkemeye başvurmuştur. Diğer konularda olduğu gibi nafaka konusunda da eşlerin rızası tam olarak sağlanana kadar mahkeme devam etmiştir. Örneğin; Konya'da Sudurhemi nahiyesine bağlı Sızma köyü sakinelerinden Mustafa kızı Fatıma isimli hatunun 4 Zilkade 1148 (17 Mart 1736) tarihinde, Nasuh oğlu Ali ve Osman oğlu İbrahim şahadetleriyle vekili olan Hüseyin oğlu Derviş Ali, Abdurrahman oğlu Mehmed huzurunda davacı olmuştur. Mahkemede vekili Fatıma'nın bundan önce Mehmed'in eşi olduğunu, bir buçuk sene önce Fatıma'yı boşadığını on kuruş mihrini ve bir sim kuşak, bir sandık, bir kilim, bir döşek, iki yastık ve bir yekta eşyalardan alacağı kaldığını söylemiştir. Sonra on kuruş mihrini, bir kilimi kendisine teslim ettiğini ve Fatıma'nın diğer eşyalardan vazgeçtiğini aralarında bir alaka kalmadığını bildirmiştir. (KŞS,53/41-2).

Bazen nafaka taksimi gerçekleştiği halde eşin mahkemeye başvurduğu görülmüştür. Bu tür olaylar şahitlerin verdiği ifade ile çözülmüştür. Bir örnek vermek gerekirse; Konya'da

İbn-i Kazgan Mahallesi sakinelerinden Ahmet kızı Eşmi isimli hatun Ebu Bekir oğlu Ahmet Ağa isimli kimse'den 11 Şevval 1148 (24 Şubat 1736) tarihinde davacı olmuştur. Eşmi, Ahmet Ağa'nın eski eşi olduğunu, iyi geçinemediklerinden kendisini boşadığını ve zimmetinde bulunan dört bin akçe mihrini, nafakası ile vesaire eşyalarını vermediğini bildirmiştir. Ahmet Ağa cevabında Eşmi'nin eşi iken iyi geçinemediklerini mihri ve nafakası için Eşmi'ye zimmetinde bulunan on dört kuruş bakır akçesini, on iki buçuk kuruş kıymetli altın künyeyi, yirmi beş buçuk kıymetli camış ineği ve elli iki kuruşu kendisine tamamen bıraktığını Mehmed oğlu İbrahim ve Ebu Bekir oğlu Hacı Yusuf isimli kimselerin buna şahit olduklarını söylemiştir. O kişiler de bu duruma şahit olduklarını bildirmişlerdir. (KŞS,53/29-1).

Bazı nafaka davalarında, kadın istediği bedeli tam olarak alamasa da mihri kadar olan miktarı boşanma bedeli olarak almıştır. Örneğin, Konya'da Şeyh Bedreddin Mahallesi sakinelerinden Receb kızı Marziye isimli kadın mahkemede 14 Ramazan 1149 (16 Ocak 1737) tarihinde Ali oğlu Molla Mahmud ve Es-Seyit El-Hac Ali oğlu Es-Seyid İbrahim isimli kimseler şahadetleriyle 6 yıl önce kendisini boşayan eşi Mehmet'ten 15 kuruşluk mihrini, sim saç bağı ve 1 sim kemer kuşağını talep etmiştir. Mehmet'in Marziye'nin daha önce bunlardan vazgeçtiği yolundaki beyanı üzerine, araya arabulucuların girmesi sonucu 15 kuruş sulh bedeli olarak Marziye'ye verilmiştir. (KŞS,53/211-4).

Diğer belgelerden ikisi boşanan eşlerin çocukları için nafaka istemesiyle alakalıdır. Üç belge ise boşanan eşlerin kendisine verilmesi gereken nafakanın ve mihrin iade edilmemesi ile alakalıdır. Bunlardan birisinde kadın mihri ve nafakasından vazgeçmesi için eski kocanın kendisine şiddet uyguladığını bildirirken mahkemede bu durumu kanıtlayamaması ile davasından men edilmesi ile sonuçlanmıştır. Diğer belgede ise eşin vermesi gereken nafaka ve mihrini ödemediğini söylemesi ancak eş mahkemede bir kısım mal ve parayı kendisine mihri ve nafakası için bıraktığını söyleyerek anlaşmaları ile ilgilidir. Bir belgede ise nafaka isteyen eşin eski eşiyle sulh bedeli olarak anlaşması ile alakalıdır.

3.6.2. Muhalaa

İslâm hukukunda evlilik birliğini sona erdiren yollardan biri de “muhâlaa” yöntemidir. Tarafların karşılıklı rızaları ile gerçekleşen bu boşama yöntemi, kadının mehir alacağından feragat etmesi veya bir mal karşılığında kocasının kendisini boşamaya razı etmesidir.

Muhâlaa, İslâm hukukunda yalnız kocaya ait olan boşama yetkisinin bir istisnasını teşkil ettiği gibi, kadının istemediği bir evlilikten kurtulmasını da sağlamış olmaktadır. Muhâlaa talebini bizzat kadının kendisi ileri sürebileceği gibi vekili aracılığı ile de muhâlaa talebinde bulunup bu yolla boşanabilir. “Eğer Allah’ın yasalarını ikisi koruyamayacaklar diye korkarsanız, o zaman kadının fidye vermesinde ikisine de günah yoktur.” ayetine dayanan muhâlaa yöntemi uygulamaya geçmiştir. (Kaya, 2008, 98).

Boşanmayla ilgili belgeler içerisinde muhâlaaya sıkça rastlanmaktadır. Muhâlaa karı-kocanın karşılıklı anlaşarak, kadının hukuki haklarından vazgeçmesi ile kocasından boşanma hakkını aldığı boşanma şeklidir.

Boşanma gerekçeleri:

a-İyi geçinememe nedeniyle karşılıklı anlaşarak boşanma,

b-Kocanın uzak diyara gitmesi,

c-Kocanın sefere gitmesi,

d-Kocanın boş ol imasında bulunması,

3.6.2.1. Eşlerin İyi Geçinememesi

Evlilik iyi gitmediğinde birlikte yaşamak kadın için çekilmez hale gelirse kadın bütün haklarından vazgeçip sadece boşanma bedeli alarak ayrılmak isteyebilir. Bu işlem vekiller aracılığıyla da yapılabilmektedir. Örneğin; Konya’da Kalenderhane Mahallesi sakinelerinden Hacı Mehmed kızı Safiye isimli hatun, Hacı İbrahim oğlu Mehmed ve Hacı İsmail oğlu Hacı Mehmed isimli kimseler şahadetleriyle vekili olan Es-Seyid Mehmed oğlu Es-Seyid Veli aracılığıyla 21 Zilkade 1149 (23 Mart 1737) tarihinde mahkemeye başvurmuştur. Mütevekkilesi Safiye’nin eşi Hacı Ali oğlu Hacı Ömer isimli kimse huzurunda Safiye’nin eşi Hacı Ömer ile iyi geçinemediklerini belirtmiş, dört akçe mihrinden vazgeçip, iddet nafakası ve geçimi kendi üzerine olarak iki yüz kuruş ve babasından kalan sahan ve bir sini, bir tencere, iki kilim, bir yorgan, bir döşek, iki yastık, bir seccade, bir leğen, bir ibriği boşanma bedeli olarak aldığını karşılıklı anlaşarak boşandıklarını aralarında hiçbir hak ve alaka kalmadığını bildirmiştir. (KŞS,53/258-2). Belgede; mahkemede vekiller de bulunmuş,

boşanma vekil aracılığı ile gerçekleşmiştir. Kadın hukuki haklarından vazgeçerek boşanmayı kabul etmiştir. Ancak boşanma bedeli olarak bir kısım para ve eşya almıştır. Bu boşanmada karşılıklı rıza söz konusudur.

Bazen kadın bütün haklarından vazgeçerek boşanma bedeli aldığına dair bilgi de yer almamıştır. Örneğin, Konya’da Dinges Mahallesi sakinelerinden Seyid Mehmed kızı Saliha isimli hatun mahkemede eşi Ali oğlu Mehmed isimli kimse huzurunda 6 Ramazan 1149 (8 Ocak 1737) tarihinde eşi Mehmed ile iyi geçinemediklerini bildirmiş. Altmış kuruş mihri mukabelesinde on kuruş nakit ve bir telli kaftan ve bir peşmi kaftanı eşi Mehmed’den almaktan vazgeçip iddet nafakası ve geçimi kendi üzerine olmasını kabul etmiştir. Saliha ve Mehmed’in aralarında hiçbir alaka ve hak kalmamış karşılıklı anlaşarak boşanmışlardır. (KŞS,53/212-1).

Boşanma işlemi şekil olarak muhalaa olmasına rağmen koca tarafından dile getirildiği de olmuştur. Mesela; Aladağ Kazasına bağlı Yelmez isimli köy sakinlerinden Derviş oğlu Osman 20 Ramazan 1149 (22 Ocak 1737) tarihinde mahkemede Ümmü Gülsüm isimli kimse huzurunda adı geçen tarihten dört sene önce Hüseyin oğlu Mustafa Ümmü Gülsüm’ü kendi rızasıyla on bir bin akçe mihri ile nikâhladığını fakat iyi geçinemediklerinden Ümmü Gülsüm on bir bin akçe mihrinden ve iddet nafakasından vazgeçerek oturma masrafları kendi üzerine olarak boşanmak istemesi üzerine Ümmü Gülsüm’ü boşadığını ve Ümmü Gülsüm’ün de bunu kabul ettiğini bildirmiştir. Ümmü Gülsüm ile asla alakam ve müdahalem kalmadı dilediği kişiyle evlensin demiştir. (KŞS,53/211-1).

Muhalaa şeklindeki boşanmalarda kadın vekil olmadan boşanma isteğini kendisi de dile getirebilmekte idi. Bir örnek vermek gerekirse; Konya’da Devle Mahallesi sakinelerinden Mehmed kızı Zeynep isimli hatun mahkemede 29 Recep 1149 (3 Aralık 1736) tarihinde eski eşi Abdullah oğlu Ahmet huzurunda eşi ile iyi geçinemediklerini bildirmiştir. On kuruş mihri ve iddet nafakasından vazgeçip geçimi dahi kendi üzerine olarak çocuğu yedi yaşına girinceye kadar masraflarını kendi malından karşılamak ve Ahmet’ten nafaka talep etmemek üzere karşılıklı anlaşarak ayrılmıştır. Aralarında hiçbir hak ve alaka kalmadığını bildirmiştir. (KŞS,53/192-4). Belgede görüldüğü üzere davacı olan taraf kadın davalı olan taraf erkektir. Kadın bütün haklarından vazgeçerek boşanmayı kabul ettiğini bildirmiştir. Belli bir yaşa kadar çocuğunun masraflarını karşılayacağını bildirmiştir. Arada vekil yoktur. Boşanma bedeli de söz konusu değildir.

Yine bir başka olayda benzer şekilde kadının isteği ve talebi üzerine bütün haklarından vazgeçmesi ve boşanma bedeli olarak ayrılma söz konusudur. Örneğin; Konya’da Topraklık Mahallesi sakinelerinden Nurullah kızı Ayşe isimli hatun mahkemede 25 Receb 1149 (29 Kasım 1736) tarihinde boşandığı eşi Mevlüd oğlu Mehmed isimli kimse huzurunda eşi ile iyi geçinemediklerini ve dört bin akçe mihri mukabelesinde Mehmed’den on dört kuruşu alıp bundan başkasından vazgeçtiğini söylemiştir. İddet nafakası ve geçimi kendi üzerine olmak üzere Mehmed ile karşılıklı anlaşarak boşandıklarını, birbirlerinde bir akçe hak ve alakalarının kalmadığını bildirmiştir. (KŞS,53/183-6).

Anlaşarak boşanmalarda kadının boşanmayı talep etmesi söz konusudur. Eşler iyi geçinemedikleri için kadın tüm haklarından vaz geçerek bazı durumlarda maddi hiçbir yardım almadan bazı durumlarda mihr ve nafakanın yerine başka bir miktar parayı ya da eşyayı boşanma bedeli olarak bazen çocukların geçimini de kendileri üstlenerek ayrılmayı kabul etmiş ve boşanmalar gerçekleşmiştir. Bu gibi durumlarda evliliğin artık kadın için çekilmez bir hal aldığı düşünülmektedir. Yine aynı şekilde nafaka bölümündeki bazı belgelerde görüldüğü gibi kocaları tarafından zorlanmış olabilecekleri de düşünülmektedir. Mesela, Konya’da Denikeş Mahallesi sakinelerinden Abdi kızı Rukiye isimli hatun mahkemede 8 Cemaziyelahir 1149 (14 Ekim 1736) tarihinde eşi Abdullah oğlu İsmail huzurunda eşi ile iyi geçinemediklerini belirtmiştir. Üç yüz akçe mihri, iddet nafakası ve geçimi için İsmail’in bir yorgan ile dört yarım buğdayı kendisine teslim ettiğini karşılıklı anlaşarak boşandıklarını alakalarının kalmadığını bildirmiştir. (KŞS,53/177-5).

Bir diğer belge; Konya’da Affan Sultan Mahallesi sakinlerinden Üveys oğlu Mehmed isimli kimse mahkemede 19 Cemaziyevvel 1149 (25 Eylül 1736) tarihinde Abdullah kızı Ayşe isimli hatun huzurunda eşi ile iyi geçinemediklerini söylemiştir. Eşi Ayşe’nin sekiz kuruş mihrinden vazgeçmesiyle iddet nafakası ve geçimi kendi üzerine olarak Ayşe’yi boşadığını Ayşe’nin de bunu kabul ettiğini söylemiş karşılıklı anlaşarak boşanmışlardır. (KŞS,53/167-3).

Kadınlar evlilik iyi gitmediğinde mihr olarak alacakları bedelden vazgeçip nafakası ve geçimi kendi üzerine olarak hiçbir hak talep etmeden boşanmayı kabul etmişlerdir. Boşanmayı hukuki hakları karşılığında erkekten satın almışlardır. Muhalaa yaygın bir boşanma şeklidir. Örneğin, Konya’da Fakiye Dede Mahallesi sakinelerinden Ümmü kızı Fatıma isimli hatun mahkemede 18 Muharrem 1149 (29 Mayıs 1736) tarihinde eşi Hüseyin

oğlu Mustafa huzurunda eşi ile iyi geçinemediklerinden dört bin akçe mihrinden vazgeçip, iddet nafakası ve geçimi kendi üzerine olmak üzere Mustafa ile karşılıklı anlaşarak boşanıp aralarında bir alaka kalmadığını bildirmiştir. (KşS,53/108-3). Belgede davacı olan taraf kadın davalı olan taraf erkektir. Kadın tüm haklarından vazgeçmiştir. Karşılıklı rıza ile boşanma gerçekleşmiş.

Bazen muhalaa davalarında, boşanma bedeli alan taraf erkek olmuştur. Bu hususta iki örnek vermek gerekirse, Konya’da Topraklık mahallesi sakinlerinden Ali kızı Zeynep isimli kadın mahkemede 2 Safer 1149 (12 Haziran 1736) tarihinde eşi Hasan oğlu Abdurrahman isimli kimse huzurunda eşi Abdurrahman ile iyi geçinemediklerini, on kuruş mihrinden vazgeçerek iddet nafakası ve geçimi kendi üzerine olarak ve eşi Abdurrahman’a bir sim kemer kuşak ve iki kuruşu dahi boşanma bedeli olarak vererek, Abdurrahman ile boşandıklarını aralarında bir alaka kalmadığını bildirmiştir. (KşS,53/109-1).

İkinci örneğe göre, Konya’da Aksinle Mahallesi sakinelerinden İvaz Bey kızı Emine isimli hatunun Esseyid Mehmed Efendi oğlu Esseyid Ahmet Efendi ve Mahmud oğlu Molla Mustafa isimli kimseler şahitliğiyle vekili olan Ali oğlu Mehmed Bey isimli kimse 18 Safer 1149 (28 Haziran 1736) tarihinde mahkemede Abdurrahman oğlu Esseyid Süleyman isimli kimse huzurunda mvekkilesi Emine’nin eşi Esseyid Süleyman ile iyi geçinemediklerini yirmi kuruş mihrinden ve iddet nafakasından vazgeçip, geçimi kendi üzerine olmak üzere ve Süleyman’a boşanma bedeli olarak bir telli ve bir telsiz hatayı kaftan, bir hamam döşemesi ve bir çift altın bilezik verip Süleyman ile karşılıklı anlaşarak boşandıklarını aralarında hiçbir hak ve hukuk kalmadığını belirtmiştir. (KşS,53/123-3).

Kadınlar muhalaa şeklinde boşanma hakkını elde etmek için hukuki haklarından vazgeçmelerinin yanı sıra çocukların bakımını da stlenebilmişlerdir. Örneğin, Konya’da Pir Esed Mahallesi sakinelerinden Ahmet kızı Atike isimli kadın mahkemede 9 Safer 1149 (19 Haziran 1736) tarihinde eşi İsmail oğlu Ali isimli kimse huzurunda eşi ile iyi geçinemediklerini, dört bin akçe mihrinden vazgeçerek iddet nafakası ve gerek kendi geçimi gerekse oğlunun geçimi üzerinde olarak boşanmak istediklerini eşi Ali’nin kendisinden bir entari ve bir kır at ve bir peştamal, bir yorgan, bir döşek, bir yastık vesair eşyalarını alıp adı geçen tarihten beş ay önce kendisiyle Ali’nin karşılıklı olarak anlaşıp boşandıklarını hiçbir alakalarının kalmadığını bildirmişlerdir. (KşS,53/117-2).

Kadın bazen haklarından vazgeçmesinin yanında bakımını üstlenemeyeceği çocuğunu eşine bırakmıştır. Dolayısıyla çocuğun velayetini baba almıştır. Örneğin, Konya’da Sudurhemi’ye bağlı Çeltik isimli köy sakinelerinden Hacı Mehmed kızı Havva isimli kadın eşi Mehmed oğlu Osman huzurunda 20 Şevval 1148 (4 Mart 1736) tarihinde eşi ile iyi geçinemediklerini söylemiş, otuz kuruş mihrinden ve nafakasından vazgeçerek geçimi dahi kendi üzerine olmak istediğini söylemiştir. Doksan kuruş boşanma bedeli alarak oğlu Mehmed’i dahi eşine verip boşanmayı kabul ettiğini aralarında zevciyete dair hak ve hukukları kalmadığını bildirmiştir. (KŞS,53/23-1).

Aynı durumun söz konusu olduğu başka bir davada çocuğun velayetini yine baba üstlenmiştir; Konya’da Sadırlar Mahallesi sakinelerinden Mehmed kızı Ayşe isimli hatun mahkemede 27 Zilkade 1148 (9 Nisan 1736) tarihinde eşi Abdurrahman oğlu Ahmet huzurunda eşi ile iyi geçinemediklerini bildirmiştir. Otuz kuruş mihrinden vazgeçerek, oğlu Mehmed’in velayetini eşi Ahmet’e bırakmıştır. Çocuğunun ayrıldığı eşinin yanında yetişmesi ve terbiye olmasını kabul etmiştir. Nafakasından vazgeçerek geçim masrafları kendi üzerine olarak eşi Ahmet ile boşandıklarını bildirmiştir. Ahmet de bunu onaylamıştır. (KŞS,53/58-1).

Muhalaa şeklindeki boşanmayı günümüzdeki karşılıklı anlaşarak boşanmalara benzetebiliriz. Buradan kadının boşanma hakkının olmadığı boşanma hakkının yalnızca erkeğe ait olduğu iddiasının doğru olmadığı anlaşılmaktadır. Mesela, Konya’da Muhtar Mahallesi sakinelerinden Hasan kızı Emine isimli kadın 8 zilhicce 1148 (20 Nisan 1736) tarihinde mahkemede eşi ile iyi geçinemediklerini bildirmiştir. Beş kuruş mihrinden vazgeçerek nafakası ve geçimi kendi üzerine olmak üzere eşi Süleyman ile karşılıklı anlaşarak boşandıkları, birbirleriyle hak ve alakalarının kalmadığı kayda geçmiştir. (KŞS,53/60-1).

Çocuğun velayetini annenin üstlendiği durumlar fazladır; Konya’da Sinan Perakendesi Mahallesi sakinelerinden Ahmet kızı Emine isimli hatun mahkemede 14 Zilhicce 1148 (26 Nisan 1736) tarihinde eşi Mahmut oğlu Amet huzurunda eşi ile iyi geçinemediklerini bildirmiştir. Yirmi kuruş mihrine karşılık on kuruş, bir minder ve bir eski kilim almıştır. İddet nafakasından vazgeçip geçimi dahi kendi üzerine olmak üzere kızı Havva’nın masraflarını karşılamayı kabul etmiş, karşılıklı anlaşarak boşanmışlardır. (KŞS,53/72-1).

Boşanma şekli muhalaa iken boşanma sebebi bildirilmediği durumlar da olmuştur. Örneğin, Konya’da Abdülaziz Mahallesi sakinelerinden Mustafa kızı Hatice isimli kadın

mahkemede eşi Hacı Ahmed oğlu Es-Seyid Mehmed huzurunda 26 Şaban 1149 (30 Aralık 1736) tarihinde kendisi Es-Seyid Mehmed'in eşi iken verilen tarihten bir sene önce Es-Seyid Mehmed yirmi kuruş mihri, iddet nafakası ve oturma masraflarından vazgeçmek şartıyla kendisini boşadığını ve kendisinin de bunu kabul ettiğini bildirmiştir. Aralarında bir alaka kalmadığı ancak Mehmed'in hala kendisine müdahale ettiğini, bu durumun ise Mehmed'den sorulmasını istemiştir. Bu durum Mehmed'e sorulduğunda boşandıklarının doğru olduğunu fakat kendisinin Hatice ile yeniden evlenmek istediğini ifade etmiştir. Mahkeme ise Mehmed'in müdahale etmemesini, Hatice'nin ise istediğini yapabileceğine hükmetmiştir. (KŞS,53/236-2).

Bir başka belgeden anlaşıldığı üzere çocuğun velayetini yine anne üstlenmiştir. Boşanma nedeni tam olarak bildirilmemiş olup, boşanma şekli muhaladır. Bu belgeye göre, Konya'da Kara Kayış Mahallesi sakinlerinden Mehmed oğlu Mehmed isimli kimse tarafından Mevlüd oğlu Mehmed ve Abdulkadir oğlu Mustafa isimli kimseler şahitliğiyle vekili olan Esseyid Mehmed oğlu Esseyit Masgeliği isimli kimse mahkemede 18 Rebiülevvel 1149 (27 Temmuz 1736) tarihinde Hasan kızı Şerife isimli hatun huzurunda vekili Mehmed'in eşi Şerife'nin on kuruş mihri ile kendine ait eşyasını aldığını, iddet nafakasından vazgeçtiğini, geçimi dahi kendi üzerinde olmak üzere, kızı Ayşe'nin de geçimini üstlenerek boşanmayı kabul ettiğini bildirmiştir. Ayrıca Mehmed'in Şerife'yi boşayıp aralarında hiçbir hak ve hukukun kalmadığını söylemiştir. (KŞS,53/157-3).

Nedenin bildirilmediği ancak şeklin muhalaa olduğu bir başka belge de; Konya'da Eflatun Mahallesi sakinelerinden Hüseyin kızı Şerife Ayşe 5 Zilkade 1148 (18 Mart 1736) tarihinde eşi Mehmed oğlu Hüseyin'in kendisinden ayrılmak istediğini bildirmiştir. Şerife Ayşe de 30 kuruş mihrinden ve nafakasından vazgeçip bütün masraflarını üzerine alarak eşi Hüseyin'den boşanmayı kabul etmiştir. (KŞS,53/39-3).

Konya'da Sarı Yakup Mahallesi sakinelerinden Ali kızı Hatice isimli hatun 12 Zilhicce 1148 (24 Nisan 1736) tarihinde mahkemede eşi Ali Beşe oğlu İbrahim huzurunda eşi ile iyi geçinemediklerini bildirmiştir. Seksen kuruş mihrinden ve iddet nafakasından vazgeçerek geçimi de kendi üzerine olmak üzere eşi İbrahim ile karşılıklı anlaşarak boşandıklarını ve alakalarının kalmadığını ifade etmiştir. İbrahim de bunu onaylamıştır. (KŞS,53/80-3).

Bir belgede uzak diyara giden kocanın karısını vekili aracılığı ile bütün haklarından vazgeçerse tarafımdan boşa diyerek gittiği, muhalaa şekline benzeyen bir boşanma ile boşadığı görülmektedir. Ancak neden bildirilmemiştir. Buna göre Konya'da Sinan Peragendesı Mahallesi sakinlerinden Midilli Adası'nda bulunan Molla Mehmed'in 28 Şevval 1148 (12 Mart 1736) tarihinde adı geçen mahalleden Ahmet oğlu Molla Hasan ve Kara Cihan Mahallesi'nden Mustafa oğlu Molla İsmail isimli kimseler şahadetleriyle vekili olan Hacı Veli oğlu Müsilli isimli kimse müvekkilinin eşi Süleyman kızı Ayşe isimli hatun huzurunda müvekkili Mehmed'in Ayşe'yi zimmetinde olan yirmi kuruş mihrinden, nafakasından ve hukuki haklarından vazgeçerse tarafımdan Ayşe'yi boşa diye kendisini vekil tayin ettiğini bildirmiştir. Ayşe'nin de razı olmasıyla Mehmed'in vekili olarak Ayşe'yi boşamıştır. (KŞS,53/27-3).

Muhalaa, karşılıklı anlaşarak boşanma, kadının kocasından boşanma hakkını haklarından vazgeçmek şartıyla aldığı boşanma şekli olup karşılıklı rıza söz konusudur. Bazen boşanma bedeli ödenmiştir. Çocuğun velayetini anne ya da baba ikisinden biri üstlenebilmiştir. Bu boşanma şekline bakıldığında boşanma hakkının yalnızca erkeğe ait bir hak olmadığı, karşılıklı rıza ile de gerçekleşebildiği görülmektedir.

3.6.2.2. Talak

Talak ile gerçekleşen boşanma konusundaki belgeler ise muhalaaaya göre daha sınırlıdır. Genellikle muhalaa yolunun tercih edildiği görülmektedir. Ama talak ile gerçekleşen boşanmalara dair belgeler de mevcuttur. Örneğin, Konya'nın Polatlar Mahallesi sakinlerinden Hüseyin bin Ali Dede 4 Şevval 1148 (29 Şubat 1736) da zevcesi Safiye binti Satılmış'a zimmetinde bulunan bin akçe mihri, nafakası, bir sim kuşak, bir telli ve telsiz hatayı kaftan ile altmış kuruşu vererek alakaları kalmadığını bildirmiştir. (KŞS,53/13-2). Bu tür boşanmalarda koca eşinin hukuki haklarını yerine getirerek karısını boşamıştır.

Eşlerin birbirlerinden talâk ile ayrılmalarının gerçekleşmesi için mahkeme kararına ihtiyaç yoktur. Bir başka deyişle talâkın tescil ettirilmesi şart değildir. Talâk ile ilgili kayıtlarda boşanmanın daha önce yapıldığı, fakat bir olay sonucunda veya anlaşmazlık çıktığında mahkemeye müracaat edildiği ve hemen hemen tamamının kadınlar tarafından kaydettirildiği görülmektedir. Bu, doğrudan kadının mahkemeye müracaatı ile olabileceği gibi, onun tarafından atanan vekilleri aracılığı ile de olabilirdi. Vekiller çoğu zaman aile

bireylerinden baba ya da erkek kardeşlerdi. Ancak kadınla aile bağı olmayanlar aracılığı ile de boşanma gerçekleşmektedir. Erkekler de mahkemede benzer şekilde kendilerini vekiller aracılığı ile temsil ettirebilmekteydiler. (Kıvrım,2011, 376). Konu ile alakalı örnek dava kayıtları aşağıda verilmiştir.

Karaman valisi tarafından mübaşir tayin edilen Osman Ağa desteğiyle Ereğli kazasına bağlı Güllüviran isimli köy sakinlerinden Cafer oğlu İbrahim isimli kimse yine aynı köy sakinelerinden Hızır kızı Server isimli yetişmiş kız tarafından vekili olan babası Halil oğlu Hızır huzurunda mahkemede 11 Recep 1149 (15 Kasım 1736) tarihinde adı geçen tarihten on dokuz sene önce babası Hızır izniyle evlendiğini daha sonra Server'i boşadığını ve aralarında hiçbir hak ve alaka kalmadığını bildirmiştir. (KŞS,53/189-1). Bu belgede mihr ve nafakadan bahsedilmemiştir. Dava, kadının babası vekaleti ile gerçekleşmiştir.

Konya'da Şükran Mahallesi sakinelerinden Mehmed kızı Eşe isimli hatun mahkemede 24 Recep 1149 (28 Kasım 1736) tarihinde eşi Yusuf oğlu Abdülkadir isimli kimse huzurunda eşinin kendisini boşadığını ve zimmetinde bulunan iki yüz akçe mihri ve kendisine ait eşyalarıyla iddet nafakası ve oturma masrafları mukabilinde dört kuruşu Eşe'nin kendisine verdiğini, birbirleriyle hak ve alakalarının kalmadığını bildirmiştir. (KŞS,53/193-3).

Yine benzer şekilde boşanmanın gerçekleştiği bir diğer belge de; Konya'da Esenlü Mahallesi sakinelerinden Mehmet kızı Fatıma isimli kadının Mehmed oğlu Mehmed ve Hacı Hüseyin oğlu Hacı İbrahim isimli kimselerin şهادetleriyle vekili olan Hasan oğlu Halil Beşe mahkemede 29 Recep 1149 (3 Aralık 1736) tarihinde vekili Fatıma, eşi Es-Seyid El-Hac Ahmed oğlu Es- Seyid Ali isimli kimse huzurunda Es- Seyid Ali'nin vekili Fatıma'yı boşadığını, on dört kuruş mihir, kendine ait eşyası ve iddet nafakası ve bazı eşyaları mukabelesinde sekiz kuruşu verdiğini söylemiştir. Birbirleriyle hiçbir hak ve alakalarının kalmadığını bildirmiştir. Es- Seyid Ali de bunu onaylamıştır.(KŞS,53/193-4). Bu davada, kadının vekil aracılığı ile boşandığı görülmektedir.

3.6.2.3. Kocanın Sefere Gitmesi

Bazı kocalar sefere giderken karılarının kabul etmeleri halinde “mihri ve nafakasından vazgeçer icazeti elinde olsun tarafımdan boşa” diyerek vekilleri aracılığıyla eşlerini boşamışlardır. Örneğin, Konya'da Fakih Dede Mahallesi sakinelerinden Hacı Ahmed kızı

Fatıma isimli hatun eski eşi Abdulhalim oğlu Mehmed huzurunda 27 Şaban 1149 (31 Aralık 1736 Pazartesi) tarihinde mahkemede Mehmed'in elli kuruş mihrinden vazgeçip iddet nafakası ve oturma masrafları kendi üzerinde olmak üzere kendisini boşadığını bildirmiştir. Mehmed seferi iken kendisi buluğa ermediği için vasisi olarak babası Hacı Ahmed ve kardeşinin, Mehmed'in babası Abdülhalim'den kendisine ait hisseleri aldıklarını Abdülhalim ve Mehmet ile bir alakalarının kalmadığını onaylamışlardır. (KŞS,53/244-1).

Benzer bir başka belgede, Konya'da Topraklık Mahallesi sakinlerinden Süleyman bin Mehmed tarafından vekili olup Hacı Cemal mahallesi sakinlerinden Hüseyin oğlu Mehmed Beşe ve Tekye Mahallesinden Mustafa oğlu Mehmed isimli kimseler şahadetleriyle vekaleti sabit olan Osman oğlu Mehmed Beşe isimli kimse 10 Şevval 1148 (23 Şubat 1736) tarihinde vekili Süleyman'ın eşi Mehmed kızı Ayşe isimli hatun huzurunda vekili Süleyman adı geçen tarihten bir sene önce Ramazan-ı şerifte şark seferine giderse, kendisi gittikten sonra eşi Ayşe, zimmetinde bulunan on altı kuruş mihrini ve nafakasından vazgeçerek boşanmak isterse, tarafımdan Ayşe'yi boşayıp izin veresin dediğini bildirmiştir. Ayşe de on altı kuruş mihrinden vazgeçerek geçimi de kendi üzerine olmak üzere Süleyman'dan boşanmayı onaylamıştır. Mehmed Beşe de Süleyman'ın vekili olarak Ayşe'yi boşamıştır. (KŞS,53/19-1).

Diğer bir belgede yine koca sefere giderken kadının haklarından vazgeçmeyi kabulü gerçekleşince vekil aracılığı ile boşama olmuştur. Buna göre, Konya'da Bağolya Mahallesi sakininden olup bundan önce şarka sefere giden Halil oğlu Cafer isimli kimse tarafından adı geçen mahalleden vekili olduğu Mehmed oğlu Ali Beşe ve Süleyman oğlu Veli isimli kimseler şahadetleriyle vekaleti sabit olan Cafer'in kardeşi Hasan isimli kimse Cafer'in eşi Abdullah kızı Ayşe isimli hatun huzurunda 25 Şaban 1148 (10 Ocak 1736) tarihinde vekili Cafer'in Şark seferine giderse, eğer eşi Ayşe beş kuruş mihrini, bir döşek, bir yorgan, bir yastık ve sair eşyasını alıp nafakası ve geçimi kendi üzerine olmak üzere boşanmak isterse tarafımdan vekilim olarak Ayşe'yi boşa diyerek kendisini vekil tayin ettiğini bildirmiştir. Ayşe'nin de beş kuruş mihrini ve adı geçen eşyaları alarak nafakası ve geçimi kendi üzerine olarak boşanmayı kabul ettiğini kayda geçmiştir. (KŞS,53/44-2).

Koca sefere gittiğinde evinin geçimini sağlayamayacağından karısını da mağdur etmemek için karısı haklarından vazgeçerek boşanmak isterse, tarafımdan boşa diyerek vekil bırakmıştır. Burada kadının haklarından vazgeçmesini istemesindeki neden, kendi ailesinden

geride kalanları da mağdur etmemek olduğu düşünülebilir. Kadın isterse bu durumlarda başkasıyla evlenmek ya da baba evine dönebilmek üzere serbest bırakılmıştır.

3.6.2.4. Kocanın Başka Diyara Gitmesi

Erkek başka diyara gitmeden önce vekili aracılığıyla eğer dönmezse karısı istediği takdirde hukuki haklarından vazgeçmesi şartıyla kendisini boşayabileceğini bildirmiştir. Karısının durumu kabul etmesiyle boşanmaları gerçekleşebilmektedir. Kocanın başka diyara gittiğinde bu yola başvurusunun nedeni uzun süre dönmeyeceği ya da başka bir evlilik yapma ihtimali olacağı düşünülmektedir. Dönmeme nedeni belgelerde bildirilmemiştir. Konu ile alakalı bir dava kaydında, Konya'da Topraklık Mahallesi sakinlerinden İsmail oğlu Seyit Ahmet tarafından vekili olduğu Kerim Dede Mahallesi sakinlerinden Şayan oğlu Seyit Hasan Dabaghane Mahallesi sakinlerinden Abdülkerim oğlu Seyit Süleyman, Süleyman Beşe oğlu Mustafa isimli kimseler Şahitliğiyle Mehmed kızı Fatıma huzurunda mahkemede 11 Cemaziyelahir 1149 (17 Ekim 1736) tarihinde adı geçen tarihten üç sene önce vekilimiz Seyit Ahmet uzak diyara gittiğinde eğer eşi Fatıma yirmi kuruş mihrinden ve iddet nafakasından vazgeçerse geçimi kendi üzerine olmak üzere boşanmak isterse tarafımdan vekilim olarak Fatıma'yı boşa diyerek kendisine vekalet verdiğini bildirmiştir. Fatıma'nın mihrinden ve iddet nafakasından vazgeçerek geçimi kendi üzerinde olmak üzere boşanmayı kabul etmesi üzerine Seyit Ahmet'in vekili de Fatıma'yı boşadığını belirtmiştir. Dolayısıyla aralarında hiçbir hak ve alaka kalmadığını karar altına alınmıştır. (KŞS,53/181-2).

Başka diyarda bulunan kocaları tarafından boşandıkları şahitlerle ispatlanan kadınlara mahkeme bir başkasıyla evlenebilme izni vermiştir. (Kıvrım, 2011, 378). Koca başka diyara giderken karısı hukuki haklarından vazgeçerse tarafından kendisini boşamalarını için vekil bırakmış ve eşi boşanmayı kabul etmişse kadın istediği kişi ile evlenmekte özgür olmaktadır. Bu durumda uzak diyardan gelen koca eski karısı üzerinde hak iddia edememektedir. Konu ile alakalı bir dava kaydına göre, Tarkan tائفesinden İzzeddin cemaatinden Mehmed oğlu Mustafa isimli kimse mahkemede 8 Cemaziyelevvel 1149 (14 Eylül 1736) tarihinde Konya Sefahane Mahallesi sakinelerinden Ahmet kızı Döne isimli kadın huzurunda davacı olmuştur. Döne'nin bundan önce kendisinin eşi olduğunu adı geçen tarihten sekiz sene önce kendisi uzak diyara gittiğinde Ali isimli kimseyle nikâhlanmış olduğunu söyleyip kendisinden sorulmasını istemiştir. Döne cevabında Mustafa'nın bundan sekiz sene evvel eşi olduğunu fakat adı geçen tarihten bir ay sonra Mustafa uzak diyara gittiğinde kendisinin boş olduğunu,

yüz kuruş mihrinden vazgeçip iddet nafakası ve geçimi kendi üzerine olmak üzere kendisini boşayıp dilediği kimseyle nikâhlansın dediğini, kendisinin de bunu kabul ettiğini Ali ile nikahlandığını bildirmiştir. Mahallesi sakinlerinden Abdullah oğlu Mehmed, Hüseyin oğlu Molla Mehmed ve Mehmed oğlu Ali isimli kimseler şahit olarak dinlenmiş ve onlar ifadelerinde adı geçen kadının, Mustafa'nın eşi olup sekiz sene önce Mustafa uzak diyara giderken Döne'nin hukuki haklarından vazgeçmesiyle Döne'yi boşadığını, istediği kişiyle evlenebileceğini söylediğini kendileri huzurunda Döne'yi boşadığını kendilerinin buna şahit olduklarını bildirmişlerdir. Bunun üzerine mahkemece Mustafa'nın Döne'ye müdahale etmesine mani olunmuştur. (KŞS,53/173-1).

Bir başka belgede ise, Konya'da Şihalman mahallesi sakinlerinden hala başka memlekette oturan Mustafa oğlu Süleyman, Mescidli isimli köy sakinlerinden Mehmed oğlu İbrahim ve İbrahim oğlu Abdullah isimli kimseler şهادetleriyle Hasım Cahid huzurunda vekaleti sabit olan kardeşi Mustafa bin Hüseyin isimli kimse 7 Muharrem 1149 (18 Mayıs 1736) tarihinde mahkemede vekili Süleyman'ın eşi Satılmış kızı Ayşe isimli hatun huzurunda vekili Süleyman'ın bundan beş sene önce yabancı diyara giderken eğer eşi Ayşe her ne vakit on kuruş mihri ve iddet nafakasından vazgeçerse hem kendisinin hem de kızı Huriye'nin geçimi kendi üzerine olmak üzere boşanmayı talep ederse tarafımdan Ayşe'yi boşa diyerek kendisini vekil tayin ettiğini bildirmiştir. Ayşe de mihrinden ve nafakasından vazgeçip kızı Huriye'nin geçimini de üstlenmek üzere boşanmayı kabul etmiştir. (KŞS,53/92-2).

Son olarak bazı dava kayıtlarına göre, eş ve çocuklarına nafaka bırakmadan yaşadıkları yeri terk edip, başka şehre “*ahar diyara*” giden erkekler, giderken veya gittikleri yerde eşlerini boşamışlardır. Konya'da Fakih dede Mahallesi sakinlerinden olup İstanbul'da oturan Hasan oğlu Kalyoncu Ahmed Beşe isimli kimse tarafından Abdullah oğlu Abdi ve Hacı Hasan oğlu Molla Hüseyin isimli kimseler şهادetleriyle vekili olan Veli Beşe isimli kimse 2 Şaban 1149 (6 Aralık 1736 Perşembe) tarihinde mahkemede Ahmed Beşe'nin eşi Ali kızı Araz isimli kadın huzurunda vekili Ahmed Beşe'nin eğer eşim Araz dört bin akçe mihri, iddet nafakası ve oturma masraflarının kendi üzerine olmasını kabul eder ve bütün hukuki haklarından vazgeçerse eşi Araz'ı tarafımdan boşa dediğini bildirmiştir. Bu durum üzerine Ahmed Beşe'nin vekili olarak Araz'ı boşadığını söylemiştir. Araz'ın da bunu kabul etmesiyle aralarında hiçbir hak ve alaka kalmamıştır. (KŞS,53/240-3). Benzer bir dava Antep'te de vuku bulmuştur. (bkz. Kıvrım, 2011: 378).

3.6.2.5. Kocanın Boş Ol İmasında Bulunması

Bazı belgelerde kocanın eşine boşanma imasında bulunmuştur. Dolayısıyla karısı boşanma gerçekleştiği zannıyla mahkemeye başvurduğu görülmektedir. Böylece, nikâhlarından emin olmak istemişlerdir. Örneğin, Konya'da Şükran Mahallesi sakinelerinden Hacı Ahmed kızı Neslihan isimli hatun mahkemede 21 Muharrem 1149 (1 Haziran 1736) tarihinde eşi Seyid Süleyman oğlu Seyid Ahmed huzurunda verilen tarihten on gün önce eğer dayının evine gidersen benden üç talakta boş ol diye yemin ettiğini, kendisinin de dayısının evine gittiğini ve boş olduklarını bildirmiştir. On beş kuruş mihri ve iddet nafakasını eski eşi Seyid Ahmed'den talep ederek durumun kendisinden sual olmasını istemiştir. Seyid Ahmed'den sual olduğunda cevabında eşine dayının evine gidersen seni boşarım dediğini söylemiş fakat şart ettiğini inkâr etmiştir. Neslihan'ın eşi Ahmed'in şart ettiğine dair delili olmadığından eşi Ahmed'in de şart ederek boşamadığına yemin etmesi üzerine Neslihan davasından men edilmiştir. (KŞS,53/106-4).

Konu ile alakalı bir belgeye göre, Konya'da Biremani Mahallesi sakinelerinden Maryem adlı zimmiye mahkemede 8 Şaban 1149 (12 Aralık 1736) tarihinde eşi Abdullah oğlu Mehmed isimli kimse huzurunda Mehmed'in zevcesi iken adı geçen tarihten dokuz ay önce sen benim validem ve kız kardeşim ol, icazetin elinde olsun demesi üzerine Maryem'i boşamıştır. Buna şahitlerin de olduğunu bildirmiştir. Fakat Mehmet'in kendisine hala eşi muamelesi yapmasından dolayı Maryem eşi Mehmed'den şikâyetçi olmuştur. Mahkemece Mehmed'in Maryem'e müdahalesine mani olunmuştur. (KŞS,53/197-2). Belgede zimmi olan kadın kendisine boş ol imasında bulunarak kendisini boşayan eşinin hala eş muamelesi yapmasından şikâyetçi olmuş. Boşanma imasına şahidi olduğu için erkeğin kadına müdahalesine mani olunmuştur. Osmanlı Devleti'nde gayrimüslimler kendi mahkemelerinde yargılanabiliyordu. Ancak belgede görüldüğü gibi gayrimüslim bir kadın kendi mahkemesine başvurma ihtimali varken Osmanlı mahkemesinde haklarının savunulmasını istemiş ve Osmanlı mahkemesine başvurmuştur. Bu durum o dönemde gayrimüslimlerin Osmanlı mahkemelerine güvendiğini göstermektedir.

Kadınlar, eşlerinin kendilerini tek talâk ile boşadıklarını, fakat kocalarının gerçek niyetlerinin bu olup olmadığını veya evliliklerinin sona erip ermediğini mahkeme aracılığıyla öğrenmek isteyebilirlerdi. Bu tür boşanmalarda erkek tarafı, eşlerine söyledikleri sözlerle, eşlerinden tam olarak ayrılmadıklarını, dönülebilir boşandıklarını, aldıkları fetvayı göstererek

mahkemede kanıtlamaya çalışmışlardı. (Kıvrım, 2011, 376). Örneğin sicilde geçen bir belgede kadın kocasının kendisini boşamasına rağmen hala müdahale etmesinden şikâyetçi olmuş, ancak koca öyle bir imada bulunmadığına yemin ettiği için kadının da bu duruma şahidi olmadığından kadın davasından men edilmiştir. Belgelerde duruma şahit gösterilmesi hususuna önem verildiği görülmektedir. Örneğin, Konya’da Sadırlar Mahallesi sakinelerinden Hacı Mahmud kızı Fatıma 26 Zilkade 1148 (8 Nisan 1736) tarihinde mahkemede eşi Süleyman oğlu Süleyman huzurunda eşi Süleyman’ın verilen tarihten altı gün önce kendisine sen benden dokuz talakta boş ol deyip kendisinin boş olmuşken hala eş muamelesi yaptığını bildirmiş, bu durumun Süleyman’dan sual olunmasını talep etmiştir. Süleyman cevabında, adı geçen tarihte eşim Fatıma’ya sen benden üç talakta boş ol inşallah diye yemin etmiş ve eşi Fatıma’ya mani olunmasını talep etmiştir. (KŞS,53/56-5). Bu davada da adın nikâhından emin olmak istemiştir.

Bir başka belgede koca yine eşine şartlı olarak bir boşanma sözü söylemiştir. Şartlı olarak boşanma sözünün caydırıcılık için söylenmiş olduğu düşünülebilir. Ancak bu şartlı olarak söylenen sözler olumsuz sonuç doğurup evliliğe son verebiliyordu. Konu ile ilgili bir belgede, Konya’da Sakahane Mahallesi sakinlerinden Mustafa kızı Fatıma isimli hatun mahkemede 8 Zilhicce 1148 (20 Nisan 1736) tarihinde Hacı Ali oğlu Hacı Süleyman huzurunda adı geçen tarihten üç ay önce kendisine annesi Havva evlenip bu evden giderse senin de icazetin elindedir dediğini bildirmiştir. Annesi Havva’nın evden ayrılıp evlenmesi üzerine şarta bağlı olarak ayrıldıkları halde Süleyman’ın kendisine hala müdahale etmesinden şikâyetçi olmuş ve kendisinden sual olunmasını talep etmiştir. Süleyman cevabında annesi Havva evlenirse kendi icazetinin elinde olduğunu söylediğini itiraf etmiştir. Fakat annesi Havva’nın gerdeğe girmeden geri boşanmış olmasıyla gerdek olmadığı için şartın geçerli olmadığını fakat Fatıma’nın kendi halinde olmak istediğini bildirmiştir. Fatıma’ ya müdahaleden Süleyman’a mani olunması talep edilmiştir. (KŞS,53/73-3).

Tablo3. Boşanma gerekçeleri.

Gerekçeler	Müslüman, gayrimüslim	Sayı
İyi geçinememe	Müslüman	16
Kocanın uzak diyara gitmesi	Müslüman	3
Kocanın sefere gitmesi	Müslüman	3
Kocanın boş ol imasında bulunması	Gayrimüslim	1
	Müslüman	3
Sebebi belirtilmemiş	Müslüman	4
Kadının nafaka istemesi	Müslüman	7
Talak	Müslüman	4

Sicilde incelenen belgelerden boşanmaların 16 tanesinde boşanma iyi geçinememe nedeniyle gerçekleşmiş, dokuz tanesi karşılıklı rıza ile olmuştur. Üç dava kocanın uzak diyara gitmesi, üç dava kocanın sefere gitmesi, dört dava kocanın boş ol imasında bulunması sonucu boşanma gerçekleşmiştir. Belgelerden yedi tanesi, kocanın nafaka ödememesi sonucu kadınların nafakalarını almak için açtığı davalardır. Davalardan birisi gayrimüslim tarafından açılmıştır. Davalardan 13 tanesi erkekler, 24 tanesi kadınlar tarafından açılmış, 11 dava vekiller aracılığıyla gerçekleşmiştir.

Kadınlar mihri ve nafakalarından da kendi rızaları ile vazgeçmiştir. Çocukların bakımı konusu da eşler arasında verilen karar ile sonuca bağlanmıştır. Kadınların çocukların bakımı konusunda eşlerden nafaka talep ettiği, bazı durumlarda, bakımı kendilerinin üstlendiği

belgelerde görülmüştür. Belgeler arasında tefrik yoluyla boşanmaya rastlanmamıştır. Belgeler arasında en fazla muhalaa yoluyla boşanmanın gerçekleştiği görülmüştür.

Görüldüğü üzere İslam hukukunda ve Osmanlı Devleti'nde boşanma yetkisi sadece erkeğe ait değildir. Bu yetki gerektiğinde kadınlar tarafından muhalaa yoluyla alınmış, bazen vekiller aracılığıyla kullanılmış, bazen de erkekler tarafından kullanılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

Toplum Düzenini Bozan Suçlar

İslam hukuku, ceza hukukunu “*ukubat*” başlığı altında toplamıştır. Ukubat; hadd, ta’zir, kısas cezaları olarak kendi arasında üçe ayrılır.(Ekinci, 2006, 17). Kuran’da ukubat diye ayrı bir bölüm geçmemektedir. Ukubat; sünnet, icma, kısas yoluyla elde edilen ceza hükümlerini de kapsar. (Akbulut, 2003, 167). “*İslam hukukunda “el ukube” terimiyle anılan ceza, kanun koyucunun emrini çiğneyene karşı toplumun menfaati için öngörülen ceza diye tanımlanmaktadır.*” (Yaşar, 1995, 281).

İslam dini insanların işledikleri eylemleri kısımlara ayırmıştır. İslam ceza hukuku (ukûbat) bu eylemlerin haram olanları ile uğraşır ve işlenmesini engellemeye çalışır. İşleyenleri de cezalandırır. (Üçok, 1947, 127) İslam hukuku suça verilen cezalara göre suçların tasnifini yapmıştır. Bu suçlar; hadd, kısas, diyet ve ta’zir olarak ayrılmıştır. (Akalin, 2013, 53).

Hadd: Kuran’da belirtilmiş olan değişmez cezalara "hadd" denir. Hadd kelimesinin çoğulu hudud’dur. (Akbulut, 2003, 173). Hadd suçları tanımı ve cezası şâri’ (Allah ve Rasûlü) tarafından belirlenen ve Allah haklarına yönelik olarak işlenen suçlardır. Dar anlamda hadd suçları yedi tanedir. Hadd suçları denilince suçun tarifinin ve yaptırımının şâri’ (Allah ve Resûlü) tarafından tespit edildiği suçlar anlaşılmaktadır. Bu tarife kısas suçları da girmektedir. Kısas suçları ise adam öldürme (katl) ve müessir fiil (cerh) suçlarıdır. Ta’zir suçları cezanın tespitinin devlet başkanına veya hâkime bırakıldığı suçlardır. (Düzbakar, 2008, 81).

Hadd’in sözlük anlamı “*menetmek, yasaklamaktır*”. Terim olarak ise, “*Allah’ın hakkı olmak üzere miktarı Şâri’ (kanun koyucu) tarafından kesin olarak belirlenen cezadır.*” Hadd, suçun değil, ona uygulanacak cezanın adıdır. Ancak İslam hukukunda bazen ceza bazen ise suç için kullanılmıştır. (Akalin, 2013, 53). Hadd cezasını gerektiren suçlar: Hırsızlık, zina, zina iftirası (kazf), yol kesme (hırâbe), şarap içme-sarhoşluk, irtidat (İslam dinini terk etmek) ve isyandır. (Bayındır, 2002,126).

Ölüm cezâsının, fıkıh kaynaklarına göre irtidad edenin, küfür fiilinin cezâsı olarak değil, toplumdaki zararı defetmek ve düzeni korumak amacıyla hadd olarak kabul edildiği söylenebilir. (Büyükbaş, 2013, 144-170).

Ta'zir: “Sözlükte, ıslah terbiye anlamına geldiği gibi, çevirmek, reddetmek, mutlak tedip ve ıslah etmek anlamları da vardır.” (Akbulut, 2003, 178-179). Şer’i tarife göre, hakkında hadd ve kefarete bulunmayan suçlara getirilen meşru bir cezadır. (Maliki, 2009, 279). Ta’zir cezası gerektiren suçlar çoğunlukla Kuran ve Sünnet tarafından yasaklanmakla birlikte cezası belirtilmeyen veya mubah olduğu halde, zamanla toplum için zararlı bir özellik kazandığından dolayı siyasi otorite tarafından suç sayılıp karşılığında cezalar öngörülen fiillerdir. Hadd ve kısas-diyet cezalarından farklı olarak ta’zirda ana kaynaklarda önceden belirlenmiş sabit cezalar yoktur. Örneğin; rüşvet, hakaret, sövme Kuran ve sünnette kesin olarak yasaklanmalarına rağmen, cezaları açık olarak ortaya konmadığı için ta’zir kapsamına alınmıştır. Ta’zir suçları belli bir sayı ile sınırlanmamaktadır. (Akalın, 2013, 54). Ta'zir suç ve cezaları gibi hususları düzenleme yetkisi zamana ve zemine bağlı olarak devlet başkanı veya yetkili kurullara (ülü'l-emr'e) bırakılmıştır. (Kaşıkçı 2002, 74).

Ta’zir cezası verilen suçların türleri; namusa saldırı, insan saygınlığına saldırı, akla eziyet veren fiil, mala saldırı, güvenliği ihlal, devletin güvenliğine saldırı, dine dokunan (zarar veren) fiiller olarak yedi kısımda incelemek mümkündür. Uygulanan ta’zir cezaları ise idam, celd (kırbaçla ya da benzer şeyle vurmak), hapis, sürgün, konuşmamak, çarımha germek, para cezaları, malı telef etmek, malın aynında değişiklik yapmak, hizaya getirme tehdidi, öğüt vermek, mahrum etmek, azarlama ve teşhir cezalarıdır. (Maliki, 2009, 289-326).

İslam hukukçuları ta’ziri iki kısma ayırmıştır. Birincisi Allah hakkı (kamu yararı), ikincisi ferdi haktır. Ta’zirin hadd ve kısasta ayrıldığı noktalar; hadd ve kısasta cezayı belirleme hakime bırakılmamıştır. Ta’zir de ise hakim suçlunun durumuna göre farklı cezalar verebilir, hadd cezalarında af yoktur. Kısasta ise sadece hak sahibi af edebilir. Ta’zir de ise suç Allah hakkı ile ilgili ise suçlunun uslanacağı düşünülürse af yoluna gidilebilir. İnsan hakkı ile ilgili ta’zir ise dava açılmadığı takdirde af yoluna gidilebilir. Hadd ve kısasta suçların ispatı kanunî delil ya da ikrar ile yapılabilir. Ta’zir de ise daha hoş görülme davranılmıştır. Cezaî ehliyet konusunda da ta’zir diğer suçlardan farklılık göstermektedir. (Yakut, 2006, 25-26).

Şer'i terim olarak "tazir bi'l-mal", "tazir bi ahzi'l-mal", "ğarame", Osmanlı Kanunnamelerinde ise "cürm-i cinayet", "cerime", "cürm" ve "cinayet resmi (ceraim) ", "kınılık" veya "kınılık akçesi" denilen para cezaları ehli örf'e verilmek üzere kadı tarafından hükmedilen ta'zir türünden yaptırımlardır. (Avcı, 2002, 166).

Kıyas ve Diyet: kıyas iki kişinin aynı derecede sayılması, birinin diğerine üstün tutulmamasını ifade etmektedir. (Büyükbaş, 2013, 156). Kıyas ve diyet suçları, kişilerin haklarına ve vücut bütünlüğüne karşı işlenmiş suçlardır. Bu suçlar kasten işlendiği zaman kıyas cezası uygulanır. Ancak dikkatsizlikle işlenmeleri, kastın aşılması durumunda ise diyet cezaları uygulanırdı. Kıyas ve diyet insan haklarının ihlali kapsamında yer almaktadır. Kuran ve sünnette belirtilmiş cezalar olduğu için artırılıp azaltılmaları mümkün değildir. (Akalin, 2013, 53-54).

Kıyas caydırıcılık açısından uygulanması gereken bir cezadır. Ayrıca maktulun yakınlarının öfkesini dindirmek için gereklidir. (Büyükbaş, 2013, 155). Cinayette ödeme olarak tanımlanabilecek olan kıyas, gerek öldürme ve yaralama gerek herhangi bir uzvun yok edilmesi veya işe yaramaz duruma getirilmesi şeklinde işlenen suçların faillerinde, olanak elverdiği takdirde, işledikleri suçun aynı ile cezalandırılmasıdır. Kıyas cana karşı ve uzva karşı kıyas olmak üzere ikiye ayrılmaktaydı. Kasten adam öldürme suçunu işleyene kıyas uygulanır. Burada cana karşı yapılan kıyas, candır. (Akbulut, 2003, 170). Bazen geri dönüşü mümkün olmayan idam cezasının uygulanmaması gerekmektedir. Kıyasta af ve diyet bunun için uygulanmıştır. İslam ceza hukukunun temel gayesi toplum düzenini korumaktır. (Büyükbaş, 2013, 156-164).Osmanlı'da kıyas cezası nadiren uygulanmış, bu ceza genellikle para cezalarına çevrilmiştir.(Kankal, 1993, 197-198).

Hadd ve kıyas cezası gerektiren suçlarda, suçun unsurları tamamsa hâkim takdir yetkisine sahip değildir. Kur'an ve Sünnet'te tespit edilmiş cezayı uygulamak durumundadır. Buna karşılık ta'zir cezası gerektiren suçlarda hâkimin geniş bir takdir yetkisi vardır. Suça ve suçluya göre cezanın çeşidini ve miktarını seçmede takdir yetkisini kullanabilir. (Akalin, 2013, 54). Hadd ve kıyas cezaları, en ağır cezalardır. Hırsızlık sebebiyle birinin elinin kesilmesi yahut kıyas yoluyla ölüm cezası verilmesi vs. çok önemli bir olaydır. Bir yanılmanın olduğu infazdan sonra anlaşılırsa geri dönülmesi mümkün olamaz. Bu yüzden kadınların

şahitliğiyle bu cezalar verilmezdi. Çünkü onların şahitliğinde bir çeşit şüphe vardır. Yanılma ve unutmaları çok olur. Belleme ve kavramaları zayıftır. (Bayındır, 2002, 132)

Osmanlı Hukuku'nda kısas, diyet ve hadd cezası ile cezalandırılacak suçlarda eksik unsurların bulunması nedeni ile verilen tazir cezalarının dışında, bir de direkt olarak tazir ile cezalandırılması öngörülmüş suçlar vardır. Bu suçların başında, genel adap ve aile yaşantısı aleyhine işlenmiş suçlar bulunur. Bu grubun içerisine sokabileceğimiz en önemli suçlardan biri, hakaret ve sövmek suçudur. Şeyhülislam fetvalarında bu tür suçlara örnekler verilmiştir. "Dinini ve imanını filanladığım", "yürü, yıkıl, cehenneme git (veya) başın cehenneme", "rospu, kahpe", "her ne asl-ı fesad çıkarsa danışmendlerden çıkar" gibi sözler küfür sayılmıştır ve bu suçu işleyen kişilerin tazir cezası ile cezalandırılmalarının gerektiği belirtilmiştir. (Yakut, 2006, 32).

1. Küfr

Genel olarak küfür örtme, gizleme, yalanlama, reddetme anlamlarına gelir. (Özcan, 1993, 94). Terim olarak Allah tarafından gönderileni ileten peygamberleri tasdik etmemek, ona inanmamak anlamına gelmektedir. Bilmemek, yadırgamak manasındaki "Nükr" kökünden türetilmiştir ve kabul etmemek reddetme, hoş görmemek anlamlarına gelmektedir. İnkâr eden de küfür karşılığında kullanılır. Bunu yapana "münkir" denir. Arapçadaki kâfir veya Farsça "gebr" den (ateşe tapan) "gâvur" kelimesi inanmayan anlamında kullanılmaktadır. (Sinanoğlu, 2002, 534). Farz ve haram olan bir hükmü inkâr etmek, Kelime-i Şahadet-i (Eşhedü enlâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammede'n-Abdûhu ve Rasuluhu) inkâr etmek küfürdür. (Abdülhamid b. Abdülhamid el Eseri, 2010, 9).

İnsanların küfür ederken hedef aldıkları kavramlar; insanın kutsal değerleri ve mahremiyetine karşı yapılan küfürler, doğrudan kişinin kendisine ve kişiliğine karşı yapılan küfürlerdir. Sosyal olarak hoş görülmeyen küfür karşısında toplum ve egemen iktidar tarafından bazı yaptırımlar uygulanmıştır. İlkel toplumalarda küfür eden kişi ile konuşmama, yalnız bırakma, bedensel cezalar ve ölüm gibi yaptırımlar uygulanmıştır. Semavi dinlerde de küfür hoş karşılanmamıştır. (Erkek, 2009, 53). İslam âlimleri küfrü meydana geliş şekli ve sebepleri açısından dörde ayırmışlardır. Bunlar; küfr-i inkârî (Allah'ı ve Peygamberin getirdiklerini kalbiyle ve diliyle inkâr etmesi), küfr-i cühûd (kişinin bildiği halde iman

etmemesi, inkâr etmesi), küfr-i inâdî (kişinin kalben Allah'ı bilip diliyle ikrar ettiği halde, haset, şöhret ve makam düşkünlüğü, kavmiyetçilik gibi sebeplerle İslam'ı bir din olarak kabul etmemesi), küfr-i nifâkdır (kişinin inanılması gereken hususları diliyle ikrar ettiği halde kalben tasdik etmemesi). (Sinanoğlu, 2002, 535-536).

İki çeşit iffete iftira ve sövme suçu vardır. Birincisi, ta'zir cezası gerektiren sövme ve iftira suçu; ikincisi, hadd cezası gerektiren sövme ve iftira suçudur. Kadı olayın ta'zir cezası mı, hadd cezası mı olduğuna karar verir. İslâm hukukuna göre bir kişinin annesine, karısına cima lafzıyla hakarete bulunmak ta'zir ile cezalandırılırken, dinine ve imanına hakaret tazir-i şedid¹⁰ ve hapisle cezalandırılır. Hakarete bulunan bir kişiye hakarete uğrayanın aynı sözlerle karşılık vermesi durumunda hakaret eden ta'zir edilmez. Yani, İslâm hukukuna göre, hakaret davasının açılabilmesi için hakarete uğrayanın hakaret edene karşılık vermemesinin şart olduğu anlaşılmaktadır. (Erkek, 2009, 54).

1.2. Kur'an-ı Kerim'de Küfür İle İlgili Ayetler

Kuran'da birçok surede küfür kelimesi geçmiştir. Kuran'da küfür kavramı 41 yerde geçmektedir. Kuran'da "cahd" (bilerek inkar etmek), "işrâk" (ortak koşmak), "tekzib" (yalancı kabul etmek), "tuğyân" (haddi aşmak, azmak), "zulm" (haksızlık etmek, yersiz hakaret etmek), "ism" (günah işlemek), ve "fisk" (belli bir sınırı aşmak, hak yoldan ayrılmak) kavramları küfrü ve inanmayanları nitelemek için kullanılmıştır. (Sinanoğlu, 2002, 534).

İnkâr ile küfre gitme ayetleri; "Muhakkak ki Allah bir sivrisineği, hatta daha üstününü misal getirmekten çekinmez. İman edenler bilirler ki, o şüphesiz haktır, Rab'lerindedir. Ama küfre saplananlar: "Allah böyle bir misal ile ne demek istedi?" derler. Allah onunla birçoklarını şaşırır, yine onunla birçoklarını yola getirir. Onunla ancak o fasıkları şaşırır." (Kuran-ı Kerim, Bakara, 26). Diğer bir ayette yine inkâr ile küfre gidenlerden bahsetmiştir. "Yoksa siz peygamberinizi, bundan önce Musa'ya sorulduğu gibi, sorguya çekmek mi istiyorsunuz? Hâlbuki her kim imanı küfürle değiştirirse artık düz yolun ortasında sapıtmış olur." (Kuran-ı Kerim, Bakara, 108). Küfr-i cühûd ile ilgili bir ayet, Münafıklar, küfür ile

---

¹⁰ Gayrimüslimlerin Müslümanlara sövme ve hakaret suçlarında, başkasının evini basıp eşya alma, yol kesip eşya gasp etme, kötülük yapmak kastıyla adam kaçırma, zina kastıyla kadın kaçırma suçlarında, duyulan güven nedeni ile kendisine emanet edilen kız çocuğunun kaybedilmesi, haksız yere bir kişiyi hapsedme suçlarında "tazir-i şedid" cezasının yanında "hapis" cezasından da söz edilmiştir. (Esra Yakut, Tanzimat Dönemine Kadar Osmanlı Hukukunda Taziri Gerektiren Suçlar ve Cezaları, Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları, S. 2, 2006 Güz, s. 37.)

iman arasında bocalamaktadırlar. Ne bu müminlere bağlanırlar, ne de şu kâfirlere. Allah kimi doğru yoldan saptırırsa, sen artık ona kurtuluş yolu bulamazsın. (Kuran-ı Kerim, Nisa, 143).

Tevbe suresinde dinden dönerek küfre giden kişilerin öldürülmesi bildirilmiştir. “Eğer verdikleri sözden sonra yeminlerini bozar ve dininize dil uzatırlarsa, o küfür öncülerini hemen öldürün. Çünkü onların yeminleri yoktur. Ola ki, vazgeçerler.” (Kuran-ı Kerim, Tevbe, 12).

Tevbe suresinde iman etmeyerek küfre gidenler konusunda uzak durulması bildirilmiştir. “Ey iman edenler! Eğer babalarınız ve kardeşleriniz imana karşılık küfürden hoşlanıyorlarsa, onları dost edinmeyiniz. Sizden her kim onları dost edinirse işte onlar da zalimlerin ta kendileridir.” (Kuran-ı Kerim, Tevbe, 23).

1. 3. Konya Şeriye Sicillerine Yansıyan Küfür Davaları

Konya Şeriye Sicillerinden incelediğimiz 53 numaralı Şer’iyye Sicilinde 7 adet küfür ile ilgili davaya rastlanmıştır. Bunlar genellikle şahsa edilen hakaret ve küfür, kötü söz üzerine yapılan şikâyet davalarıdır.

Ta ‘zir ve hadd cezasının uygulandığı hakaret davasına bir örnek verecek olursak, Konya’da Sedirler Mahallesi sakinlerinden İmam Esseyid Molla İbrahim Ahmed isimli kimse 2 Şevval 1148 (15 Şubat 1736) tarihinde yine aynı mahalleden Ebu Bekir bin Mirza’dan davacı olup, bir gün önce Ebu Bekir’in kendisine pust diye hakaret ettiğini kendisinden sorulmasını talep ettiğini bildirmiştir. Sual olunub inkar etmesi üzerine Abdurrahman bin Mehmed, İbrahim bin İbrahim isimli kimseler Ebu Bekir’in verilen tarihten bir gün önce kendileri huzurunda Esseyid Molla İbrahim’e puşt ve riyab satan diye hakaret ettiğini kendilerinin de bu duruma şahit olduğunu belirtmişlerdir. Mahkemece Ebu Bekir ta’zir ve hadd ile tembih olunmuştur. (KŞS,53/14-3).

Bir başka belgede ise, Konya’da Sinan Peragendesi Mahallesi sakinlerinden Ali oğlu Mahmud isimli kimse mahkemede Ebu Bekir oğlu Seyid Süleyman isimli kimse huzurunda 4 Zilkade 1149 (17 Mart 1736) tarihinde verilen tarihten bir gün önce Seyid Süleyman on sekiz pare hakkı için kendisine mübaşir tayin edildiğini, kapısının önüne gelip kendisine küfür ettiğini bu durumun kendisinden sual olunmasını istemiştir. Sual olunduğunda Mustafa oğlu

Beşe ve Mehmed oğlu İbrahim isimli kimselerin Mahmud'un doğru söylediğine şahadet etmeleriyle Seyid Süleyman mahkemece ta'zir ile uyarılmıştır. (KŞS,53/30-5).

Konya'da Sarı Yakup Mahallesi sakinlerinden Molla Abdulhey isimli kimse mahkemede 25 Zilhicce 1148 (7 Mayıs 1736) tarihinde Seyid Ahmed oğlu Es-Seyid Mehmed isimli kimse huzurunda verilen tarihten bir gün önce yakasına yapışıp kendisine hakaret edip söven Seyid Mehmed'den şikâyetçi olmuştur. Hacı Ömer oğlu Osman ile İbrahim oğlu Müsellü isimli kişilerin bu durumu doğrulayıp şahit olduklarını bildirmeleri üzerine Seyid Mehmed mahkemece ta'zir ile uyarılmıştır. (KŞS,53/77-5).

Konya'da Ulu Irmak Mahallesi sakinlerinden Molla Abdullah oğlu Es-Seyid El-Hac Ahmed mahkemede yine aynı mahalleden Es-Seyid Süleyman oğlu Es-Seyid Abdi isimli kimse huzurunda 5 Rebiülevvel 1149 (14 Temmuz 1736) tarihinde verilen tarihten üç gün önce seyid Süleyman adı geçen mahallede Seyid Süleyman'ın kendisine küfrettiğini bildirmiştir. Kendisinden şikâyetçi olup sual olunmasını istemiştir. Seyid Süleyman'ın inkâr etmesi üzerine Molla Mahmud oğlu El-Hac İsmail Halife ve Abdülkadir oğlu Ali Beşe isimli kimselere sorulmuş ve adı geçen kişilerin Es-Seyid Süleyman'ın küfrettiğini doğrulamaları ve buna şahit olduklarını bildirmeleri üzerine Es-Seyid Süleyman Ta'zir ve hapisle cezalandırılmıştır. (KŞS,53/147-4).

Bir başka dava ise kavga esnasında yapılan küfürden dolayı görülmüştür. Örneğin, Konya'da Şeker Furuş Mahallesi sakinlerinden Abdullah oğlu İbrahim zevcesi Mehmed kızı Fatıma'nın vekili olup Abdullah oğlu Süleyman Bey ve Abdullah oğlu Ali Beşe isimli kimseler şahadetiyle vekâleti sabit olan İbrahim mahkemede 26 Safer 1149 (6 Temmuz 1736) tarihinde Hacı Mehmed oğlu Mustafa, Mehmed oğlu Süleyman ve Hasan kızı diğer Fatıma isimli hatun tarafından vekili olan Ali Beşe isimli kimseler huzurunda eşi Fatıma diğer Fatıma'nın evine kaftan bakmaya gittiğinde geri evine dönmek için kapının önüne çıkınca, eşi Fatıma'nın önüne Mustafa,eyman ve diğer Fatıma'nın geçerek eşi Fatıma'yı itip kakmaları, uygunsuz söz söylemeleri neticesinde eşi Fatıma'nın çocuğunu düşürmesine sebep olduklarını dolayısıyla kendilerinden şikâyetçi olduğunu bildirmiştir. Daha sonra aralarında anlaşarak otuz kuruş sulh bedeli aldığı davalarının kalmadığını ifade etmiştir. (KŞS,53/133-1).

Bazı durumlarda ise, arabulucuların araya girmesiyle şikayetten vazgeçilmiştir; Konya'da Ulu Irmak Mahallesi sakinlerinden Seyid Yusuf kızı Şerife Havva isimli hatun eşi

Ahmed oğlu Mustafa ile birlikte mahkemede 11 Muharrem 1149 (22 Mayıs 1736) tarihinde Halil kızı Fatıma isimli hatun huzurunda Fatıma'nın verilen tarihten beş gün önce evlerine gelip eşi Şerife Havva'yı korkuttuğunu ve hakaret ettiğini bildirmiştir. Fatıma'dan şikâyetçi olmuştur. Araya arabulucuların girmesiyle anlaşmaları üzerine Şerife Havva davasından vazgeçtiğini bildirmiştir. (KŞS,53/100-1).

Darp olaylarında yapılan küfürler mahkemede darp ile birlikte dile getirilmiştir. Darp ile birlikte küfür suçuna ta'zir cezası uygulanmıştır; Konya'da Hazret-i Şems-i Tebrizi Mahallesi sakinlerinden Hacı Ahmed Efendi oğlu Hacı Mustafa mahkemede 10 Zilkade 1148 (23 Mart 1736) tarihinde Abdülhalim oğlu İsa isimli kimse huzurunda verilen tarihten üç gün önce Valide Hanında Allah'tan korkmaz zalim diyerek yakasına yapışıp kendisini sürdüğünü bildirmiştir. Kendisinden sual olunmasını istemiştir. Hacı Mustafa oğlu El-Hac Ahmed ve Ahmed oğlu Hüseyin isimli kimselerden sorulduklarında bu durumu doğrulamış ve şahit olduklarını bildirmeleri üzerine İsa mahkemece ta'zir ile uyarılmıştır. (KŞS,53/42-2).

İrzin korunması kapsamında İslâm genelde tüm insanlara, özelde ise Müslümanlara küfretmeyi, hakareti yasaklamıştır. Hadiste de “*Müslümana sövmek fâsıklık, onunla savaşmak küfürdür*” şeklinde buyrularak bu durum yasaklanmıştır. (Büyükbaş, 2013, 164).

Belgelerden anlaşıldığı üzere hakaret ve küfür suç sayılmış ve gerekli ceza uygulanmıştır. Genellikle hadd, ta'zir, hapis, para cezaları uygulanmıştır. Bazı durumlarda da taraflar razı olduğunda sulh bedeli ödenerek anlaşma sağlanmıştır. Cezanın uygulanması için durumun şahitlerce onaylanması gerektiği görülmektedir.

2. Hırsızlık

Hırsızlık başkasına ait bir mal ya da eşyayı izinsiz olarak kullanma veya mülkiyetine geçirmedir. İnsan onurunu ayaklar altına alan kötü bir davranıştır. Bu nedenle bütün dinler hırsızlığı büyük günah ve suç saymıştır.

2.1. İslâm Ceza Hukukunda Hırsızlık

İslam hukukunda hırsızlık başkasına ait bir malın muhafaza edildiği yerden gizlice alınmasıdır. Görüldüğü gibi suçun tanımında ana unsuru (rükün) “malın gizlice alınması”

oluşturmaktadır. Hırsızlık Sosyal bir olay olduğu için, sosyal düzen bozulunca toplumda suç miktarı artmaktadır. İktisadi ve psikolojik problemler hırsızlığa sebep olan kaynaklardan biridir. (Düzbakar, 2008, 80). İslam hukukunda hırsızlığın cezası hadd ve Ta'zir olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Hadd cezası ile cezalandırılan hırsızlık, Es-serikatü's-suğra (basit hırsızlık) ve es-serikatü'l-kübra (mevsuf hırsızlık) olarak ayrılmıştır. Basit hırsızlık, başkasının malını sakladığı yerden gizlice almaktır. Mevsuf hırsızlık ise eşkıyalık, soygun, silahlı gasp ile başkasının malını zorla almaktır. (Düzbakar, 2008, 82). İlkinde malın gizlice alınması söz konusuysen ikincisinde zorla alınması söz konusudur.

Hırsızlık suçunun cezaları, malın belli bir değere ulaşip ulaşmaması ve diğer unsurlar değerlendirilerek düzenlenmiştir. Çalınan mal belli bir nisaba ulaştıkça el kesme (haddi sirkat), ulaşmazsa ta'zir cezası verilmiştir. Ebu Hanife çalınan mal on gümüş dirhemden fazla olursa hadd cezası verileceğini açıkça ortaya koymuştur. Suçu işleyenin yaşı küçükse hadd cezası verilmemiştir. Osmanlı hukukuna göre bir fiilin hırsızlık sayılması için çalınan malın koruma altında olması gerekirdi.(Yakut, 2006, 31). Hırsızlık cezasının uygulanması için belirtilen miktar, tek hırsızlıkta tek kimse içindir. İki kişi, örneğin değeri on dirhemlik bir malı beraberce çalsalar cezaya çarptırılmazlar. Nedeni, her birinin payına beş dirhem düşmesidir. (Akbulut, 2003, 176-177).

Hırsızlığı dolandırıcılık ya da gasp ile karıştırmamak gerekir. Hırsızlığın dolandırıcılıktan farkı, dolandırıcılıkta suçlu bir malı hile kullanarak sahibinin rızası ile elde etmektedir. Dolandırıcılık için İslâm Ceza hukukunda belli bir ceza yoktur. Bu suç Ta'zir ile cezalandırılır. Gasp da hırsızlıkta olduğu gibi gizlilik unsuru yoktur. Gasp için İslam hukuku bir ceza tayin etmemiştir. Gasp ettiği şeyi sahibine geri vermek ya da değerini ödemek zorundadır. (Üçok, 1947, 140).

2.2.Hırsızlık Suçu ve Cezası (Hadd-i Sirkat):

İslam hukukunda hırsızlığa, mala karşı işlenen suçlara yaptırımlar vardır. (Gül, 2013, 16). İslam hukukuna göre, hırsızlık edenin ilk seferde sağ eli kesilir. İkinci defa hırsızlık ederse bu defa sol ayağı kesilir. İki elini de kesip hayati ihtiyaçlarını görmekten büsbütün mahrum bırakılmaz. Yine hırsızlık ederse artık kesilecek bir şey yoktur. Tövbe edinceye kadar hapsedilir. Çaldığı mal elinde mevcut ise sahibine iade edilir. Mal durmuyorsa tanzim gerekmez. Hırsız, haddin tatbikinden önce tövbe ederse, Hanefi mezhebine göre mal sahibi

affetmedikçe hadd düşmez. Şafilere göre düşer. (Akbulut, 2003, 176). Hırsızlık suçlarında şikâyet ve talep zorunlu olmaktadır(Akbulut, 2003, 168).

Bir kimsenin hırsız sayılabilmesi için, çalınmış olan malın muhafaza (Hirz) altında bulunmuş olması şarttır. Bundan ötürü gereken şekilde muhafaza edilmeyen bir malın alınmış olması hırsızlık sayılmaz. Hangi malların muhafaza altında sayılacağı ise duruma göre değişmektedir: malın sahibi veya sahibinin emanet ettiği kişi malı bizzat gözetim altında tutuyorlarsa veya malı muhafaza edilebileceği bir yere koymuşlarsa o mal Muhraz¹¹ sayılır.(Üçok, 1947, 140).

Hırsızlık suçunda (hadd-i sirkat) hadd cezası sayılabilecek hırsızlıkta dört unsur gerekliydi. Bunlar; malın gizli olarak alınması, alınan malın menkul olması şer'an değerli bir mal kabul edilmesi, malın koruma altına alınması, çalınan malın on dirhem miktarında değerde olması gerektir, çalınan şeyin başkasının malı olması, cezaî kasıttır. Hadd cezası gerektiren hırsızlık (sirkat) suçu suçlunun ikrarı ile kesin olurdu. (Akgündüz, 1999, 5).

Kuran'da Maide suresi 38. Ayette “hırsız erkek ve hırsız kadın (çalıp) kazandıklarına karşılık Allah'tan tekrarı önleyen kesin bir ceza olmak üzere, ellerini kesin. Allah üstün ve güçlü olandır. Hüküm ve hikmet sahibidir.” (Kuran-ı Kerim, Maide, 38). Buradan anlaşıldığı üzere, hırsızlıkta kadın olsun erkek olsun el kesme cezasının uygulanması gerektiği bildirilmiştir.

Yine Kuran'da Yusuf suresi 70. 73. ve 77. ayette hırsızlık isim olarak geçmektedir.

Mümtehine suresi 12. ayette, “ Ey Peygamber, mümin kadınlar sana gelip Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamaları, hırsızlık yapmamaları, zina etmemeleri, çocuklarını öldürmemeleri, elleri ile ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemeleri, iyi bir işte sana karşı gelmemeleri hususunda bey'at ederlerse, onların bey'atlarını al ve onlar için Allah'tan mağfiret dile. Şüphesiz Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.” Diğer suçlarda olduğu gibi hırsızlık yapılmamasına da vurgu yapılmıştır.

Hırsızlık suçunda dikkat edilmesi gereken, hırsızlığın toplum içinde yayılmamasıdır. Eğer hırsızları korkutacak ve caydıracak kanuni düzenlemeler olmazsa hırsızlık

---

¹¹ muhafaza altında.

engellenemez. İslâmiyet toplumda huzur olması için günah işlenmesine korku verilmesini tercih etmiştir ve hakları korumuştur. (Büyükbaş, 2013, 163).Tüm hukuk sistemlerinde olduğu gibi Osmanlı hukuku da insanların can ve mal güvenliğini korumayı amaçlamıştır. Toplum düzenini bozan suçlara karşı ağır yaptırımlar uygulanmıştır. Hırsızlık suçu da bunlardan birisidir. (Düzbakar, 2008, 80).

Peygamberimiz ashabından hırsızlık yapmayacaklarına dair söz almıştır. Hz. Peygamber'in yumurta (miğfer) ve ip gibi basit şeyler çalmaktan dolayı hadd cezası görenlere lanet etmesi de hırsızlık yapan kişilerin durumlarının toplum nazarında aşağılanması ve basit şeyleri çalanların daha kıymetli şeyleri çalacak tabiatla olduklarından, neticede uğrayacakları zararı ifade ederek diğerlerinin bu işten caydırılmasını belirtir. Peygamberimiz (s.a.v.) hadislerde, "hadd"lerin hafifletilmesi ya da kaldırılması için aracı olmayı şiddetle reddetmiştir. (Büyükbaş, 2013, 163). Müslim'den alınan hadise göre, Hz. Peygamber (s.a.v.) Üsâme b. Zeyd (r.a) a kızım Fatıma dahi hırsızlık yapsa onun elini keserim demiştir. (Müslim, Hudud, 8-11) . Hz. Peygamber İtibara göre cezanın hafifletilmesini kesin olarak reddetmiştir.

2.3.Hırsızlık Davalarıyla İlgili Konya Şer'iyeye Sicillerine Yansıyan Bazı Örnekler:

Osmanlı toplumunda sabit olan hırsızlık suçuna verilen hadd cezalarından biri olan "el kesme cezası"nın nadir de olsa uygulandığı görülmüştür. (Düzbakar, 2008, 85). Ancak incelenen 53 numaralı Konya şer'iyeye sicilinde hırsızlık ile ilgili belgelerde bu cezaya rastlanmamıştır.

Hırsızlık yapan kişiler mahalle ahali tarafından mahallede oturmaları istenmemiştir. Bu nedenle hırsızlık suçunun cezası bazen mahalleden ihraç olmuştur. Örneğin, Konya'da Kuzgun Kavak Mahallesi ahalisinden Mustafa Çavuş oğlu Es-Seyid İbrahim Ağa, Halil oğlu Ali Efendi, Hacı Şaban oğlu Hacı Süleyman, Ahmet oğlu Hacı Hüseyin, Hacı Mustafa oğlu Hacı Mehmed, Es-Seyid Mehmed oğlu Yusuf, Ahmed oğlu Halil Beşe, Veli oğlu Ahmed Beşe, Ömer, Mevlüd oğlu Halil, Himmet oğlu Ahmed, Mustafa oğlu Seyid Ahmed vediğer bazı kişiler mahkemede mahalleleri sakinlerinden Es-Seyid Mustafa oğlu Es-Seyid Mehmed ve eşi Hamza kızı Kezban isimli kimseler huzurunda 28 Zilhicce 1148 (10 Mayıs 1736) tarihinde davacı olmuşlardır. Es-Seyid Mehmed ve eşi Kezban'ın kendi halinde kişiler

olmayıp Mehmed'in gece gündüz gezip içki içtiğini hatta verilen tarihten üç gün önce Hacı İsmail oğlu Hacı Mehmed'in odasına girip on adet boyanmış derisini çaldığını, gece gezip hırsızlık yaptığını bildirmişlerdir. Mehmed ve eşi Kezban'ın mahallelerinden ihraç edilmelerini talep etmişlerdir. Mahkeme ihracına karar vermiştir. Es-Seyid Mehmed, kardeşi İbrahim ve eşi Kezban'ın mahalleden ihracına karar verilmiştir. (KŞS,53/84-1). Suçlular mahalleden ihraç edilmişlerdir.

Bazen hırsızlık suçuna Ta'zir ve hapis cezası uygulandığı görülmüştür. Mesela, Konya'da Cıvar Mahallesi sakinelerinden Abdülbaki kızı Emine ve Hatice isimli hatunlar Zincirlikuyu Mahallesi sakinlerinden Musa oğlu İsmail'in 7 Zilkade 1148 (20 Mart 1736) tarihinde verilen tarihten 7 ay önce evlerine girip evlerinden döşek yüzü, bir top alaca, 2 hatayı kaftan, 2 peşmi kaftan, 1 badıli kaftan, 3 halep alacası kaftan, 3 sandal, 20 nakış peşkir, 12 nakış yağlık, 6 alçemberi, 8 serpuş, 24 mumu çalık, 30 gömleklilik biz, 8 fındıka, 2 zincirli altın, 1 beyaz kuşak ve 1 masa takımı içeren bohçalarını çaldığını ve İsmail'in bu ana değin bir kısım eşyaları teslim edip bazı eşyaları inkâr ettiğini ifade ederek şikayetçi olmuşlardır. Bunun üzerine mahkeme İsmail'e ta'zir ve hapis cezası vermiştir. (KŞS,53/38-1).

Mahkemenin hırsızlık suçlaması ile İsmail'e ta'zir cezası vermesi davayı bitirmemiştir. Nitekim, Konya'da Cıvar Mahallesi sakinelerinden Abdülbaki kızı Hatice ve Emine isimli kadınlar tarafından vekil olan Emine'nin eşi Mustafa mahkemede 12 Zilkade 1148 (25 Mart 1736) tarihinde vekili Hatice ve Emine'nin 7 ay önce evlerinde sandıkları içinden eşyalarının çalındığını bildirmesi üzerine, Zincirlikuyu Mahallesi sakinlerinden Musa oğlu İsmail isimli kimsenin hırsız olduğunu söylemiş, dava ettiklerinde İsmail eşyaları Mustafa ile validesi Fatıma isimli hatundan satın aldığını söyleyip kendilerine iftira attıklarını belirtmiştir. Daha sonra eşyaları kendisinin çaldığını ve Emine'nin eşi ve annesine iftira attığını bunların dava ile bir alakalarının olmadığını belirtmiştir. (KŞS,53/45-2). Önceki belgedeki dava başka bir hükümde bir ay sonra sonuçlanmıştır. Konya'da Cıvar Mahallesi sakinelerinden Abdülbaki kızı Emine ve Hatice isimli hatunların vekili Emine'nin eşi Mustafa mahkemede 22 Zilkade 1148(4 Nisan 1736 Çarşamba) tarihinde Zincirlikuyu mahallesi sakinlerinden Musa oğlu İsmail huzurunda vekili Hatice ve Emine'nin verilen tarihten 8 ay önce evlerinin açılıp sandıklarının içinden eşyalarının çalındığını İsmail'den bu eşyaları talep ettiklerinde İsmail'in iddia edilen eşyalardan sadece bir kısmını çaldığını söyleyerek diğerlerini inkârı üzerine araya arabulucuların girmesi ile çaldığı diğer eşyalara

karşılık bir telli ve bir telsiz hatayı kaftan ve 28 kuruşu sulh bedeli olarak kendilerine vermiştir. Dolayısıyla aralarında bir alakanın kalmadığını bildirmişlerdir. (KŞS,53/51-2). Belgede araya arabulucuların girmesi ile mahkeme sonuçlanmış, hırsız suçunu itiraf etmiş, bir kısım eşyayı teslim etmiş ve bir de sulh bedeli ödemesi ile dava çözülmüş, aralarında bir alaka kalmadığı belirtilmiştir. Aralarında anlaştıkları için herhangi bir ceza söz konusu değildir.

Bu uygulamanın bir başka örneği diğer bir belgede görülmüştür. Hırsızlık olayı üzerine şikâyet yaşanmış ancak tarafların aralarında anlaşmaları üzerine herhangi bir yaptırım uygulanmamıştır. Örneğin, Konya’da Ali Şerbet Mahallesi sakinlerinden olup Süleyman oğlu Mehmed, Osman oğlu Fazlı huzurunda 23 Zilkade 1148 (25 Nisan 1736) tarihinde dükkan komşusu olan Fazlı’nın kendisi dükkanda yokken üç çift dikilmiş giysiyi dükkanından şaka niyetiyle aldığını ifade ederek daha sonra bunları kendisine teslim eden Fazlı’dan bir davasının olmayacağını bildirmiştir. (KŞS,53/53-3).

Ta’zir cezası uygulandığı bir dava ise; Konya’da Sinan Perakendesi sakinelerinden Mehmed kızı Saime, Abdülkerim kızı Ayşe huzurunda 15 Muharrem 1149 (26 Mayıs 1736) tarihinden beş gün önce gece Ayşe’nin evine gelip bir kısım mutfak eşyasını ve giysilerini çaldığını belirtip Abdülkerim kızı Ayşe’den şikâyetçi olması ve şahitlerin durumu doğrulaması üzerine Abdülkerim kızı Ayşe mahkemece ta’zir ile uyarılmıştır. (KŞS,53/109-3).

Sicilde Ta’zir ve hapis cezası verilmesi, esnafıktan uzaklaştırılma cezası uygulanan bir davada mevcuttur; Konya’da debbağhane esnafından Halil oğlu Es-Seyid Süleyman, İbn Mehmed, Mehmed oğlu Hacı Süleyman, Hacı Halil oğlu Seyid Süleyman, Hacı Mustafa oğlu Mehmed isimli kimseler mahkemede 17 Rebiül-evvel 1149 (26 Temmuz 1736) tarihinde Mehmed Beşe oğlu İsmail isimli kimse huzurunda verilen tarihten otuz beş gün önce debbağhane dükkânında bulunan bir kısım derileri İsmail’in elinde bulduklarında, İsmail derileri sahiplerine teslim etmiştir. Fakat bu kişiler İsmail’den emin olmadıklarından, durumunun mahallesi ahalisinden sorulmasını istemişlerdir. Durum soruşturulduğunda İsmail’in kendi halinde olmadığını ortaya çıkması nedeni ile ta’zir ve hapsine, İsmail’in bir daha dükkânlarına gelmeyip zanaatlarına karışmamasına karar verilmiştir. (KŞS,53/153-3).

Sulh bedeli ödenerek anlaşmaya varılan hırsızlık davası ise; Konya’da Abdullah oğlu Arap Ömer isimli kimse mahkemede 26 Safer 1149 (6 Temmuz 1736) tarihinde Ali oğlu Hacı Mehmed, Hacı Mustafa oğlu Molla Ahmed, Süleyman oğlu Hacı Mehmed isimli kimseler huzurunda, verilen tarihten on gün önce Arap Ömer kervan halinde giden kişilerin yanına vardığında bu kişilerin hırsız, casus diyerek kendisini eşyalarıyla birlikte mütesellim ağaya teslim ettiklerini bildirmiştir. Arap Ömer eşyalarının zayii olduğu gerekçesiyle bu kişilerden davacı olmuş, araya arabulucuların girmesiyle Arap Ömer’e sulh bedeli olarak 75 kuruşu vererek aralarında anlaşmışlardır. (KŞS,53/125-3).

Diğer bir belgede ise hırsızlık iddiasıyla şikâyet söz konusudur. Mesela, Konya’da Sarı Yakup Mahallesi sakinlerinden Mustafa oğlu Mehmed isimli kimse mahkemede 2 Safer 1149 (12 Haziran 1736) tarihinde Abdullah oğlu Ahmed isimli kimse huzurunda davacı olmuş ve Ahmed’in verilen tarihten üç sene önce gece evinin duvarından inip içeri girdiğini, sandığının kilidini kırıp elli iki kuruş nakit ve bir kısım eşyasını çaldığını belirtmiştir. Mahallesi ahalisinden soruşturulduğunda Ahmed’in kendi halinde biri olmadığı, daha önce de kötü alışkanlıklarının olduğunu, bu kişiden hoşnut olmadıklarını bildirmişlerdir. (KŞS,53/129-2).

Hırsızlık yapan kişiler mahalle halkı tarafından mahallelerinde istenmemiştir. Örneğin, Konya’da Öyle Bekledi Mahallesi ahalisinin 22 Zilhicce 1148 (4 Mayıs 1736) tarihinde kendi mahallelerinde oturan Abdullah kızı Marziye ve eşi İsmail’in huzurunda davacı olup kendilerinden hoşnut olmadıklarını, hırsızlık yapıp, kötü alışkanlıkları olduğunu bildirerek kötü hallerini haber vermişlerdir. Mahalleden ihraç edilmelerini talep etmeleri üzerine bu kişiler mahkemece ihraç ile tembih olunmuşlardır. (KŞS,53/76-1).

Ta’zir-i şedid ve hapis cezası uygulanan bir dava ise; Konya’da Nehr-i Kafur Mahallesi sakinlerinden Hacı İsmail oğlu El-Hac Mehmed isimli kimse mahkemede 28 Zilhicce 1148 (10 Mayıs 1736) tarihinde kuzgun Kavak Mahallesi sakinlerinden Es-Seyid Mustafa oğlu Es-Seyid Mehmed isimli kimse huzurunda davacı olup verilen tarihten üç gün önce Mehmed’in kendisine ait olan on adet boyanmış ve cilalanmış derisini çaldığını söyleyerek Mehmed’den şikayetçi olmuştur. Durumun şahitlerden sorulması ve şahitlerin derilerin El-Hac Mehmed’e ait olduğunu bildirmeleri ile Es-Seyid Mehmed’ in mahkemece tazir-i şedid ve hapis cezası verilmiştir. (KŞS,53/83-3).

Örneğin, Konya’da Polatlar Mahallesi sakinlerinden El-Hac Mehmed isimli kimse mahkemede 21 Muharrem 1149 (1 Haziran 1736) tarihinde Hasan oğlu Mehmed huzurunda davacı olup, Hasan oğlu Mehmed’in verilen tarihten iki gün önce gece evine girip malına ve ırzına saldırmak kastıyla penceresini yıktığını bildirerek Hasan oğlu Mehmed’den şikâyetçi olmuş ve durumunun mahallesi ahalisinden sorulmasını talep etmiştir. Bunun üzerine şahitlerin de durumu tasdik etmeleri ve Hasan oğlu Mehmed’den hoşnut olmadıklarını, şarap içip gece gündüz silahla gezdiğini bildirerek kötü halini haber vermişlerdir. (KŞS,53/106-2). Mahalle sakinlerine huzursuzluk veren bu kişinin iyi bir kişi olmadığı kanıtlanmıştır.

Belgeler incelendiğinde hırsızlık yapan kişilerin dayak, hapis ve sulh bedeli olarak para cezalarına çarptırıldıkları söylenebilir. İslam hukukunda yer alan hırsızlık suçunun cezası olan “*hırsızın elini kesme*” cezası incelediğimiz belgelerde görülmemektedir.

3. Mahalleden İhraç

Mahalle “hall” kökünden türemiş olup, bir yere inmek, konmak ve yerleşmek anlamlarına gelir. Şehirlerdeki en küçük yerleşim birimi olan mahalle aynı yaşamı paylaşan karşılıklı sosyal ilişkileri, ortak hak ve sorumlulukları olan beşeri bir çevredir. (Erten, 2008, 163-164). Bir mescit etrafında oluşan mahallenin, işlevsel ve sosyal bir bütünlüğü vardır. (Kıvrım, 2009, 232). Temel yönetim birimi olan mahalle aynı zamanda vergi kontrolünü sağlamak açısından önemlidir. (Çakır, 2012, 35).

Osmanlı toplumunda kişiler oturdukları mahalleye göre tanınmışlardır. Bu çevrede yaşayan kişilerin, birbirlerini tanımaları yabancıları teşhis etmesine olanak sağlar. (Erten, 2008, 164). Mahallenin klasik tanımına göre, birbirlerini tanıyan kişiler aynı zamanda birbirlerinin davranışlarından da sorumludurlar. (Tok, 2005,155). Mahallede toplumsal merkez, cami veya mescittir. Özellikle akşam ve yatsı namazları mahallenin bütün erkeklerinin katılmasıyla kılınır ve belgelerde mahalle ahalisi genellikle cemaat olarak anılmaktadır. Bu nedenle de imam mahallenin temsilcisi durumundadır. (Düzbakar, 2003, 101).

Mahalleler aynı zamanda sosyal kontrol aracıdır. Sosyal kontrol, düzenin korunması için bireylerin toplumsal normlara uymasını sağlayan uygulamalara denir. Bu kontrol mekanizması toplumun düzenini ve sürekliliğini sağlar. Toplumsal kontrol otoriteye dayanır.

Otoritenin uyguladığı ceza ve ödüllerin yanı sıra, kişilerin toplumda gözden düşme veya değer kazanma isteği, dedikodunun çıkması, ekonomik ve toplumsal baskılar mahalledeki kişileri yönetmekte ve kontrol etmektedir. (Çakır, 2012, 32, 33). Mahallede sosyal kontrolün olmaması sosyal düzenin ve sistemin bozulmasına sebep olmakta, sosyal sistem bozulunca, suçlar, hastalıklar, olumsuz davranışlar ortaya çıkmaktadır. Sosyal kontrol toplumun değerlerine ve prensiplerine bağlılığını sağlamakta ve pekiştirmektedir. Bu değerler ve davranışlar, toplumda barış ve sükûnun korunmasını sağlar. (Erten, 2008, 163). Osmanlı Devleti genel güvenliğin sağlanması üzerinde önemle durmuştur. Bu nedenle en küçük idari birim mahalle ve köylerde ortak sorumluluğun oluşturulmasını sağlamıştır. Buralarda yaşayan kişiler birbirlerine kefil tutulmuşlardır.(Tok, 2005, 156).

Osmanlı mahallelerinin bölünmesinde İslam şehirlerindeki gibi etnik ve dini farklılıkların etkisi olmuştur. Fakat bu etnik ve dini kimlikleri farklı olan grupların bir arada yaşadığı da sıkça görülmüştür. (Kıvrım, 2009, 232). Osmanlı mahallesindeki iç yapılaşma spekülatif ve ahlaksız davranışları önlemekteydi. Buna örnek olarak, iş için İstanbul'a gelen bekar nüfusun bekar hanlarına yerleştirildiği söylenebilir. Mahalledeki münferit bekarların, ayrı ayrı kaydedildiği bilinmektedir. (Düzbakar, 2003, 101).

3. 1. Hüsn-i Hal ve Sû-i Hal

Kişilerin mahalle şuurundaki kimlik yansımaları yani sû-i hal mi, hüsn-i hal mi oldukları haklarında açılan davalarda etkin rol oynamıştır. Toplumda insanlar başkalarının istemedikleri davranışlardan kimlik ve saygınlıklarını zedelememek için kaçınmışlardır. Mahalle ahalisinin hüsn-i halini haber verdiği kişi saygın bir kimlikle yaşamına devam edebilmiştir. Mahalledeki kişiler herhangi bir suçla karşılaştıklarında kimliklerinin olumlu ya da olumsuz olduğu mahalle ahalisinden sorulmuştur. Bu nedenle mahalle halkı saygın kimliklerinin zedelenmemesi için dikkat etmişlerdir. İyi hallerinin (hüsn-i hallerinin) tespiti açısından mahalle ahalisinin referansı zorunlu görülmüştür. (Erten, 2008, 175-179).

3.2. Bireyin Sû-i Hâl Veya Hüsn-i Hâlinin Tespitinde Mahalle Ahalisinin Rolü

Mahalle sakinleri suçlanan kişinin sû-i hali ve hüsn-i hali konusunda şahitlik yaparak hukukun uygulanmasında önemli rol üstlenmişlerdir. Kişinin mahallesinde nasıl tanındığı suçlu ya da masumluğunun kanıtında önemli etken olmuştur. Mahallede kefilsiz bir şahsın

ikametine izin verilmemiştir. Bunun yanında herhangi bir kişi hakkında dava açıldığında ilk müracaat mercii beraber yaşadığı mahalle halkıdır. Durumu mahalle ahalisinden soruşturulmuş ve mahallenin verdiği bilgi davanın seyrinde etkili olmuştur. Mahalleli zincirleme olarak birbirlerine kefildir. (Kıvrım, 2009, 242-249). Şer’iyye sicillerindeki belgelerde kişilerin kimlik tespitinde bireylerin ad ve baba adlarının yanında sakini oldukları köy ve mahalle isimleri de verilmiştir. Bunların yanı sıra keyfiyet halinin nasıl olduğunun da bilinmesi gerekiyordu. Kişinin güvenilir olup olmadığının tespitinde beş vakit namaz için camiye gitmesi güvenilirliği için ölçü olmuştur. (Tok, 2005, 158).

3.3. Mahalleden (Veya Köyden) İhraç Kararlarında Mahalle Ahalisinin Rolü

Osmanlı hukukunda mahalle ahalisi birbirine karşı sorumluydu. Bu nedenle mahallede gerçekleşen bir olayı aydınlatmazsa, olayın faili belirlenmezse zararı karşılamak zorundaydı. Bu yüzden adlarını kötüye çıkarmamak için suç işleyen kişileri mahallelerinden ihraç etme hakkına sahiptiler. Mahalle bu yaptırım gücünü Osmanlı hukukundan almıştır.(Tok, 2005, 163). Mahalleden ihraç kararında başvuru genellikle mahalle imamı önderliğinde, mahallenin önde gelenlerinden oluşan bir grup tarafından yapılmaktadır. (Kıvrım, 2009, 249).

Fuhuş yaptığı tespit edilen kadınlar da mahalle de istenmemiştir. Mahallelinin ihraç kararı ile başka şehir ya da mahallelere sürülmüştür. “... her kimin mahallesinde bulunursa onlara olacak hakaret ve siyâset evvelen imam ve müezzine ve sâniyen mahalle halkına olmak mukarrer bilip...” hükmünden anlaşıldığı üzere, suç gerçekleştiği zaman mahalle imamı, müezzini ve mahalle halkı sorumlu tutulmuştur. (Düzbakar, 2003, 101).

Sonuç olarak mahallede oluşturulan otokontrol sistemi ile mahalle halkı kendi kaderleri üzerinde söz söyleyebilen, olayların seyrine müdahale edebilen bir topluluk olmuştur. (Düzbakar, 2003, 107).Huzurlu bir hayat için birlikte yaşadıkları kişilerin iyi kişiler olmasını istemişlerdir. Devlete, düzenin sağlanması konusunda yardımcı olmuşlardır. Suç işleyen kişiler mahallede istenmemiş. Sürgün yaptırımına kadar gitmiştir. Devlet bu konuda mahalleliyi desteklemiş, düzenin ve huzurun sağlanmasını istemiştir. (Çakır, 2012, 48).

3.4. Mahalleden İhraçla İlgili Konya Şer'iyeye Siciline Yansıyan Bazı Örnekler:

Yukarda anlatılanların yansımaları sicillerde görmek mümkündür. Nitekim, Konya'da Öyle Bekledi Mahallesi ahalisinin 22 Zilhicce 1148 (4 Mayıs 1736) tarihinde kendi mahallelerinde oturan Abdullah kızı Marziye ve eşi İsmail'in huzurunda davacı olup kendilerinden hoşnut olmadıklarını, hırsızlık yapıp, kötü alışkanlıkları olduğunu bildirerek kötü hallerini haber vermişlerdir. Mahalleden ihraç edilmelerini talep etmeleri üzerine mahkeme adı geçen kişileri mahalleden ihraç etme kararı almıştır. (KŞS,53/76-1). Belgeden anlaşıldığı üzere mahalleli suç işleyenlerin durumlarına karar verilmesinde etkili olmuştur. Yine mahalleli suç işleyen kişileri mahallelerinde barındırmak istememişlerdir. Bunun nedeni olarak suç işleyenlerden çekindikleri ya da mahallelerinin adının kötüye çıkmasını istememeleri düşünülebilir.

Kötü alışkanlıkları olan kişiler, şarap içen, zina yapan, hırsızlık yapan, küfür edenler mahallede istenmemişlerdir. Örneğin, Konya'da Nişan Taşı Mahallesi sakinlerinden Hacı Veli oğlu Mustafa Ağa, Ahmed oğlu İmam Ebu Bekir, Ali oğlu Mustafa, Murtaza oğlu Mehmed, Yusuf oğlu İbrahim, Hacı Ahmed oğlu Ali, İbrahim oğlu Mehmed, Hüseyin oğlu Mustafa ve diğerleri mahkemede 23 Zilhicce 1148 (5 Mayıs 1736) tarihinde davacı olup, aynı mahalle sakinlerinden İbrahim oğlu Hüseyin'in kendi halinde olmayıp, şarap içip, evine erkek ve kadın alması üzerine mahalleden ihraç edilmesini istemişlerdir. (KŞS,53/77-1).

Mahalleli tarafından, hırsızlık yapan ve şarap içen bir kişinin ailece mahalleden ihraç edilmesi istenmiştir. Mahalleli suç işleyen bir kişinin mahalle ile hiçbir bağlantısı kalmamasını ister. Mesela, Konya'da Kuzgun Kavak Mahallesi ahalisinden Mustafa Çavuş oğlu Es-Seyid İbrahim Ağa, Halil oğlu Ali Efendi, Hacı Şaban oğlu Hacı Süleyman, Ahmet oğlu Hacı Hüseyin, Hacı Mustafa oğlu Hacı Mehmed, Es-Seyid Mehmed oğlu Yusuf, Ahmed oğlu Halil Beşe, Veli oğlu Ahmed Beşe, Ömer, Mevlüd oğlu Halil, Himmet oğlu Ahmed, Mustafa oğlu Seyid Ahmed ve diğerleri mahkemede mahalleleri sakinlerinden Es-Seyid Mustafa oğlu Es-Seyid Mehmed ve eşi Hamza kızı Kezban isimli kimseler huzurunda 28 Zilhicce 1148 (10 Mayıs 1736) tarihinde davacı olmuşlardır. Es-Seyid Mehmed ve eşi Kezban'ın kendi halinde kişiler olmayıp Mehmed'in gece gündüz gezip içki içtiğini, hatta verilen tarihten üç gün önce Hacı İsmail oğlu Hacı Mehmed'in odasına girip on adet boyanmış derisini çaldığını, gece gezip hırsızlık yaptığını bildirmişlerdir. Mehmed ve eşi Kezban'ın mahallelerinden ihraç edilmelerini talep etmişlerdir. Mahkeme neticesinde Es-

Seyid Mehmed, kardeşi İbrahim ve eşi Kezban mahalleden ihracına karar verilmiştir. (KŞS,53/84-1).

Zina mahalleden ihraçta önemli bir neden olmuştur. Ahali ahlaksız yapan kişileri mahallelerinde barındırmak istememiştir. Konu ile ilgili bir davada, Konya'da Nehr-i Kafur Mahallesi sakinlerinden Ahmed oğlu El-Hac Mehmed ve hacı İbrahim oğlu Mehmed, Mehmed oğlu Hacı İsmail, Hacı Nurullah oğlu Mehmed, Hacı İsmail oğlu Hacı Mehmed Hüseyin oğlu Mehmed, Emrullah oğlu Ahmed ve sairleri mahkemede 16 Zilkade 1148 (29 Mart 1736) tarihinde mahalleleri sakinlerinden Osman oğlu Mehmed ve Hasan kızı Marziye isimli kişilerden şikayetçi olduklarını bildirmişlerdir. Bu kişilerin birbirlerine namahrem iken gece gündüz görüşüp Mehmed'i Marziye'nin evine girip çıkarken gördüklerinden bu kişilerin mahallelerinden ihraç edilmelerini talep etmişlerdir. Bunun üzerine Marziye cevabında Mehmed' in her gece kötü niyetle evine geldiğini feryat ettiğinde firar ettiğini bildirmesine rağmen Marziye ile Mehmed mahalleden ihraç ile tembih olunmuşlardır. (KŞS,53/52-4). Belgede mahalleli yine birbirlerine mahrem olan iki kişinin görüşmesinden şikâyetçi olmuştur. Kadın durumu reddetse de mahallenin kararı dikkate alınmış ve mahalleden ihraç edilmişlerdir. Bu durum mahallelinin kararlarının mahkemece ne kadar dikkate değer olduğunu göstermektedir.

Mahalle ahalisinin seçtiği kişiler mahalle adına mahkemeye başvurup mahallede huzursuzluk çıkararak kişilerin şikayetçi olabilmekteydi. Örneğin, Konya'da Çavuş Mahallesi ahalisinden Yusuf oğlu Süleyman, Hüseyin oğlu Mustafa, Yusuf oğlu Veli, İbrahim oğlu Hasan, Seyid İbrahim oğlu Seyid Mehmed, Ali oğlu Mehmed ve Osman oğlu Ebu Bekir isimli kimseler mahkemede 19 Rebiülevvel 1149 (28 Temmuz 1736) tarihinde yine aynı mahalleden Abdülkadir isimli kimse huzurunda davacı olmuşlardır. Abdülkadir ve karısı Abdullah kızı Medine ve oğlu Veli isimli kimselerin kendi hallerinde olmayıp oğlu Veli'nin kötü konuşup, şarap içtiği ve kötü alışkanlıkları olduğunu belirterek mahalleden ihraç edilmelerini talep etmişlerdir. (KŞS,53/154-3).

4. Cinayet

İslam, can güvenliğinin sağlanması hususunda, cana kıymanın haram olduğunu, kasten birini öldürmenin kısasa sebep olduğunu belirtmekte ve cinayet işleme niyetinde olanı başına gelecek ceza ile uyarmaktadır. İslam, murdar sayılan şeyleri yemekle de olsa canından

korkanın varlığının devamını sağlamak zorunda olduğunu belirterek hayat hakkının önemine vurgu yapar. İslâm'da insan hayatı muhteremdir ve bir insanı katletmek insanlığı katletmek gibidir. Kasten cana kıymak bir insanlık suçudur. Bir kelimeyle hatta yarım kelimeyle dahi bir müminin öldürülmesine yardımcı olmak, buna imada bulunmak Allah'ın rahmetinden mahrum olma sebebi sayılmıştır. (Büyükbaş, 2013, 154-155). Şahsın Haklarına Karşı İşlenen Suçların Cezası "kisas" ve "diyet" tir. "Hakkı ademiye" denen şahsın haklarına karşı işlenen suçlar, doğrudan kişiyle ilgilidirler. (Akbulut, 2003, 170).

Osmanlı kanunnamelerinde Allah'ın kesin olarak men ettiği eylemler haram kabul edilmiştir. Haram bir fiilin haram olmadığını söyleyen kâfir sayılırdı. Haram bir eylemi yapan ve yaptığına pişman olmayan kişiler, ahrette cezalandırılırlardı. Dünyada ise pişman olsun olmasın cezalandırılırdı. (Üçok, 1946, 127).

Kuran aklı kısas cezasındaki hükmün caydırıcı yönü vurgulanır. Kısasla, cezayı kendi hayatıyla ödeyeceğine inanan kimse, bu işi yapmaktan cayacak ve mutlaka vazgeçecektir. Bu suretle kan dökülmesinin önlenmiş ve herkes kendiliğinden korunmuş olur. Kısas cezası korkusu olmasa pek çok insanın cinayetlerden kaçınmayacaktır. (Büyükbaş, 2013, 155). Kısas cezasını gerektiren suçlarda da kanunilik prensibi titizlikle uygulanmıştır. (Akalın, 2013, 60). *Kısas*: Cinayette ödeme diye tarif edebileceğimiz Kısas eski hukuk sistemlerinde ve mukaddes din kitaplarında çok görülen bir cezadır. (Üçok, 1946, 370).

Bir mahalle veya köyde yahut bir kervansarayda faili meçhul bir cinayet işlendiği takdirde, o yerin halkı, ya suçluyu bulurlar veya özel olarak yapılan yargılama sonucunda ölünün kan bedelini ödemek zorunda kalırlar. Buna kasame¹² denir. (Bayındır,2002, 141).

---

¹² Kasame: Köyde, kimsenin mülkü olmayan mahalde öldürülmüş bir insan cesedi bulunur ve ölünün velisi, "Onu siz öldürdünüz" diyerek hakimin huzurunda, köy halkı aleyhine dava açıp kasame telebinde bulunursa, hakim köylülere, iddia karşısında ne diyeceklerini sorar. Köylüler iddiayı reddederlerse ölünün velisi köyün erkeklerinden elli kişiyi seçerek hakime gösterir. Hakim, bunlardan her birine yemin teklif eder. Bunlar da, ölüyü kendilerinin öldürmediğine ve katilini de bilmediklerine yemin ederler. Eğer hepsi böyle yemin ederse, bütün köy halkına ölünün diyeti pay edilir. İçlerinde yemin etmekten kaçınanlar olursa hakim bakar, eğer ölünün velisi kısası gerektiren bir iddiada bulunmuşsa bu kişiler yemin edinceye veya öldürdüklerini itiraf edinceye kadar hapsedilirler. Fakat ölünün velisi diyet cezası verilmesini gerektiren bir iddiada bulunmuşsa o takdirde, kim yemin etmekten kaçınırsa, bütün diyet ona ödettirilir. (Abdülaziz bayındır, a.g.e. s.142).

4.1. Kuran-ı Kerim’de adam öldürme ile ilgili ayetler:

Bakara suresi 178. Ayette cinayete kısas cezası ve diyetin uygulanması gerektiği bildirilmiştir: *Ey inananlar! Öldürülenler hakkında size kısas farz kılındı: Hür ile hür insan, köle ile köle, kadın ile kadın. Öldüren, ölenin kardeşi tarafından bağışlanmışsa, kendisine örfe uymak ve bağışlayana özellikle diyet ödemek gerekir. Bu Rabbiniz’den bir hafifletme ve rahmettir. Bundan sonra tecavüzde bulunana elem verici bir azab vardır.* (Kur’an-ı Kerim, Bakara, 178).

Nisa suresi 92. ayette yanlışlıkla öldürmede ödenecek diyet bildirilmiştir: *Bir müminin diğer bir mümini yanlışlık dışında öldürmesi asla caiz değildir. Bir mümini yanlışlıkla öldürenin, bir mümin köleyi azad etmesi ve öldürenin ailesi onu bağışlamadıkça, ona diyet ödemesi gerekir. Eğer o mümin, size düşman bir topluluktan ise mümin bir köleyi azad etmek gerekir. Şayet aranızda anlaşma olan bir millettense, ailesine diyet ödemek ve mümin bir köleyi azad etmek gerekir. Bulamayana Allah tarafından tövbesinin kabulü için, ard arda iki ay oruç tutmak gerekir. Allah bilendir. Hâkimdir.* (Kur’an-ı Kerim, Nisa, 92).

Nisa suresi 93. ayette kasten bir kişiyi öldürmenin asla affedilmeyeceği bildirilmiştir: *Kim bir mümini kasden öldürürse cezası içinde temelli kalacağı cehennemdir. Allah ona gazab etmiş, lanetlemiş e büyük azab hazırlamıştır.* (Kur’an-ı Kerim, Nisa, 93).

“Kim (haksız yere) bir cana kıyarsa bütün insanları öldürmüş gibi olur. Her kim bir canı kurtarırsa bütün insanları kurtarmış gibi olur.” (Kuran-ı Kerim, Maide, 32). Ayeti de hayat hakkının temel bir hak olduğunu söyler.

Enam suresi 151. ayette adam öldürmek yasaklanmış ve bu tür fillere yaklaşılmaması bildirilmiştir: *De ki: “gelin size Rabbinizin haram kıldığı şeyleri söyleyeyim: O’na hiçbir şeyi*

ortak koşmayın, anaya babaya iyilik yapın, yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin, sizin ve onların rızkını veren Biziz, gizli ve açık kötülöklere yaklaşmayın, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymayın. Allah bunları size düşünesiniz diye buyurmaktadır. (Kur'an-ı Kerim, Enam, 151).

İsra suresi 33. ayette maktulün velisine tanınan yetki bildirilmiştir, bu yetkiye dayanarak ileri gidilmemesi gerektiği konusunda uyarılmıştır: *Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymayın. Haksız yere öldürölenin velisine bir yetki tanımışızdır. Artık o da öldürmekte aşırı gitmesin. Zira kendisi ne de olsa yardım görmüştür.* (Kur'an-ı Kerim, İsra, 33).

Furkan suresi 68. ayette mümin kişilerin cana haksız yere cana kıymayacağı kıyanların günah işleyeceği bildirmiş: *Onlar, Allah'ın yanında başka tanrı tutup ona yalvarmazlar. Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar. Zina etmezler. Bunları yapan günaha girmiş olur.* (Kur'an-ı Kerim, Furkan, 68).

4.2. Cinayet İle İlgili Konya Şer'iyye Sicillerine Yansıyan Bazı Örnekler:

53 numaralı Konya Şer'iyye sicili incelendiğinde cinayet olayı ile ilgili olarak 8 adet belgeye rastlanmıştır. Davalar genellikle darp neticesinde öldürölen kişiler ile alakalı olup öldürölen kişilerin diyeti talep edilmiştir.

Konya'da Topraklık Mahallesi sakinlerinden iken öldürölen Kara Hasan oğlu Süleyman Beşe'nin babası Kara Hasan mahkemede 23 Şevval 1148 (7 Mart1736) tarihinde Hacı Mehmet oğlu Salih huzurunda oğlu Süleyman Beşe'nin Piri Paşa tekkesi önünde verilen tarihten 2 gün önce gece darp edildiğini ve 8 saat sonra vefat ettiğini bildirmiştir. Kara Hasan, Salih adlı kişiyi oğlunun ölümünden sorumlu tutmuştur. Fakat daha sonra şahit olması nedeniyle bu kişinin oğlunun ölümü ile hiçbir alakasının olmadığını bildirmiştir. (KŞS,53/23-3).

Yukarıda zikredilen olayla ilgili bir başka dava daha kaydedilmiştir; Konya'da Kerim Dede Mahallesi sakinlerinden iken ölen Süleyman Beşe'nin babası Kara Hasan mahkemede 27 Şevval 1148(11 Mart 1736 Pazar) tarihinde Fakiye Dede mahallesi sakinlerinden Çizmeci Hasan isimli kimsenin oğlu Süleyman Beşe'yi verilen tarihten 7 gün önce Piri Paşa tekkesi önünde darp ettiğini 8 saat sonra oğlunun öldüğünü bildirmiş ve ölümünden Çizmeci Hasan adlı kişiyi sorumlu tutmuştur. Fakat daha sonra Çizmeci Hasan' ın oğluyla hiç bir alaka ve husumetinin olmadığını bildirerek davasından geri çekilmiştir. (KŞS,53/24-4 Fakat bir gün sonra dava yeniden görülmüştür. Konya'da Kerem Dede Mahallesi sakinlerinden iken ölen Kara Hasan oğlu Süleyman Beşe'nin babası Kara Hasan'ın vekili mahkemede 28 Şevval 1148 (12 Mart 1736 Pazartesi) tarihinde Esseyid Ali'nin oğlu Süleyman Beşe'yi verilen tarihten yedi gün önce Piri Paşa Tekesi önünde gece darp edip sekiz saat içinde ölmesine sebep olduğunu bildirmiştir. Fakat, daha sonra bu kişinin ölen Süleyman Beşe ile hiçbir alakasının olmadığını bildirerek davasından vazgeçmiştir. (KŞS,53/35-1). Yine aynı olay ile ilgili dava 16 gün sonra yeniden görülmüştür. Konya'da Kerem Dede Mahallesi sakinlerinden Kara Hasan oğlu Süleyman Beşe'nin varisi babası Kara Hasan Mahkemede 15 Zilkade 1148 (28 Mart 1736 Çarşamba) tarihinde Ali Beşe isimli kimsenin verilen tarihten yirmi üç gün önce gece Piri paşa tekkesi önünde darp ettiğini bildirmiş. Süleyman Beşe'nin ölmeden önce kendisini darp edenin Ali Beşe olduğunu söyleyip sekiz saat sonra vefat ettiğini ifade etmiştir. Ali Beşe'den Süleyman Beşe'nin diyetini talep etmiştir. Vekilin delil gösterememesi üzerine Ali Beşe'den hak talep edememiş ve davasından men edilmiştir. (KŞS,53/44-3).

Diyet olarak sonuçlanan bir dava ise Tat köyünde yaşanan olayla ilgilidir. Konya'nın Sudurhemi nahiyesine bağlı Tat isimli köy sakinlerinden iken vefat eden Mustafa'nın babası Osman ve annesi Fatıma 14 Zilkade 1148 (27 Mart 1736 Salı) tarihinde mahkemede El-Hac Mustafa, Ahmed ve Turidi İbrahim huzurunda oğulları merhum Mustafa'nın verilen tarihten iki ay önce adı geçen köyde evlerinin önünde boğazlanmış olarak bulunduğunu bildirmişlerdir. Bu kişilerin oğullarını öldürdüklerini belirtip, kan ve diyeti olarak üç yüz kuruşu aldıklarını, hiçbir hak ve alakalarının kalmadığını bildirmişlerdir. (KŞS,53/53-1).

Konya'da Sadırlar Mahallesi sakinlerinden Şaban kızı Eşe isimli kadının oğlu olan Eşe'nin evinde vefat eden Amr muayene edildiğinde hiçbir azasında darp izi olmadığı anlaşılmıştır fakat annesi eşi ve kardeşleri İbrahim ve Ahmet ve diğer oğlu Halil mahkemede bulunduğu halde 3 Zilhicce 1148 (15 Nisan 1736) tarihinde oğlu Amr'ın verilen tarihten bir

gün önce adı gecen mahalle sakinlerinden Ümmü isimli kadının Amr'ın kardeşi Halil'e kardeşinin kendi menziline geldiği için başını yumruk ile darp ettiğini söylediğini iddia ederek bu darbin tesirinden oğlu Amr'ın öldüğünü bildirmiştir. Davasının sadece Ümmü'ye olduğunu söylemiştir. (KŞS,53/71-1).

Mahalle ahali mahallede bulunan cesedin araştırılmasını istemiştir. Mahallelerinde vuku bulan olayın aydınlatılmasını, mahalle ahalisinin aklanması ve güvenliğin sağlanmasını istedikleri düşünülmektedir; Konya'da Aksinle isimli mahalle sakinlerinden İbrahim Beşe oğlu Hacı Mehmet, Abdullah oğlu İsmail, Ahmet oğlu Mustafa vesairleri 28 Rebiül-evvel 1149 (6 Ağustos 1736 Pazartesi) tarihinde mahkemede verilen tarihte mezarlık yakınlarında Kanlı göl adlı mevzide öldürülmüş olarak buldukları maktulün boğazından bıçaklanmış bir şekilde öldürüldüğünü bildirmişlerdir. Şahsın kim olduğu ve olayın aydınlatılmasına ilişkin talepte bulunmuşlardır. Ahali halkı soruşturulduğunda maktulün katlinden ve şanıdan ahali halkının bir malumatının olmadığı anlaşılmıştır. (KŞS,53/166-2).

Gayrimüslimlerle ilgili cinayet davaları da sicillerde bulunmaktadır; Konya'da Muhtar mahallesi sakinlerinden Madros isimli kimsenin eşi Marin isimli zımmi 27 Recep 1148 (1Aralık 1736) tarihinde adı geçen mahallede verilen tarihten 2 ay önce boğazından bıçak ile boğazlanıp evinin önüne bırakılan Madros'un ölümüne sebep olan Nikfos ve Mesko adlı kişilerin kendisine bunu birine söylersen seni de öldürürüz dediklerini bildirmiş ve bu kişilerden şikâyetçi olmuştur. Davasının ancak bu kişilere olduğunu, mahalle ahalisinden başka kişiden davacı olmadığını beyan etmiştir. (KŞS,53/206-1).

İncelenen cinayet vakalarında ceza olarak kısasa rastlanmamıştır. Kanıtlanmış cinayet vakalarının genel olarak diyet ödemeyle çözüldüğü görülmüştür.

5. Darp

Darp, Konya şer'iyeye sicilleri incelendiğinde darp olayı ile ilgili 31 adet davaya rastlanmıştır. Şikâyet nedenlerini: korkutma, adam dövme, hakaret, küfr, hırpalama, zorla istediğini yerine getirmeye çalışma, başına vurma, şarap ve para isteyerek bıçaklama, karşılıklı darp, yol kesme, bıçakla yaralama, bıçak çekme, tecavüz maksadı ile bıçakla yaralama, diyet, gasp edilen bedelin geri istenmesi, tehdit, hırsızlık için darp ve zulüm maksadıyla darp oluşturmaktadır.

Bireylerin birbirlerini korkutmaları neticesinde meydana gelen darp olayına örnek olarak, Konya'da Polatlar Mahallesi sakinlerinden Mevlüd kızı Ayşe isimli hatun hala Karaman mütesellimi İsmail Ağa tarafından mübaşir tayin olunan çuhadar Abdullah mübaşeretiyle Murat oğlu Mustafa ve Ali oğlu Mehmed isimli kimselerin hakkında mahkemede 2 Safer 1149 (12 Haziran 1736) tarihinde sekiz ay önce bu kişilerin kapısının önüne gelip, Mehmed adlı kişi ile aralarındaki müşterek dibek taşı yüzünden ve Molla Mustafa ile ise salyaneni ver oğlun öldü diyerek kendisini korkuttuğu gerekçesi ile bu kişilerden şikâyetçi olmuştur. Kendilerinden bu durumun sorulmasını talep etmiştir. Sual olduğunda inkâr etmeleri ve yemin etmeleri üzerine Ayşe davasından men edilmiştir. (KŞS,53/117-3).

Korkutmanın yaşandığı başka bir dava daha bulunmaktadır. Konya'da Ulu Irmak Mahallesi sakinlerinden Seyid Yusuf kızı Şerife Havva isimli hatun eşi Ahmed oğlu Mustafa ile birlikte mahkemede 11 Muharrem 1149 (22 Mayıs 1736 Salı) tarihinde Halil kızı Fatıma isimli hatun huzurunda Fatıma'nın verilen tarihten beş gün önce evlerine gelip eşi Şerife Havva'yı korkuttuğunu ve hakaret ettiğini bildirmiştir. Fatıma'dan şikâyetçi olmuştur. Araya arabulucuların girmesiyle anlaşmaları üzerine Şerife Havva davasından vazgeçtiğini bildirmiştir. (KŞS,53/100-1). Hakaret davası olan bu davada korkutmada söz konusudur. Ancak olay arabulucular aracılığı ile çözülmüştür.

İtip kakma ve hakaret yaşandığı bir olay Konya'da Şeker Furuş Mahallesinde yaşanmıştır. Mahalle sakinlerinden Abdullah oğlu İbrahim zevcesi Mehmed kızı Fatıma'nın vekili olup Abdullah oğlu Süleyman Bey ve Abdullah oğlu Ali Beşe isimli kimseler şehadetiyle vekâleti sabit olan İbrahim mahkemede 26 Safer 1149 (6 Temmuz 1736) tarihinde Hacı Mehmed oğlu Mustafa, Mehmed oğlu Süleyman ve Hasan kızı diğer Fatıma isimli kadın tarafından vekili olan Ali Beşe isimli kimseler huzurunda eşi Fatıma diğer Fatıma'nın evine kaftan bakmaya gittiğinde geri evine dönmek için kapının önüne çıkınca eşi Fatıma'nın önüne Mustafa, Süleyman ve diğer Fatıma'nın geçerek eşi Fatıma'yı itip kakmaları, uygunsuz söz söylemeleri neticesinde eşi Fatıma'nın çocuğunu düşürmesine sebep olduklarını dolayısıyla kendilerinden şikâyetçi olduğunu bildirmiştir. Daha sonra aralarında anlaşarak otuz kuruş sulh bedeli aldığını davalarının kalmadığını ifade etmiştir. (KŞS,53/133-1).

Darp olayının yaşandığı en belirgin hadiselerden biri Piri Paşa Mahallesinde olmuştur. Mahalle sakinlerinden Abdullah kızı Rahime isimli hatun 16 Zilkade 1148 (29 Mart 1736

Perşembe) tarihinde Türbe hamamında verilen tarihten dört gün önce Celal Çelebi kızının cariyeleri Esber ve İsmihan'ın kendisini hamamda darp ettiklerini bildirmiştir. Bunun üzerine Rahime'yi Ayşe, Şerife, Zeynep isimli hatunların muayene etmeleriyle iki dizinde, iki kolunda ve iki elinin parmaklarında hamam leğeni ile darp edilme sonucunda izler olduğunu bildirmişlerdir. Rahime yalnızca bu kişilerden davacı olduğunu başka kimseyle dava ve nizasının olmadığını bildirmiştir. (KŞS,53/125-2).

Darp olayı ve şiddetin yaşandığı bir diğer dava; Konya'da Zincirli Kuyu Mahallesi sakinlerinden Hacı Himmet kızı Şerife isimli hatun mahkemede Mustafa kızı Saliha isimli hatun huzurunda davacı olmuştur. 22 Rebiül-evvel 1149 (31 Temmuz 1736 Salı) tarihinde Saliha'nın yumruğuyla ağzına vurup kendisini darp ettiğini, iki ön dişinin kırıldığını ve Saliha'dan bu durumun sual olunmasını talep etmiştir. Şahitlerin bu durumu doğrulaması üzerine mahkemece Saliha'nın diyet ödemesine karar verilmiştir. (KŞS,53/143-2).

Dayağın ve bıçakla yaralamanın da görüldüğü dava mevcuttur. Konya'da Ulu Irmak Mahallesi sakinlerinden Es-Seyid Muharrem oğlu Es-Seyid Mehmed Çelebi isimli kimse mahkemede adı geçen mahalleden Es-Seyid El-Hac Salih oğlu Es-Seyid İsmail isimli kimse huzurunda davacı olmuştur. 8 Rebül-evvel 1149 (17 Temmuz 1736) tarihinde verilen tarihten bir gün önce Es-Seyid İsmail kendi evinde hemşiresi olan zevcesini döverken feryadını duyup kurtarmak için İsmail'in evine gittiğinde İsmail'in kemerindeki bıçakla kendisini darp edip yaralaması üzerine İsmail'den şikâyetçi olmuştur. Mahkeme İsmail'in hapsine ve ta'zir ile uyarılmasına karar vermiştir. (KŞS,53/148-1).

Bir başka darp olayı ise odunla yapılmıştır. Konya'da Pir Esed Mahallesi sakinlerinden Abdulkerim kızı Raziye isimli hatun validesi Süleyman kızı Fatıma isimli hatun ile yine aynı mahalleden Abdullah oğlu Ahmed isimli kimseyi Karaman eyaleti mütesellimi İsmail Ağa tarafından tayin edilen çuhadar Abdullah Ağa mübaşiretiyle mahkemede 21 Muharrem 1149 (1 Haziran 1736) tarihinde Ahmed'in oğlu Ömer, eşi Sakine ve kızı Raziye ile birlikte verilen tarihte ağaç ile başına vurup darp ettiklerini bildirmiştir. Kendilerinden sual olunmasını istemiştir. Bu kişilerin inkar edip yemin etmeleriyle Raziye davasından men edilmiştir. (KŞS,53/108-1).

Yumrukların konuştuğu olay ise Konya'da Sadırlar Mahallesinde yaşanmıştır. Sadırlar Mahallesi sakinlerinden iken bundan önce ölen Mustafa oğlu Ömer'in annesi Şaban kızı Eşe

ve kardeşleri İbrahim, Ahmed ve Halil mahkemede davacı olmuşlardır. 8 Zilhicce 1148 (20 Nisan 1736) tarihinde adı geçen mahalle sakinlerinden Hacı Halil, Salih, Es-Seyid, İshak, Ömer, Süleyman, Hacı Mustafa ve sairleri huzurunda verilen tarihten dört gün önce yine aynı mahalle sakinlerinden Ümmü isimli hatunun Ömer'in başına yumruk ile vurup darp etmesi sonucuna bağlı olarak Ömer'in hastalanıp öldüğünü söylemiştir. Ömer'in kan ve diyeti ile alakalı mahallesi ahalilerinden herhangi bir kimseden davaları olmadığını, yalnızca Ümmü'den davacı olduklarını bildirmişlerdir. (KŞS,53/71-2). Darbın tesirinden dolayı ölüm gerçekleşmiş ve ölen kişinin ailesi yalnızca darbı işleyen kişiden şikâyetçi olduklarını bildirmişlerdir.

Hakaret ve darp olayına başka bir örnek; Konya'da Hazret-i Şems-i Tebrizi Mahallesi sakinlerinden Hacı Ahmed Efendi oğlu Hacı Mustafa mahkemede 10 Zilkade 1148 (23 Mart 1736) tarihinde Abdülhalim oğlu İsa isimli kimse huzurunda davacı olmuştur. Verilen tarihten üç gün önce Valide Hanında Allah'tan korkmaz, zalim diyerek yakasına yapışıp kendisini sürdüğünü bildirmiştir. Kendisinden sual olunmasını istemiştir. Hacı Mustafa oğlu El-Hac Ahmed ve Ahmed oğlu Hüseyin isimli kimselerden sorulduklarında bu durumu doğrulamış ve şahit olduklarını bildirmeleri üzerine İsa mahkemece ta'zir ile uyarılmıştır. (KŞS,53/42-2).

Konya'da Sarı Yakup Mahallesi sakinlerinden Mehmed oğlu Mustafa isimli kimse hala Karaman eyaleti mütesellimi El-Hac İbrahim tarafından mübaşir tayin olunan Abdurrahman Ağa desteğiyle Ali oğlu Ömer ve Ali oğlu Osman isimli kimseler huzurunda davacı olmuştur. 21 Şevval 1148 (5 Mart 1736) tarihinde mahkemede verilen tarihten bir ay önce Ömer ve Osman'ın kendi evinde kendisine küfredip darp ettiklerini boğazını sıktıklarını söylemiştir. Kendilerinden sual olunmasını istemiştir. Ancak bu durumu inkâr etmeleri ve Mustafa'nın delil gösterememesi üzerine davasından men edilmiştir. (KŞS,53/21-2).

Bıçak ile darp ve küfür olayının şahitler aracılığı ile doğrulandığı bir dava; Konya'da Polatlar Mahallesi sakinlerinden Hacı Süleyman oğlu Süleyman isimli kimse mahkemede 5 Muharrem 1149 (16 Mayıs 1736) tarihinde İsmail oğlu Mustafa isimli kimse huzurunda davacı olmuştur. Verilen tarihten iki gün önce Mustafa'nın kendisine bıçak çekip saldırdığını ve küfrettiğini bildirmiştir. Kendisinden sual olunmasını istemiştir. Abdullah oğlu Molla Mehmed ve Hüseyin oğlu Abdulkadir isimli kimselerin olayı doğrulayıp şahitlik etmeleriyle Mustafa mahkemece ta'zir ile uyarılmıştır. (KŞS,53/100-2).

Kölenin saldırısı üzerine de şikâyet gerçekleşmiştir. Konya'da Sadırlar Mahallesi sakinlerinden Mehmet oğlu Hacı Mustafa isimli kimse mahkemede 18 Rebiül-evvel 1149 (27 Temmuz 1736) tarihinde Acem asıllı kölesi Ali huzurunda davacı olmuştur. Verilen tarihten altı gün önce İnce Kara isimli köyde evinde Ali'nin kendisinin boğazını sıkıp küfrettiği ve bıçakla darp ettiğini bildirmiştir. Feryat eylediğinde elinden kurtulduğunu bildirmiş ve kendisinden şikâyetçi olmuştur. Sorulduğunda Ali inkâr etmesine karşın şahitlerden sorulduğunda şahitler Ali'nin Mustafa'yı darp ettiğini doğrulamıştır. (KŞS,53/215-3).

Tehdit, küfr ve darbın görüldüğü dava ise Konya'da Hacı Emir Mahallesiinde yaşanmıştır. Mahalle sakinlerinden Hüseyin oğlu Mustafa isimli kimse mahkemede Süleyman oğlu Mehmet isimli kimse huzurunda davacı olmuştur. 11 Şaban 1149 (15 Aralık 1736) tarihinde verilen tarih gecesi adı geçen mahalle camisi önünde Süleyman'ın seni darp edersem ne olur? Diye üzerine hücum ettiğini ve küfrettiğini bildirmiş, kendisinden sorulmasını ve mahalle ahalisinden durumunun sorulmasını istemiş. Şahitlerin (Mehmet ve kardeşi İbrahim'in) iyi kimseler olmadığını haber vermeleriyle bu kişiler mahkemece ta'zir ile uyarılmışlardır. (KŞS,53/229-1).

Bıçakla darp etmenin görüldüğü olaya diğerlerinden farklı olarak dayak cezası verilmiştir. Konya'da Vadi-i Meram Mahallesi sakinlerinden Mustafa oğlu Mehmed mahkemede 4 Zilkade 1148 (17 Mart 1736 Cumartesi) tarihinde üvey oğlu Yusuf oğlu Seyid Ahmed huzurunda davacı olmuştur. Verilen tarihten dokuz gün önce gece Seyid Ahmed'in kendisini evinden zorla çıkarıp boğazını tutup benim validemi boşamazsan seni boğazlarım diyerek kendisini bıçakla darp ettiğini bildirmiştir. Seyid Ahmed'in durumu mahallesinden sorulduğunda Abdullah oğlu Molla Ali ve Ahmed oğlu Mehmed isimli kimseler şahadetleriyle Seyid Ahmed'in üvey babası Mehmed'i darp ettiğini, buna şahit olduklarını ve Seyid Ahmed'in kendi halinde iyi biri olmadığını bildirmişlerdir. Bunun üzerine bu kişiye dayak cezası verilmiştir. (KŞS,53/35-2). Cezanın verilmesinde yine olayın şahitlerce doğrulanması ve mahalle ahalisinin kanaati etkili olmuştur.

Bıçakla yaralama ile sona eren olay da sicilde mevcuttur. Karaman eyaleti mütesellimi İbrahim Ağa tarafından tayin olunan Abdurrahman Ağa ile Konya'da olan ve aynı mahallede ikamet eden İbrahim oğlu Yunus'un 14 Şevval 1148 (27 Şubat 1736) tarihinde sol omuzu ve arkası üstünden sol pazısı bıçaklanmıştır. Adı geçen tarih gecesi saat beşte Konya sakinlerinden Turidi oğlu Ali Beşe ibn Hacı Hüseyin ile Kanbur Abdullah Beşe nam kimseler

ellerindeki bıçakla kendisinden şarap ve akçe talep ettiklerini bildirmiştir. Üç yerden kendisini ve sağ elinin üzerinden Kelim Farta'yı darp etmişler. Eğer bu yara yüzünden ölürseler diyetlerini Ali Beşe ve Kanbur Abdullah Beşe'den talep etmişlerdir. (KŞS,53/16-1).

Bir diğer bıçaklama olayı Konya'da Topraklık Mahallesi sakinlerinden olup 22 Şevval 1148(6 Mart 1736 Salı) tarihinde Piri Paşa mahallesinde Ali Beşe ve iki nefer isimleri belli olmayan arkadaşları tarafından 3 yerinden bıçakla yaralandığının görevlilerce tespit edilmesi üzerine Süleyman Beşe bu kişilerden davacı olmuştur. Eğer bu yara yüzünden ölürse kan ve diyetinin Ali ve arkadaşlarından alınmasını talep etmiştir. (KŞS,53/31-2). Yine bıçaklama olayı üzerine diyet talep edilmiştir.

Bir başka bıçakla yaralama olayı; Konya'da Hacı Emir Mahallesi sakinlerinden Ahmed oğlu İsmail isimli kimse mahkemede 18 Zilhicce 1148 (30 Nisan 1736 Pazartesi) tarihinde Halil oğlu Seyid Ali ve Mustafa oğlu Seyid Abdurrahman isimli kimseler huzurunda Seyid Ali, Seyid Abdurrahman ve mahkemede bulunmaya Ebu Bekir'in verilen tarihten üç gün önce adı geçen mahallede kendisini bıçakla darp ettiklerini bildirmiştir. Fesada cesaret etmeleriyle bu kişilerden şikâyetçi olmuştur. Sual olunmasını istemiştir. Bunun üzerine bu durumun şahitlerce doğrulanmasıyla mahkeme bu kişilerin ta'zirle uyarılmasına karar vermiştir. (KŞS,53/76-2).

Bıçakla yaralama, darp ve diyet olayı; Hoca Faruk Mahallesi sakinlerinden Mustafa isimli kişinin 22 Zilhicce 1148 (4 Mayıs 1736 Cuma) tarihinde Konya'da Mehmed isimli kimsenin evinde misafir iken evin önünde Mehmed'in eşi Şerife'nin darp edilmesi üzerine Şerife'yi kurtarmak için gittiğinde saldırgan tarafından bıçakla yaralandığını bildirmiştir. Eğer bu yara yüzünden ölürse Mehmed, Şerife ve mahalleleri ahalilerinden herhangi bir kimseden kan ve diyete dair hiçbir hak ve alacağının olmadığını söylemiştir. Mustafa davasının yalnızca kendisini yaralayan kişiye ait olduğunu bildirmiştir. (KŞS,53/76-3).

Konya'ya tabi Çumra isimli köy sakinlerinden Es-Seyid Halil oğlu Es-Seyid Hüseyin mahkemede 1 Muharrem 1149 (10 Haziran 1736) tarihinde davacı olmuştur. Verilen tarihten iki gün önce adı geçen köy sakinlerinden Halil oğlu İbrahim Beşe ile voyvodanın hizmetkârı diğer Halil'in gece evinin haremine girdiklerini, karşı geldiğinde diğer Halil'in bıçakla sol elinin bileğinden yaraladığını ve darp ettiklerini söylemiştir. Eğer bu darp ve yara yüzünden

ölürse, İbrahim Beşe ve diğer Halil'den başka kimseden davacı olmadığını sadece bu kişilerden davacı olduğunu bildirmiştir. (KŞS,53/88-1).

Bıçakla darp edilmenin görüldüğü diğer bir olay; Konya'da Hoca Habib Mahallesi sakinlerinden Helvacı zade Mehmed, üvey oğlu Mustafa isimli kimsenin 10 Safer 1149 (20 Haziran 1736 Çarşamba) tarihinde sağ koltuğu altından bıçak yarası olduğu ve kan aktığını bildirmiştir. Verilen tarih günü evinin kapısı önünde Kara Mehmed Beşe'nin oğlu Hüseyin'in, oğlunu bıçak ile sağ koltuğunun altından darp ettiği davasının ancak Hüseyin'e olduğunu mahalleleri ahalisinden başka hiçbir kimseden davacı olmadığını söylemiştir. Bu yara yüzünden ölürse diyetini başka kimseden istemediğini bildirmiştir. (KŞS,53/115-3).

Darbin görüldüğü diğer bir bıçakla yaralama olayı; Konya'da Dedemoğlu Mahallesi sakinlerinden Hacı Mehmet oğlu Ali isimli kimse mahkemede 27 Şaban 1149 (31 Aralık 1736) tarihinde davacı olmuştur. Verilen tarihten üç gün önce Çolak Hacı Ali oğlu Ahmet isimli kimsenin kendisini adı geçen mahallenin camisi önünde Şeker Ana'nın elinde bulunan hançeri alıp kendisini sağ el başparmağı üzerinden darp ettiğini bildirmiştir. Muayene sırasında da sağ el başparmağında hançer yarası olduğu görülmüş, yalnızca Ahmet'ten davacı olduğunu bildirmiş ve mahalle ahalisinden başka kimseden davacı olmadığını belirtmiş eğer bu yara yüzünden ölürse de varislerinin Ahmet'ten başka kimseden diyetini istememesini bildirmiştir. (KŞS,53/244-3).

Bıçakla yaralanan Ali'nin olayı; Konya'da Esseyit Abdullah isimli kişi 2 Cemaziyel- evvel 1149(8 Eylül 1736 Cumartesi) tarihinde bağının haraminde eşi ile uyurken komşularından Esseyit Ali, Semerci Esseyit Abdal, Tuşanoğlu'nun döşeği üzerine gelip eli ile ağzını kapattığını söylemiştir. Ali'nin de eşinin ağzını kapattığını gören Abdullah kendisini savunmak için bıçak çekmiş fakat Ali, Abdullah'ın elindeki bıçağı alıp sağ elinin iştret parmağını kesmiş, kendisini darp etmişlerdir. Bu olay üzerine Abdullah bu kişilerden şikâyetçi olmuş, eğer bu yaradan dolayı ölürse davasının bu kişilere ait olduğunu bildirmiştir. (KŞS,53/162-3). Bu olay aynı zamanda haneye tecavüzdür.

Konya'da Şih Alman Mahallesi sakinlerinden Mustafa oğlu Ahmet'in Mehmet oğlu Hüseyin ve Salih oğlu Seyyit İbrahim şahadetleri ile vekili olan Hasan oğlu İsa Beşe isimli kimse mahkemede 2 Zilhicce 1148 (14 Nisan 1736) tarihinde davacı olmuştur. Seyyit Mehmet tarafından vekili olan babası Seyyit Mehmet huzurunda verilen tarihten 10 gün önce

vekili Ahmet'i Seyyit Mehmet'in bıçak ile darp ettiğini bildirmiştir. Daha sonra aralarında anlaşması neticesinde Esseyit Mehmet'in 15 kuruşu sulh bedeli olarak Ahmet'e vermiştir. Ahmet'in de yaralanmadan ötürü ölürse kan diyetine bağlı olarak varislerinin Mehmet'ten hiçbir hak ve alacaklarının olmadığını beyan etmiştir. (KŞS,53/79-4).

Kölenin bıçak çekmesiyle başlayan olayda yine bir kölenin bıçakla yaralamaya karışması mevcuttur. Konya'da Çalıklı mahallesinden Yusuf oğlu Mustafa'nın adı geçen mahallede 23 Muharrem 1149 (3 Haziran 1736) tarihinde İsmail Beşe'nin kölesi olan Acem Mehmet adlı kişinin kendisini bıçakla yaraladığını, davasının yalnızca Acem Mehmet'e olduğunu bildirmiştir. (KŞS,53/106-3).

Bıçakla yaralama olayında tecavüz maksadı da görülmüştür. Konya'da Pürçeklü Mahallesi sakinlerinden Osman kızı Şerife Rabia'nın vekili olan eşi Mustafa isimli kimse 5 Safer 1149 (15 Haziran 1736 Cuma) tarihinde mahkemede Şerife Rabia'nın kölesi Saliha'nın aynı mahalle sakinlerinden Seyid Mustafa oğlu Seyid Mehmed isimli kimse huzurunda davacı olmuştur. Verilen tarihten iki gün önce Seyid Mehmed'in vekili Şerife Rabia'nın evindeki kölesi Saliha'ya tecavüz maksadıyla sağ kolunu bıçakla yaralayıp boğazını sıktığını ve saçını yolduğunu belirtmiştir. Saliha'nın feryadı üzerine Es-Seyid Mehmed'in kaçtığını söylemiştir. Kendisinden sual olunmasını ve durumunun mahallesi ahalisinden sorulmasını istemiştir. Mahallesi ahalisinden durumu sorulduğunda Es-seyid Mehmed'in iyi biri olmadığını bildirilmiş ve Es-Seyid Mehmed'in mahkemece ta'zir ile uyarılmasına karar verilmiştir. (KŞS,53/118-2).

Karşılıklı darbin görüldüğü olay da mevcuttur. Konya şehri Sahra nahiyesi Çumra köyü sakinlerinden Abdullah Efendi ibn Mustafa, İmam Molla Mehmed bin Abdurrahim, İmam Molla bin Mustafa Mahmud ve Mehmed bin Mehmed isimli kimseler yine adı geçen köyden Süleyman bin Mahmud ile zevcesi Ayşe ve Hatice'nin 13 Şevval 1149 (14 Şubat 1737) tarihinde ifade ettikleri Süleyman'ın oğlu kayıp Mehmed bundan önce Yakub oğlu Mehmed isimli kimse ile birbirlerini darp etmişlerdir. Köyleri mütesellimi tarafından mübaşir tayin edildiğinde Süleyman oğlu Mehmed firar etmiş. Mübaşirin Süleyman'ı alıkoymasına ve Süleyman'ın da mübaşirden kurtulmak için kızı Hatice'ye saldırdığını söylemesi ile, sual olunup keyfiyet hallerinin mahallesi ahalisinden sorulması üzerine, kendi hallerinde dindar kişiler oldukları, kendilerine iftira atıldığı belirtilmiştir. (KŞS,53/15-1). Darbin yanında alıkoyma olayından da bahsedilmiştir. Ancak kanıtlanamamıştır.

Sopa ile yol kesen Hasan'ın olayı; Larende nahiyesine bağlı Evkan isimli köy sakinlerinden Hacı Yusuf oğlu Seyid Mustafa Konya'da mahkemede 11 Zilkade 1148 (24 Mart 1736) tarihinde adı geçen köy sakinlerinden Mustafa oğlu Hasan isimli kimse huzurunda davacı olmuştur. Verilen tarihten on yedi gün önce adı geçen köy civarında Boğsak isimli mahalle civarında bağa giderken Hasan'ın önüne geçip büyük bir sopa ile kendisini darp ettiğini söylemiş ve kendisinden sual olunmasını istemiştir. Bu durumun şahitlerce de doğrulanması üzerine Hasan mahkemece ta'zir ile uyarılmıştır. (KŞS,53/38-2).

Kur'an'da, *“Allah'a ve Resulüne harb açanların, yeryüzünde (yol kesmek suretiyle) fesatçılığa koşanların cezası, ancak öldürülmeleri ya da asılmaları yahut (sağ) elleriyle (sol) ayaklarının çaprazvari kesilmesi yahut da (buldukları) yerden sürülmeleridir. Bu onların dünyadaki rüsvalığıdır. Ahrette ise, onlara (başkaca) pek büyük bir azab vardır”* buyrulmuştur. (Kuran-ı Kerim, Maide, 33).

Darbin ölümle sonuçlandığı olay Ilgın kazasında yaşanmıştır. Ilgın kazasına bağlı Belenler köyü sakinlerinden Mehmet oğlu Mevlüt isimli kimsenin zevcesi Seyit kızı Ayşe ve oğulları Mustafa, Süleyman, Ahmet ve Ali Konya mahkemesinde buldukları halde Konya mütesellimi Süleyman Ağa tarafından tayin olunan Mustafa Bey desteğiyle Sipahi vekili İbrahim isimli kimse huzurunda 15 Rebiül-evvel 1149 (24 Temmuz 1736) tarihinde verilen tarihten iki ay önce İbrahim'in adı geçen köyün batısında Mevlüt'ü darp etmesiyle Mevlüt evine geldiğinde beş gün içinde hastalanarak ölmüştür. İbrahim'in suçu inkar etmesi ile adı geçen köy sakinlerinden Hacıoğlu'nu da darp ederken Mevlüt'ü darp edip öldürdüğüm gibi seni de darp edip öldürürüm demesi ve aynı köyden Abdurrahman ve Mustafa isimli şahitlerin de verilen tarihten on bir gün önce bizim huzurumuzda İbrahim, Hacıoğlu'nu darp ederken Mevlüt'ü darp edip öldürdüm diye itiraf etti demişlerdir. Biz bu duruma şahidiz diye yemin etmiş ve onaylamışlardır. (KŞS,53/153-1).

Bıçakla yaralamaya karışan üç kişinin yargılandığı olay; Konya'da Aklan Mahallesi sakinlerinden Yunuz isimli zımninin 10 Cemaziel-ahir 1149 (16 Ekim 1736 Salı) tarihinde yatağında uyurken Ali Beşe ve isimleri belli olmayan iki nefer kimse tarafından yaralanıp darp edilmiştir. Vefatının gerçekleşmesi üzerine Yunuz'un vekili Bugos bu kişilerden şikayetçi olmuştur. Ali Beşe'nin durumu inkar etmesi fakat delil gösterememesi üzerine Ali Beşe tarafından Yunuz'un kan ve diyetinin vekiline teslimine karar verilmiştir. (KŞS,53/180-3).

Konya’da Sadırlar Mahallesi sakinlerinden Ahmet Bey’in oğulları Abdülhalim ve Abdülkerim kardeşler Hasan oğlu Hacı Ali Ağa isimli kimse huzurunda mahkemede 15 Şaban 1149 (19 Aralık 1736) tarihinde verilen tarihten beş sene önce Ali Ağa mübaşir tayin ettirip 106 kuruşumuzu almıştır. Ali Ağa’nın sebep olduğu miktarı talep ederiz sual olunsun demişlerdir. Sual olunduğunda Ali Ağa cevabında verilen tarihte adı geçen şehirde kethüda eri olduğu zaman çavuş tayin ettiği Abdurrahman’ın Abdülhalim ve Abdülkerim isimli kimseler tarafından gasp edilip davalı olduğu İsmail’i elinden almaları ve şahitlerin bu durumu doğrulamaları üzerine Abdülhalim ve Abdülkerim’e mani olunmuştur. (KŞS,53/204-1).

Ev basmanın ve zorla gasbın görüldüğü olay; Medine-i Tikde ahalisinden olup Konya’da misafir olan Süleyman oğlu Ali, Şahin Bey oğlu Mustafa Bey isimli kimseyi 24 Şevval 1149 (25 Şubat 1737) tarihinde dava etmiştir. Adı geçen tarihten üç sene önce Abdülzekar ağa tarafından mal-ı miri tahsiline memuriyeti nedeniyle Dere Evi isimli obaya vardığında adı geçen Mustafa Bey’in, Küçük Süleyman, Osman, Kel İbrahim oğlu Yusuf, Tiryaki oğlu Veli, Hasan oğlu Harça Ali ve Deli İsa isimli kimselerle evini basıp kendisini bağlayıp koynundaki yetmiş kuruş akçesini vesair eşyasına el koyup kendisini darp ettiğini belirtmiştir. Adı geçen Mustafa beyden bunun hesabının sorulmasını ve yetmiş kuruşla birlikte zikredilenlerin kıymetini talep etmiştir. (KŞS,53/243-1).

Zulüm ve şiddetin yaşandığı olay ise Sahra nahiyesinde yaşanmıştır. Konya’da Sahra nahiyesine bağlı Arvat isimli köy sakinlerinden Mehmet oğlu Ahmet isimli kimse mahkemede yine aynı köy sakinlerinden Hüseyin Beşe oğlu İbrahim isimli kimse huzurunda davacı olmuştur. 7 Cemaziyel-evvel 1149 (13 Eylül 1736) tarihinde 3 gün önce İbrahim’in kendisini darp ettiğini ve kötü niyetli olup kendisine zulüm ettiğini belirten Ahmet İbrahim’den şikâyetçi olmuştur. İbrahim’den sual olunduğunda durumu inkâr etmiş ve yemin etmesi üzerine Ahmet delil yetersizliğinden davasından men edilmiştir. (KŞS,53/161-2).

Sınır kavgasından çıktığı anlaşılan tartışma mahkemeye taşınmıştır. Konya’da Topraklık Mahallesi sakinlerinden Mahmud oğlu Ahmed isimli kimse mahkemede 29 Zilhicce 1148 (11 Mayıs 1736 Cuma) tarihinde İbrahim oğlu Ömer isimli kimse huzurunda davacı olmuştur. Bitişik komşusu olan Ömer’ in evleri arasındaki duvar ikisi arasında müşterek iken Ömer’in üzerine ağaçlarını koyup burayı kendi mülkü gibi görmesi nedeniyle Ahmed komşusu Ömer’den şikâyetçi olmuştur. Sual olunmasını istemiştir. Ömer cevabında bu duvarın kendi müstakil odasının duvarı olduğunu verilen tarihten sekiz sene önce bu

ağaçları buraya koyduğunu ifade etmiştir. Ahmed'in buna razı olduğunu itiraf etmesiyle davasından men edilmiştir. (KŞS,53/58-4).

Darp olaylarında verilen cezalar diyet ödenmesi, dayak, hapis, ta'zir şeklinde olduğu görülmüştür. Kararların verilmesinde şahit gösterilmesi ve mahalle ahalisinin kanaati önemli olmuştur.

6. Zina, Taciz ve Tecavüz

6.1. İslam Hukukunda Zina ve Konya Örneği

Sadakat vazifesinin ihlâlinin suç sayıldığı durumlar çok fazladır. Zina evlilikte sadakat borcunun ihlâlidir. (Erdem, 1961, 126). İslam Hukuku kaynaklarında “zina” kısaca; “Aralarında ser’i bir akid yani nikâh bulunmayan bir erkekle kadının kendi istekleriyle cinsel birleşmede bulunmaları” şeklinde tarif edilmiştir ve birçoğunda da yasaklanmıştır. (Mutaf, 2008, 575). Zina fiili ailenin yıkılmasında, nesillerin bozulmasında ve neseplerin karışmasında önemli bir etken olduğu için hiçbir toplum tarafından hoş karşılanmamıştır. Toplumun bozulmasına ve yaralama hatta cinayete neden olabileceği için birçok toplumun hukuk sisteminde ölüme varan çeşitli cezalar verilmiştir.(Mutaf, 2008, 575). Zina suçu hadd suçlarındandır.(Osmanoğlu, 2008, 112).

Zinaya verilen hadd cezası suçlunun evli olup olmamasına göre değişmektedir. Eğer evli ise kadın olsun erkek olsun hükme göre “recm” (taşlanarak öldürme cezası verilirdi. Bekar ise celde (sopa ile dövme) ve tağrib (sürgün) cezası verilirdi. (Mutaf, 2008, 577). Hanefi mezhebine göre zinadan bahsedebilmek için, zina edenin tam ehliyetli olması gerekir, bir kadın ve erkeğin cinsel ilişkide bulunması gerekir, aralarında nikâh akdi ve cariyelik ilişkisi olmaması gerekir, şüphe olmamalıdır, erkek ve kadın ön taraftan ilişkide bulunması gerekir. (Osmanoğlu, 2008, 115). Osmanlı kanunnamelerinden Fatih Sultan Mehmet zamanında yapılan Kanun-i Padişahî de zina ile ilgili olarak, Eğer bir kişi zina kılrsa, şeriat huzurunda sabit olsa, ol zina kılan evli olsa ve dahi bay olursa ki bin akçeye dahi ziyadeye gücü yeterse, cürm üç yüz akçe alına. Evsatu'l-hal olursa kim altı yüz akçeye malik ola, cürm iki yüz akçe alına. Andan aşağı gücü yeterse, cürm yüz akçe alına. Andan dahi aşağı halli olursa, elli akçe; Eğer zina kılan ergen olursa, bin akçeye dahi ziyadeye gücü yeterse, cürm yüz akçe alına. Eğer orta halli olursa, altı yüz akçeye gücü yeterse, cürm elli akçe alına.

Andan aşığı dört yüze gücü yeterse, kırk akçe; gayet fakir olsa otuz akçe cürm alına.” denilmiştir. (Mutaf, 2008, 579-580). Kur’an ve hadiste şiddetle yasaklanan zina sıradan bir yasak olarak görülmemiştir. Zinanın fuhuş şeklindeki kavramı Arapça “bagy” olarak ifade edilmiştir. Zina bu kavramda diğer zina fiillerinden farklı olarak görülmüştür. Bunun nedeni bu tür bir zinada aleniyet, suçu hafife alma, teşvik, tahrik gibi unsurlar ön plandadır, zina adeta kurumsallaşmış gibi görünmektedir. Fuhşun yaşam tarzı olarak benimsenmesi, diğer zina fiillerinden farklı olarak değerlendirilmesini gerekli kılmıştır. (Erturhan, 2003, 168). Zina fiilinin cezası olan “recm” cezasının verilmesi için, erkek ve kadın akıl, buluğ, hürriyet, Müslüman olma, sahîh bir nikah ve cinsel birleşme şartlarının bulunması gerekirdi. (Mutaf, 2008, 577). Yüz değnek cezasının uygulanabilmesi için, zina edenin bu işi “cebren” (zorla) işlemiş olmaması gerekir. (Osmanoğlu, 2008, 123). Zina üç şekilde sabit olabilirdi; şahitlik, ikrar ve itiraf, hamilelik. (Mutaf, 2008, 578).

İslam hukukçularına göre sözlü cinsel tacizlerde suç sayılmış, cezanın tayini kadiya bırakılmıştır. Verilen ta’zir cezasında her bir sopa için bir akçe alınması uygun görülmüştür. Dul bir kadının zina etmesi durumunda, bekâr erkeklere verilen cezanın aynısının uygulanacağı, evli kadın ve erkeğin zina ettikleri sabit olursa kanunnamelerde belirtilen aynı para cezasına çarptırılacağı uygun görülmüştür. Biri bekâr diğeri evli ise medeni durumu için verilecek cezaya çarptırılacağı belirtilmiştir. (Acar, 2002, 153).

Yahudilerin kutsal kitabı Tevrat’ta da zina suç olarak kabul edilmiş ve ölüm cezası verilmiştir. (Mutaf, 2008, 575).

6.1.1. Kur’an-ı Kerim’de Zina ile İlgili Hükümler:

Kuran’da zina açık olarak reddedilmiş, günah olduğu belirtilmiştir. Kötü bir iş olarak görülmüştür: *Sakin zinaya yaklaşmayın; doğrusu bu çirkindir, kötü bir yoldur.* (Kur’an-ı Kerim, İsrâ, 32). Bu ifade ile zinanın apaçık bir çirkinlik ve sapma olduğu belirtmiş, kişiyi bu eyleme yaklaştıran yollar da yasaklanmıştır. Çünkü zina sadece tarafları ve onların yakınlarını ilgilendiren bir suç değil, toplumun bütünü ilgilendiren; aileyi kökünden sarsan, nesebin karışmasına, aile yuvasının yıkılmasına yol açan, insanı bedeni zevklerin esiri yapıp toplumdaki değerini düşüren, namus ve iffet duygusunu rencide eden, ahlaki bozulmalara neden olan sosyal bir felakettir. Böyle zararlı ve kötü bir davranışın sadece ahlaki ve dini müeyyidelerle yasaklanması yeterli değildir. (Menekşe, 2003, 7-18).

Zina isnadında şahitlik önemlidir. Zinanın dört şahitle tasdik ettirilmesi gerekirdi: *Kadınlarınızdan zina edenlere, bunu isbat edecek aranızdan dört şahid getirin, şahadet ederlerse, ölünceye veya Allah Onlara bir yol açana kadar evlerde tutun.* (Kur'an-ı Kerim, Nisa, 15).

Müminlerin zina yapmayacağı, zinanın günah olduğu bildirilmiştir: *Onlar, Allah'ın yanında başka tanrı tutup ona yalvamazlar. Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar. Zina etmezler. Bunları yapan günaha girmiş olur.* (Kur'an-ı Kerim, Furkan, 68).

Peygamber hanımlarının zinaya yaklaşmaması bildirilmiş, yaklaşması durumunda mümin kadına verilecek cezanın iki katı verileceği bildirilmiştir: *Ey Peygamber hanımları! Sizlerden biri açık bir hayasızlık yapacak olursa, onun azabı iki kat olur. Bu Allah'a kolaydır.* (Kur'an-ı Kerim, Ahzab, 30).

Zina cezasında peygamber hanımlarında olan farklılık cariyelerde de bildirilmiştir. Cariyelerde de mümin kadınların yarısı kadar olacağı bildirilmiştir: *Sizden, hür mümin kadınla evlenmeye güç yetiremeyen kimse, ellerinizdeki mümin cariyelerinizden alsın. Allah sizin imanınızı çok iyi bilir. Birbirinizdensiniz. Aynı soydansınız. Onlara, zinadan kaçınmaları, iffetli olmaları ve gizli dost tutmamış olmaları halinde, velilerinin izniyle evlenin ve örfe uygun bir şekilde mihirlerini verin. Evlendiklerinde zina edecek olurlarsa, onlara hür kadınlara edilen azabın yarısı edilir. Cariye ile evlenmedeki bu izin içinizden, günaha girme korkusu olanlardır. Sabretmeniz sizin için daha hayırlıdır. Allah bağışlar ve merhamet eder.* (Kur'an-ı Kerim, Nisa, 25).

Mümtahine suresinde zina yine yasaklanmıştır: *Ey Peygamber! inanmamış kadınlar Allah'a hiçbir ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, başkasının çocuğunu sahiplenerek kocasına isnada bulunmamak ve uygun olanı işlemekte sana karşı gelmemek şartıyla sana beyat etmemek üzere geldikleri zaman onları kabul et; onlara Allah'tan bağışlanma dile; doğrusu Allah, bağışlayandır, acıyandır.* (Kur'an-ı Kerim, Mümtahine, 12).

Kadınlar boşanacakları zaman zina etmemeleri ve ahlaksızlık yapmaları durumunda evlerinden çıkarılmaması gerektiği bildirilmiştir. Ahlaksızlık yapan kadınlar, mümin kadınların sahip olabileceği haklardan mahrum bırakılmıştır: *Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınızda, onları, iddetlerini gözeterek boşayın ve iddeti sayın; Rabbiniz olan*

Allah'tan sakının; onları, apacık bir hayasızlık yapmaları hali bir yana evlerinden çıkarmayın, onlarda çıkmasınlar. Bunlar, Allah'ın sınırlarıdır. Allah'ın sınırlarını kim aşarsa, şüphesiz kendine yazık etmiş olur. Bilmezsin, olurki, Allah bunun ardından bir hal meydana getirir. (Kur'an-ı Kerim, Talak, 1).

Zina eden kadınların yalnızca zina eden bir erkekle evlenebileceği söylenmiştir: *Zina eden erkek ancak zina eden veya putperest bir kadınla evlenebilir. Zina eden bir kadınla da, ancak zina eden veya putperest olan bir erkek evlenebilir. Bu müminlere yasak edilmiştir.* (Kur'an-ı Kerim, Nur, 3). Erkek olsun, kadın olsun zina eden kişilerle gerçekleştirilecek bir nikâh akdinin geçerli olup olmayacağı yönündeki tartışmalar tövbe edip etmemeleri yönünde yoğunlaşmıştır. (Erturhan, 2003, 160-163).

Nur suresi 4. ve 5. ayetlerinde İffetli kadınlara zina isnat edip buna dört şahit getiremeyen kişilere verilecek cezanın seksen değnek vurulması olduğu bildirilmiş, iffetli kadınlara iftira edilmemesi bildirilmiştir: *İffetli kadınlara zina isnat edip de, sonra dört şahit getiremeyenlere seksen değnek vurun; ebediyen onların şahitliğini kabul etmeyin. İşte onlar yoldan çıkmış kimselerdir.* (Kur'an-ı Kerim, Nur, 4). *Ama Bundan sonra tövbe edip düzelenler bunun dışındadır. Şüphesiz Allah bağışlar ve merhamet eder.* (Kur'an-ı Kerim, Nur, 5).

Nur suresi 6. ayetinde kocaların kendi eşlerini ahlaksızlıkla suçlayacakları zaman bu duruma dört şahit getirmeleri mecbur tutulmuştur: Karılarına zina isnat edip de kendilerinden başka şahitleri olmayanların şahidliği, kendisinin doğru sözlülerden olduğuna Allah'ı dört defa şahit tutmasıyla olur. Eğer yalancılardan ise Allah'ın lanetinin kendisine olmasını diler. (Kur'an-ı Kerim, Nur, 6). Aynı şekilde karılarında kocasının yalancı olduğuna dört kişinin şahitliğini kanıt göstermesi mecbur tutulmuştur. *Kocasının yalancılardan olduğuna Allah'ı dört defa şahit tutması, cezayı kadından savar. Beşincisinde, kocası doğrulardan ise kendisinin Allah gazabına uğramasını diler.* (Kur'an-ı Kerim, Nur, 8).

Nur Suresi'nin 2. ayetinde “zina eden kadınla, zina eden erkeğin her birine yüzer sopa vurun. Allah'a ve ahîret gününe inanıyorsanız, bunlara Allah'ın dinini tatbik hususunda acımayın. Mü'minlerden bir grup da bunların cezalandırılmalarına şahit olsun” şeklinde öngörülmektedir. (Osmanoğlu, 2008, 113).

Kur'an'da evli olup olmadığı şeklinde herhangi bir ayırım yapılmaksızın zina eden kişiye 100 değnek/ kırbaç vurulması emredilmiştir. Hz. Peygamberin uygulamasında ise bu konuda bir ayrıma gidilmiştir. Kur'an' da zikr edilen ceza evli olmayan kimselere aittir. Evli olanlarda ise recm cezası uygulanmıştır. Recm: zina eden kadın ve erkeği belli şekilde taşıyarak öldürmektir. (Menekşe,2003, 7-18).

6.1.2. Zina ile İlgili Konya Şer'iyye Sicillerine Yansıyan Bazı Örnekler:

Zinaya yönelik Konya Şer'iyye Sicillerinde örneklere rastlamak mümkündür. Örneğin, Konya'da Nehr-i Kafur Mahallesi sakinlerinden Ahmed oğlu El-Hac Mehmed ve Hacı İbrahim oğlu Mehmed, Mehmed oğlu Hacı İsmail, Hacı Nurullah oğlu Mehmed, Hacı İsmail oğlu Hacı Mehmed Hüseyin oğlu Mehmed, Emrullah oğlu Ahmed ve diğer bazı kişiler mahkemede 16 Zilkade 1148 (29 Mart 1736) tarihinde mahalle sakinlerinden Osman oğlu Mehmed ve Hasan kızı Marziye isimli kişilerden şikayetçi olduklarını söylemişlerdir. Bu kişilerin birbirlerine namahrem iken gece gündüz görüşüp Mehmed'i Marziye'nin evine girip çıkarken gördüklerinden bu kişilerin mahallelerinden ihraç edilmelerini talep etmişlerdir. Bunun üzerine Marziye konu ile ilgili verdiği ifade de Mehmed'in her gece kötü niyetle evine geldiğini, feryat ettiğinde firar ettiğini bildirmiştir. Marziye ile Mehmed'in mahalleden ihracına karar verilmiştir. (KŞS,53/52-4).

Benzer şekilde bir başka örnek ise Nişantaşı Mahallesinde yaşanmıştır. Konya'da Nişan Taşı Mahallesi sakinlerinden Hacı Veli oğlu Mustafa Ağa Ahmed oğlu İmam Ebu Bekir, Ali oğlu Mustafa, Murtaza oğlu Mehmed, Yusuf oğlu İbrahim, Hacı Ahmed oğlu Ali, İbrahim oğlu Mehmed, Hüseyin oğlu Mustafa ve diğerleri mahkemede 23 Zilhicce 1148 (5 Mayıs 1736) tarihinde davacı olmuşlardır. Aynı mahalle sakinlerinden İbrahim oğlu Hüseyin kendi halinde olmayıp şarap içip evine erkek ve kadın alması üzerine mahalle ahalisi kendilerinden hoşnut olmayıp mahalleden ihraç edilmelerini talep etmişlerdir. (KŞS,53/77-1).

Bir başka belgede; zinaya zorlama iddiası üzerine olayın kanıtlanamaması ile davadan men edilme söz konusu olmuştur. İddiada şahit gösterilmesi önemlidir. Mesela, Konya'da Hoca Cihan Mahallesi sakinlerinden Ali kızı Ayşe isimli kadın aynı mahalle sakinlerinden Mustafa oğlu Mehmed isimli kimse 26 Ramazan 1149 (28 Ocak 1737) tarihinde davacı olup, dört buçuk sene önce Mehmed'in kendisine cebr-i zina ettiğini bildirmiş ve sual olunmasını

talep etmiştir. Sual olunduğunda Mehmed cevaben Ayşe'nin kendisine iftira attığını söylemiştir. Ayşe iddiasını kanıtlayamadığı için davasından men edilmiştir. (KŞS,53/216-3).

6.2. Tecavüz ve Taciz Suçu

İslam hukukunda tecavüz suçu ayrı bir suç olarak değil, zina suçunun içinde yer almıştır. Zinada olduğu gibi “hadd” cezası uygulanmıştır. Kadının zina fiiline zorlanması zinayı tecavüz boyutuna taşımıştır. Tecavüz İslam hukukunda “ırza geçme” olarak yer almıştır. Arapça karşılığı “hetk-i ırz” dır. Bu kelime namus perdesini yırtmak anlamına gelir. (Konan, 2011, 152). Zorla ırzına geçilen kadına ceza verilmezdi. (Akbulut, 2003, 169).

Zina cezası; ırz, namus ve aileyi korumak içindir. Hz peygamber: “*Kim malını koruma uğrunda öldürülürse şehiddir. Kim Allah'ın dinine yardım ve onu muhafaza uğrunda öldürülürse şehiddir. Kim canını (nefsini) müdafaa uğrunda öldürülürse şehiddir ve kim ehlini koruma uğrunda öldürülürse şehiddir*” buyurmuştur. Hanefi Hukukçular: “Cana, mala, dine, ırz ve namusa yapılan saldırılara, meşru müdafaanın caiz olduğu hususunda görüş birliği içerisinde. (Çakır, 2007, 105). Hz. Peygamber başka bir hadisinde “*Ey insanlar! Kanlarınız (canlarınız), mallarınız, ırz ve namusunuz, tıpkı şu gününüzün, şu ayınızın ve şu beldenizin mukaddesliği gibi mukaddes ve dokunulmazdır.*” diyerek ırz ve namusun önemini vurgulamıştır. (Çakır, 2007, 135).

Akıl sahiplerinin, ırzlarını can ve mallarından üstün tuttukları, bunları namusları uğruna feda ettiği için ırzın korunması zaruret olarak görülmüştür. Caydırıcılığın artırılması için ağır bir yaptırım ile cezalandırılması gerekmektedir. (Büyükbaş, 2013, 163-164). Kur'an ve sünnet, akıl, din, can, ırz ve malın korunmasını hedefler. İslam'ın verdiği cezalar, kötülüğü önleyip iyiliği hakim kılmayı hedefler. (Akbulut, 2003, 169).

6.2.1. Taciz ve Tecavüz İle İlgili Konya Şer'iyye Sicillerine Yansıyan Bazı Örnekler:

Irza kast söz konusu olduğunda mahalle ahalisinin suçu kanıtlamakta önemli rolü olduğu görülmektedir. Suçluların tespitinde mahalle ahalisinden gerekli istihbarî bilgiler alınmıştır. Örneğin, Konya'da 22 Rebiü'lahir 1149 (3 Eylül 1736) tarihinde Topraklık Mahallesi sakinlerinden Nevrasese kızı Havva isimli kadın Konya mahallesi sakinlerinden

Molla Yusuf oğulları Hasan ve Hüseyin isimli kardeşlere dava açıp, adı geçen tarihten üç gün önce gece evimin damında yatarken Hasan ve Hüseyin'in boğazını sıkarak, tecavüze yeltendiklerini ancak feryat etmesiyle adı geçen kişilerin kaçtıklarını iddia etmiştir. Havva adı geçen kişilerin durumlarının mahalle ahalisinden sorulmasını talep etmiştir. Yapılan soruşturmada adı geçen kişilerin iyi kişiler olmadıkları anlaşılmıştır. (KŞS,53/158-3).

Sicile yansıyan bir başka örnekte ise, Konya'da Şeker Fırış Mahallesi sakinlerinden Mehmed kızı Şerife Fatıma Beşe isimli kadın 12 Şevval 1148 (25 Şubat 1736) tarihinde Abdülaziz Mahallesi sakinlerinden Şatra oğlu Süleyman isimli kimse huzurunda verdiği ifadeyle, İnce Mustafa isimli kimsenin zevcesi benim elbiselerim vardır kes ve dik diye davet etti. Evlerine gittiğimde Süleyman'ın İnce Mustafa bana saldırdı. Feryat ettiğimde mahalle ahalisi gelerek beni evden çıkardılar. Bu sırada Süleyman ve Mustafa kaçtı. Bu ifade üzerine durum mahalle ahalisinden sorulup doğrulanması üzerine, Süleyman ve İnce Mustafa ve Şerife Fatıma mahkeme Ta'zir ile cezalandırmıştır. (KŞS,53/17-1). Fakat Şerife Fatıma'nın masumiyeti mahalle ahalisi tarafından mahkemeye bildirilmiştir. Bunun üzerine Şerife Fatıma'nın durumu mahallesi ahalisinden Elhac Abdullah bin Osman Efendi ve Elhac Ahmed bin Hacı Mahmud ve İmam Molla Sa'id ve Ali Bey isimli kimselerden sorulduğunda Şerife'nin terzilik yaptığı, kendi halinde dindar iyi bir kadın olduğu belirtilmiştir. (KŞS,53/18-4).

Konya şer'iyeye sicillerinde tecavüz davalarına rast gelmek mümkündür. Konya'da Yenice Mahallesi sakinlerinden Ahmed oğlu Mehmed isimli kimse mahkemede Musa oğlu Mehmed huzurunda 29 Muharrem 1149 (9 Haziran 1736) tarihinde davacı olup sekiz gün önce kızı Rahime, bağına giderken Musa oğlu Mehmed tarafından tecavüz kastıyla saldırıya uğradığını iddia etmiş ve Mehmed'den şikayetçi olmuştur. Ancak, Musa oğlu Mehmed durumu inkâr edip yemin edince, Ahmed oğlu Mehmed davasından men edilmiştir. (KŞS,53/116-5).

Tecavüz kastının cezası dayak ve hapis olmuştur. Mesela, Konya'da Zincirli Kuyu Mahallesi sakinlerinden Derviş kızı Rahime isimli kadın mahkemede 2 Şevval 1148 (15 Şubat 1736) tarihinde kızı Şerife Fatıma'nın yine aynı mahalleden İbrahim'in evine ihtiyaç için gittiğinde taciz maksatlı saldırıya uğramasından dolayı İbrahim'den şikâyetçi olmuşlardır. İbrahim'in durumu mahalle ahalisinden sorulduğunda kötü alışkanlıkları olduğunun ortaya çıkması sebebiyle dayak ve hapis cezasına karar verilmiştir. (KŞS,53/36-2).

Genel olarak tecavüze kalkışmanın cezası ta'riz olarak uygulanmıştır. Örneğin, Konya'da Sudurhan nahiyesine bağlı Oymalı isimli köy sakinlerinden Ali kızı Havva isimli hatun mahkemede 23 Zilkade 1148 (5 Nisan 1736) tarihinde aynı köy sakinlerinden Seyyit Ali huzurunda davacı olmuştur. İfadeye göre 20 gün önce gece Seyyit Ali ve Nebi kötü niyetle Havva'nın evine girerek arzına geçmek istemiştir. Adı geçen kişilerden şikâyetçi olması üzerine durum mahalle ahalisinden sorgulanmış ve neticede adı geçen şahısların, kendi halinde iyi biri olmadığı ortaya çıkması üzerine, mahkeme Ta'zir ile cezalandırmıştır. (KŞS,53/52-2).

Yine, Konya'da Sahipata Mahallesi sakinlerinden Murtaza kızı Hema'nın mahkemede 8 Cemazievvel 1149 (14 Eylül 1736) tarihinde Hacı İsmail oğlu Mehmet'in 5 gün önce Hoca Cihan mahallesindeki bağında yatarken Mehmet'in yanında isimlerini bilmediği kişilerle tecavüz maksadıyla bağına gelip boğazını sıktıklarını söylemiştir. Feryat ettiğinde kaçtıklarını belirtip, bu kişilerden şikâyetçi olduğunu bildirmiştir. Mehmet'in durumunun mahallesi ahalisinden sorulmasını istemesi üzerine soruşturma yapıldığında Mehmet'in kendi halinde dindar bir kişi olduğunun haber verilmesiyle Hema davasından men edilmiştir. (KŞS,53/166-3).

Medine şehri Çerkab Mahallesi sakinlerinden Yusuf kızı Ümmü Gülsüm isimli hatun 2 Cemaziye'l ahir 1149 (8 Ekim 1736) tarihinde adı gecen tarihten sekiz gün önce Göktaş Mahallesi sakinlerinden Amr bin Halil Ağa ve Havacı Hasan Mahallesi sakinlerinden Mehmed bin Ahmed isimli kimseleri dava etmiştir. Kendi bağında evinde yatarken üzerine geldiklerini ve tecavüz ettiklerini söylemiş ve kendilerinden sual olunmasını istemiştir. Amr ve Mehmed isimli kimseler mahallesinden sorulduklarında iyi kimseler oldukları ve şimdiye kadar böyle bir işte bulunmadıkları söylenmiştir. (KŞS,53/177-1).

Yukarıda örnekte olduğu gibi mahalle ahalisinin verdiği istihbarat, mahkemenin kararında etkilidir. Nitekim, Konya'da Şeyh Sadrettin Mahallesi sakinlerinden Mustafa kızı Ayşe isimli hatun mahkemede Rebiül-ahirin guresi 1149 (9 ağustos 1736) tarihinde Ali Bey oğlu Mehmed huzurunda davacı olmuştur. Verilen tarih gecesi kendi evinde uyurken Mehmed evine girip yatağına tecavüz kastıyla gelip kendisine saldırdığını söylemiştir. Feryat ettiğinde Mehmed'in firar ettiğinde bildirmiştir. Kendisinden sual olunmasını ve durumunun mahallesi ahalisinden sorulmasını talep etmiştir. Mehmed'in yemin ederek durumu inkâr

etmesi ve mahalle ahalsinin Mehmed hakkında iyi şeyler söyleyerek hoşnut olduklarını bildirmeleri üzerine. Mehmed'in iyi haline karar verilmiştir. (KŞS,53/153-2).

Konya'da Ulu Irmak Mahallesi sakinlerinden Osman kızı Havva mahkemede 26 Cemaziyel-evvel 1149 (2 Ekim 1736) tarihinde Hasan isimli kimse huzurunda davacı olmuştur. Verilen tarihten sekiz gün önce öğle vaktinde Hasan'ın evine gittiğinde Seyid Hasan'ın bıçakla kendisini samanlığa kapayıp tecavüz etmeye kalkıştığını bildirmiş ve Hasan'dan şikâyetçi olmuştur. Durumunun mahallesi ahalsinden sorulmasını istemiştir. Yapılan soruşturmada, şahitlerin Hasan'ın kendi halinde biri olmadığını, kötü niyetli olduğunu haber vermeleriyle Hasan mahkemece Ta'zir ile uyarılmıştır. (KŞS,53/172-4).

Suçun kanıtlanması noktasında iddayı destekleyecek şahidin olması karar aşamasında önemli bir durumdur. Konuyla ilgili bir belgeye göre, Beylöviran kazasına bağlı Almasun isimli köy sakinlerinden Raziye isimli kadın Ahmed, İbrahim ve Hüseyin adlı kişilerin huzurunda 17 Recep 1149 (21 Kasım 1736) tarihinde mahkemede davacı olmuştur. Verilen tarihten bir buçuk ay önce Ahmed, İbrahim Hüseyin adlı kişilerin evine bıçakla geldiklerini, Hüseyin'in kendisini dağlık bir yere götürüp ırzına geçtiğini, ayrıca bu kişilerin evinin yakınındaki eşyalarını gasp ettiklerini belirtmiştir. Bu kişilerden şikâyetçi olduğunu bildirmiştir. Ancak, Raziye'nin bu duruma açıklık getirecek delil ve şahidi olmaması neticesinde davasından men edilmiştir. (KŞS,53/190-2).

Tecavüz girişimine verilecek en çarpıcı örneklerden birisi de mağdurun erkek olduğu davadır. Konya'da Dolapucu Mahallesi sakinlerinden Süleyman oğlu Mehmet isimli kimse mahkemede 9 Zilhicce 1149 (10 Nisan 1737) tarihinde Mehmet oğlu Hüseyin'in verilen tarihten 3 gün önce gece kendi evinde yatarken tecavüz maksadıyla evine girip kendisine saldırdığını bildirmiş ve şikâyetçi olmuştur. Hüseyin yalnızca eve girdiğini belirtmiş ve gerisini inkâr etmiştir. Hüseyin mahkemece Ta'zir cezası ile uyarılmıştır. (KŞS,53/76-4).

Bu tür vakaların yalnızca Müslümanlar arasında yaşanmadığı belgelerden anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda Konya'da Türkî Ali Mahallesi sakinlerinden Beydeser isimli zimmî mahkemede 2 Zilkade 1149 (4 Mart 1737) tarihinde yine aynı mahalleden Mustafa'nın verilen tarihten 1 gün önce sen bana 10 kuruş ver kardeşini kurtarayım diyerek kendisini taciz ettiğini bildirmiş ve Mustafa'dan şikâyetçi olmuştur. Durumu mahallesi ahalsinden

sorulmasını talep etmiştir. Soruşturulduğunda Mustafa'nın kendi halinde olmayıp kötü ahlaklı olduğunu bildirmeleriyle Mustafa mahkemece ta'zir cezası ile uyarılmıştır. (KŞS,53/248-2).

7. Haneye Tecavüz

Belgeler içerisinde kişilerin kendi özel hayat alanları içerisinde yapılan saldırılar da mevcuttur. İncelenen belgeler içinde üç adet haneye tecavüz ile ilgili belgeye raslanmıştır.

Hırsızlık, ırza kast, bıçakla yaralama ve darp olaylarını da içeren birçok haneye tecavüz davası sivile yansımıştır. Örneğin, Konya'da Polatlar Mahallesi sakinlerinden Seyid Hasan oğlu Seyid Salih isimli kimse mahkemede 21 Muharrem 1149 (1 Haziran 1736) tarihinde Hasan oğlu Mehmed isimli kimse huzurunda davacı olmuştur. Verilen tarihten dört sene önce Mehmed'in mal ve ırzına kast etmek maksadıyla gece evine girip feryat ettiğinde firar ettiğini ardınca gittiğin de Mehmed'in bıçak ile sağ bileğinden yaraladığını bildirmiştir. Mahkemede kendisinden diyetini talep etmiştir. Şahit ise, bu durumu doğrulamıştır. (KŞS,53/112-3).

Bir başka haneye tecavüz suçlaması sonucunda yine gerekli istihbarat mahalleliden alınmıştır. Ve mahalle ahalisinin verdiği iyi istihbarat sonucunda davacı davadan men edilmiştir. Örneğin, Konya'da Sadırlar Mahallesi sakinlerinden Mehmed oğlu Abdülhalim isimli kimse aynı mahalleden Molla Mustafa oğlu Hasan isimli kimse huzurunda 10 Şaban 1149 (14 Aralık 1736) tarihinde mahkemede davacı olmuştur. Verilen tarihten bir gün önce Hasan'ın gece evine gelip, harem kapısından kendisinin çıkıp geldiğini görünce de firar ettiğini bildirmiştir. Mahalle ahalisinden durumunun soruşturulmasını talep etmiştir. Mahalle ahalisinden soruşturulduğunda Hasan'ın kendi halinde iyi biri olduğunu haber vermeleriyle Abdülhalim davasından men edilmiştir. (KŞS,53/226-3).

Yine bir başka örnekte, Konya'da Esenli Mahallesi sakinlerinden Havva isimli hatun mahkemede 22 Şaban 1149 (26 Aralık 1736) tarihinde aynı mahalleden Seyid Ahmed oğlu Seyid Ali isimli kimse huzurunda davacı olmuştur. Verilen tarih gecesini Seyid Ali'nin evinin civarına gelip kendisi feryad ettiğinde kaçtığını bildirmiş ve Ali' den şikâyetçi olmuştur. Durumunun mahallesi ahalisinden sorulmasını talep etmiştir. Seyid Ali'nin kendi halinde biri olmadığı mahallesi ahalisi tarafından bildirilmesi ile Ali mahkemece Ta'zir ile uyarılmıştır. (KŞS,53/227-4).

8. Kız ve Adam Kaçırma

İslam hukukunda kadın kaçırma suçları açık hükümlere bağlanmamıştır. Bu çeşit eylemler toplum için zararlı görülmüş, bu itibarla söz konusu eylemlerin ta'zir adı verilen cezalarla cezalandırılacağı kabul edilmiştir. (Ercoskun, 2010, 93).

Bununla ilgili sicillerde davalara rastlanmaktadır. Konya sancağına bağlı Kök Osmanlı karyesi sakinlerinden iken Konya şehrinde misafir olarak bulunan Hasan kızı Hatice isimli kadın 15 Şevval 1148 (28 Şubat 1736) tarihinde mahkemede Mehmed oğlu Osman, Mehmed oğlu Mehmed ve Kibar oğlu Mehmed isimli kimseler huzurunda davacı olmuştur. Verilen tarihten bir gün önce menzilhane yanındaki mezarlıktan geçerken bu kişilerin kendisini kaçırap Temurcu Mehmed'in Sadırlar Mahallesiindeki evine götürüp orda bir gün hapis ettiklerini bildirerek bu kişilerden şikâyetçi olduğunu beyan etmiştir. Bu kişilerin halleri mahalleleri ahalilerinden sorulduğunda kendi hallerinde iyi adamlar olduklarını bildirmişlerdir. Hatice'nin ise kendi halinde olmayıp, Konya ahalisinden olmadığı ve namahremden sakınmayan bir kadın olduğu ortaya çıkmıştır. (KŞS,53/20-5).

Bir başka örnekte ise, Konya'da Sarı Yakup Mahallesi sakinlerinden Himmet oğlu Molla Ahmet mahkemede 6 Şaban 1149 (10 Aralık 1736) tarihinde Hacı Mahmud huzurunda, kardeşi Molla Fazlı'nın, oğlu Seyid Süleyman'ı verilen tarihten altı ay önce Konya'dan uzaklaştırarak başka bir diyara götürdüğünü, verilen tarihten iki ay önce Fazlı'yı hapis ettirdiğini söylemiştir. Fakat Hacı Mahmud'un Fazlı'nın hapisten çıkarılmasını talep ettiğini, Fazlı cevabında kendisi Bursa'ya giderken Seyid Süleyman'ı Akşehir'de gördüğünü, yayan kaldığını ve kendisini almasını istediğini söylediğini ve alıp onu Bursa'ya götürdüğünü ve hala Bursa'da olduğunu bildirmiştir. Molla Ahmed'in, delili olmaması üzerine Hacı Mahmud'un Fazlı'yı hapisten çıkardığını belirtmiş ve şikayetçi olmuştur. Molla Ahmet durumu ispatlayamaması üzerine davasından men edilmiştir. (KŞS,53/201-1). Burada davacı iddiasını ispatlayamadığı için davadan men edilmiştir.

9. Bakire Olmadığı İddiası

Bekâret, temizliğin ve saflığın simgesidir. İncelediğimiz sicilde iki adet bekaret ile ilgili davaya rastlanmıştır. İkisi de aynı kişi ile ilgilidir. Kullanılan ifadelere bakılınca kadınlar tarafından yapılan muayene sonucunda kızın bakire olduğu ortaya çıkınca “temiz, pak ve

bakire” ifadeleri kullanılmıştır. Bu ifadelerin saflığın simgesi olarak görüldüğü düşünülmektedir. Konya’da Gödene isimli köy sakinlerinden Mehmed kızı Emine isimli hatun mahkemede 28 Rebiül-evvel 1149 (6 Ağustos 1736) tarihinde kızı Havva hakkında bazı kimselerin bakire değildir su-i zanında bulduklarını belirtmiş. Topraklık Mahallesi sakinlerinden Molla Mustafa kızı Emine ve Dedem oğlu Mahallesi sakinlerinden Mustafa kızı Fatıma isimli kadınların muayene sonucunda Havva’nın temiz ve pak bakiredir diye şahitlik etmeleri üzerine Havva’nın bakireliği tescil edilmiştir. (KŞS,53/159-2).

Yukarıdaki dava ile ilgili diğer belgede ise, bakire değildir iftirası atanların durumu görüşülmüştür, Konya’da Gödene isimli köy sakinlerinden Mehmed kızı Emine isimli hatun mahkemede 28 Rebiül-evvel 1149 (6 Ağustos 1736) tarihinde yine aynı köyden Hacı İsa oğlu Mehmed ve Çakır Himmet oğlu Süleyman isimli kimseler huzurunda kızı Havva hakkında Süleyman ve Mehmed’in bakire değildir diye iftira atanlardan olmadıklarını muayene sonucunda da Havva’nın bakire olduğunun ortaya çıkmasıyla bu kişilerle aralarında hiçbir hak ve alaka kalmadığını bildirmiştir. (KŞS,53/160-4).

Bekâret saflığın ve temizliğin simgesi olduğu için evlenilecek kızlarda aranan özelliklerden birisi olmuştur. Bu nedenle hakkında bakire değildir iddiası çıkan kız ve ailesi bekâretini kanıtlamak istemiştir. Bunun için bazı kadınlar tarafından muayene edilmeyi kabul etmiştir.

10. Yöneticiden Şikâyetçi Olma

Konya’da Şems-i Tebrizî Mahallesi sakinlerinden Abdülhalim oğlu Salih Ağa, isimli kimse mahkemede 21 Şaban 1149 (25 Aralık 1736) tarihinde Niğde sakinlerinden Nuh oğlu Hasan Ağa ve Ebu Bekir oğlu Elhac Mustafa ve Mustafa oğlu Hacı Mehmed ve Seyid İsmail ve Çar Hacı Ahmed vesairleri tarafından tasdik edilen vekili olan Ali oğlu Hacı Hasan isimli kimse huzurunda, verilen tarihten iki sene önce Karaman valisi tarafından buyrultu ile hizmete giderken Niğde havalisine dâhil olduğunda bazı kimselerin kendisinden için “köylerimizden haksızlıkla şu kadar akçe alıp buyrultusuz yiyip içip, fukaraya zulüm etti” diyerekten kendisini Niğde valisine şikâyet etmişlerdir. Valinin haksız yere 90 kuruş kıymetli eşya ve parasını aldığını belirterek vekili Hasan yanında sulh bedeli alındığını Salih Ağa ile aralarında anlaşmaları, hak ve davalarının kalmadığını belirtmişlerdir. (KŞS,53/203-3).

11. Zehirleme

Belgeler arasında kasten zehirleme olayı hakkında bir Şikâyet de yer almaktadır. Örneğin, Konya'da Sahra Nahiyesine tabi Yarma adlı köyden Mehmed oğlu BekreŐ isimli kimse mahkemede 5 Cemaziyelevvel 1149 (11 Eylül 1736) tarihinde İbrahim Beşe oğlu Veli isimli kimse huzurunda davacı olup verilen tarihten dört gün önce karpuz içine kasten aksülümen koyup kendisinin ve ailesinin zehirlenmelerine yol açan Veli'den Şikâyetçi olmuştur. (KŞS,53/161-1).

SONUÇ

Osmanlı Devleti Şer'i Hukuk Sisteminin uygulayıcısı olmuştur. Kadı sicilleri günümüz araştırmalarında önemli bir yeri olan, kapsamı çok geniş belgelerdir. Toplumunu pek çok farklı alanda yansıtmakta idi. Osmanlı Devleti'nin sosyal hayatına bir ışık tutmak için yaptığımız çalışmada yararlanılan önemli bir kaynak olmuştur. Sosyal yaşam ile ilgili belgeler incelendiğinde aile, nişanlanma, evlenme, boşanma konularındaki belgeler; Aile kurulmasında nelere dikkat edildiği, nişanlılık evresi, evlenme ile ilgili belgelerin ne kadar kayıtlara yansıdığı, boşanma şekilleri, nafaka durumu en çok hangi boşanma şeklinin kullanıldığı kadınların boşanma kararında payının olup olmadığı konularında bize bilgi vermektedir. Boşanma ile ilgili belgelere sıkça rastlanmıştır. Bu boşanmanın genellikle kayıt edildiğini düşündürmektedir. Bunu evlenme ve nişanlanma da görememiştik. Ancak bu tür davalar sorun çıktığında kayıtlara yansımışlardı. Tarafların birbirlerinden beklentileri nelerdir, hoşlarına gitmeyen durumların neler olduğunu da burada gördük. Boşanma ile ilgili kayıtlar incelendiğinde ailenin birçok özelliğini görmemiz mümkündür. Kocanın uzak bir yere çalışmak maksadıyla vs. gittiğinde dönmesi uzun sürebileceğinden isterlerse eşlerinin icazetlerini vekilleri aracılığı ile ellerine vermişlerdir. Yine sefere giderken de aynı şekilde davranmışlardır. Eşlerin iyi geçinememesi durumunda kadının boşanma hakkını eşinden hukuki hakları karşılığında satın aldığı görülmüştür. İncelediğimiz boşanma ile ilgili belgelerde genellikle muhalaa karşılıklı anlaşarak boşanma şekli daha çok görülmüştür. Kadınlar da ayrılma isteklerini dile getirebilmişlerdir. Boşandıktan sonraki durumun nafakanın ve çocukların bakımının nasıl olacağına eşler birlikte karar vermişlerdir.

Toplum düzenini bozan suçlar ile ilgili, hırsızlık, cinayet, darp, adam yaralama, adam kaçırmaya, zehirlenme suçları ile ilgili belgeler görülmüştür. Ve bunlar da karar sürecinde mahalle ahalisinin rolü dikkat çekmektedir. Mahalle ahalisinin sanığın su-i halini ya da hüsn-ü halini haber vermesine göre kararların yönünün değiştiği görülmektedir. Kararın alınmasından önce sanık mahalleliden soruşturulmuştur. Yine aynı şekilde bir kişi şikâyetinde bulunduğunda iddiasını kanıtlayacak delillerinin olup olmaması da kararın seyrini etkilemiştir. Suçlara verilen cezalara bakıldığında Şer'i hükümler de görülen uygulamalardan bazı farklılıklar görülmektedir. Kanunnameler de yapılan düzenlemelerle bu suçlar para cezalarına dönüşebildiği gibi tarafların aralarında anlaşması, diyet ödenmesi vs. çözümler getirildiği de görülmektedir.

Mahalle ahalisi sosyal düzenin sağlanmasında belirleyici olmuştur. Kişilerin birbirini takip etmesi ve suç işlemekteki caydırıcılıkları dikkat çekmektedir. Mahalle ahalisinin bu sosyal kontrol aracı rolünü üstlenmesindeki neden mahallelerinin adının kötü anılmamasını istemeleri ve devletin işlenen suçtan ötürü mahalle ahalisini de sorumlu tutmalarına engel olunmak istenmesi olduğu düşünülmektedir. Mahalle toplumsal kontrol aracı olma rolünü üstlenmiştir.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Belgeleri

Konya Şer'iyye Sicili: (KŞS) 53.

II. Telif ve Diğer Kaynaklar

http://www.sozlukbu.com/k/10331/inhiraf_kelime_anlamı_nedir_ne_demek#ixzz36t0FILvL.

Abdullah b. Abdülhamit el-Eseri. *Şirk ve Küfrün Tanımı ve Çeşitleri*. İslam Hause.com, 2010.

Acartürk, Ferrayi. *1672-1673 Tarihlerinde Konya'nın Sosyal ve Ekonomik Durumu (19 Nolu Şer'iyye Siciline Göre)*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yarıyıl Tezi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2006.

Açık, Fatma. *İslam Aile Hukukunda Tahkim Müessesesi ve Hakemin Boşama yetkisi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek lisans Tezi, 2006.

Akalın, Adnan. "İslam Hukuku Açısında Suçun Unsurları". C. 1. *e-Şakıyat İlmî Araştırmalar Dergisi*-www.e-sarkiyat.com-ıssn:1308-9633, Kasım 2013.

Akbulut, İlhan. "İslam hukukunda Suçlar ve Cezalar". C. 52. S. 1. Ankara: *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2003.

Akgündüz, Ahmet. "İslam Hukukunun Osmanlı Devleti'nde Tatbik-i, Şer'iyye Mahkemeleri ve Şer'iyye Sicilleri". C. 10. Ankara: *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Atalar, Münir. "Şer'iyye Mahkemelerine Dair Kısa Bir Tarihçe". C. 4. S. IV. Ankara: *İslam İlimleri Enstitüsü Dergisi*, 1980.

Ateş, Süleyman. *Kurân-ı Kerîm'e Göre Evlenme ve Boşanma İle İlgili Âyetlerin Tefsîri*. Ankara: Yeni Ufuklar, 1978.

Kur'an-ı Kerim'in Yüce Meali ve Çağdaş Tefsiri, Cilt-1. Ankara: Ankara Üniversitesi Basım Evi, 1982.

Avcı, Mustafa. "Osmanlı Hukukunda Para Cezaları". C. 10. Ankara: *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Bayındır, Abdülaziz. "Örneklerle Osmanlı'da Ceza Yargılaması". C. 10. Ankara: *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Bozkurt, Nevin Ünal. "Yargı Bağımsızlığı Açısından Osmanlı'da ve Günümüz Türkiye'sinde Yargıya Genel Bir Bakış". C. 57, S. 1. Ankara: *AÜHFD*, 2008.

Büyükbaş, Nazım. "İslam Ceza Hukukunda Cezalandırma ve Maslahatların Korunması Arasındaki İlişki". S. 33. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2013/1.

Çakır, İbrahim Etem. "XVI. Yüzyılda Ayıntab'da Toplumsal Kontrol Aracı Olarak Mahalle Halkının Rolü". S. 63. *Bilig*, Güz 2012.

Çakır, Muhammed. *İslam Hukuku Açısından Şiddet ve Terör Olgusu*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2007.

Demir, Alpaslan. "Konya Şer'iyye Sicilleri'nde Rıza Senedi Örnekleri (1659-1749)". Prof. Dr. Enver Konukçu Armağanı. Ankara: *History Studies*, 2012.

Demirel, Ömer - Gürbüz, Adnan - Tuş, Muhiddin. *Osmanlılar'da Aile'nin Demografik Yapısı*. C. 1. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Sosyal-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, Aralık 1992.

Dinç, Güven. "Şer'iyye Sicillerine Göre XIX. Yüzyıl Ortalarında Antalya'da Ailenin Sosyal-Ekonomik Durumu". S. 17. Ankara: OTAM, 2005.

Doğru, Halime. "XVI ve XVII. Yüzyıllarda Şer'iyye Sicilleri ve Kanunnamelere Göre Nişanlanma, Evlenme ve Boşanma". C. 1. S.1. Eskişehir: *Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1999.

Düzbakar, Ömer. "İslam-Osmanlı Ceza Hukukunda Hırsızlık Suçu: 16-18. Yüzyıllarda Bursa Şer'iyye Sicillerine Yansıyan Örnekler". S. 2. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2008.

Düzbakar, Ömer. "Osmanlı Döneminde Mahalle ve İşlevleri". S. 5. *U. Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2003/2.

Ekinci, Ekrem Buğra. "Osmanlı Devleti'nde Mahkemeler ve Kadılık Müessesesi Literatürü". C. 3. S. 5. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 2005.

Ercoskun, Tülay. *Osmanlı İmparatorluğu'nda 19. Yüzyılda Evlilik ve Nikaha Dair Düzenlemeler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Yakınçağ Tarihi) Anabilim Dalı Doktora Tezi, 2010.

Erem, Faruk. "Zina". C. 18. S. 1-4. Ankara: *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1961.

Erkek, Mehmet Salih. "18. Yüzyılda Mardin Kadı Mahkemesine Yansıyan Küfür Davaları". Türk Kültüründe Hakaret. S. 2/1. *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Taknoloji Dergisi*, Temmuz 2009.

Eroğlu, Savaş. *1847-1848 Tarihlerinde Konya'nın Sosyal ve Ekonomik Durumu (80 Numaralı Konya Şer'iyye Siciline Göre)*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2007.

Erten, Hayri. "Osmanlı Kadı Kayıtlarına Göre XVII ve XVIII.Yüzyılda Sosyal Kontrol Mekanizması Olarak Mahalle Şuuru (Konya Örneği)". S. 5-Kış. Konya: *Türk İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 2008.

Erturhan, Sabri. "Zina Edilen Bir Şahısla Yapılacak Nikah Akdine Fıkhî Bir Bakış". S. 2. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2003.

Görgülü, Hasan Ali. *Hız. Peygamberin Uygulaması Bağlamında Sünni Boşanma ve Üzerindeki Tartışmalar*. www.sonpeygamber.info.

Gül, Abdülkadir. "Osmanlı Taşrasında Suç ve Suçlular (1919 Ocak Ayı Erzincan Sancağı Örneği)". *EÜHFD* XVII, no. 1-2 (2013).

Gülcan, Mustafa. *Konya'da İctimaî ve İktisadî Hayat (1675-1676)*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Dotor Tezi, 1979.

Güler, Ali. "İlk Yazılı Türkçe Metinlerde Aile ve Unsurları". C. 1. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, *Sosyal-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, Aralık 1992.

Has, Şükrü Selim. "Nişanın Bozulmasının Hukuki ve Dini/Ahlaki Neticeleri (İslam Hukuku ve Modern Hukuk Arasında Bir Mukayese)". İstanbul: *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2006/1.

<http://silivri.iem.gov.tr/dosyalar/hukuksozluk.htm>.

Kama, Sezen. "Osmanlı Hukukunda Evlilik Akdi ve Söz Konusu Akdin 1869 Tarihli Tabiiyeti-i Osmaniye Kanunnamesine Göre Osmanlı Tabiiyetine Etkisi". C. LXXI. S. 1. İstanbul: *İÜHFİM*, 2013.

Kankal, Ahmet. "Osmanlı Ceza Hukukuyla Alakalı İlginç Bir Belge". S. 4. Ankara: *OTAM*, 1993.

Karabay, Kazım. *63 Nolu Tokat Şer'iyye Sicili*. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2007.

Kaşıkçı, "Osman. Anayasal Açıdan Fatih'in Teşkilat Kanunnamesi". 10 cilt. Ankara: *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Kaya, Ali. "17. Yüzyıl Bursa Şer'iyye Sicillerinin İslam Aile Hukuku Açısından Tahlili". C. 17. S. 1. Bursa: Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2008.

Kıvrım, İsmail. "17. Yüzyılda Osmanlı Toplumunda Boşanma Hadiseleri (Ayıntab Örneği; Talak, Muhalaa, Tefrik)". *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2011.

Kıvrım, İsmail. "Osmanlı Mahaltesinde Gündelik Hayat (17. Yüzyılda Gaziantep Örneği)". *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2009.

Konan, Belkız. "Osmanlı Hukukunda Tecavüz Suçu". S. 29. OTAM, Bahar 2011.

Kuru, Levent. *29 Numaralı Edirne Şer'iyye Sicili* . Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2006.

Öntuğ, M. Murat - Solak, Erdoğan. "Uşak Şer'iyye Sicillerinin Şekil ve Muhteva Açısından Değerlendirilmesi". 2/2. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2001.

Özger, Betül - İpçioğlu, Mehmet. "C. 74/f-4 Numaralı Şer'iyye Siciline Göre 1827-1833 Tarihleri Arası Konya'nın Sosyal ve İdari Yapısına İlişkin Kayıtların Analizi". S. 17. Konya: *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2007.

Maliki, Abdurrahman. *İslam Hukukunda Ceza*. 2009.

Mandaloğlu, Mehmet. "İslamiyetten Önce Türklerde Aile Hukuku". S. 33. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2013.

Menekşe, Ömer. "Osmanlı'da Zina Cezası Olarak Recm". S. 2. *Merife*, Güz 2003.

Mutaf, Abdülmecit. "Teorik ve Pratik Olarak Osmanlı'da Recm Cezası: Bazı Batı Anadolu Şehirlerindeki Uygulamalar". C. 3. S. 4. *Electronik Turkish Studies*, 2008.

Osmanoğlu, Cihan. "Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Zina Suçu ve Cezası". C. 66. S. 1. İstanbul: *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 2008.

Özcan, Hanefi. "Maturidi'ye Göre İman, İslam, İhsan ve Küfür İlişkisi". C. 29. S. 3. *Diyanet İlmî Dergisi*, 1993.

Paçacı, İbrahim. "Sosyal Hayattaki Değişim Sürecinde İslam Aile Hukuku (Evlenme ve Boşanma Örneği)". S. 11. *İslam Hukuku Araştırma Dergisi*, 2008.

Pehlivan, Arzu. *1495 Numaralı Şer'iyeye Sicili Defterine Göre Rize'nin Ekonomik ve Sosyal Hayatı*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Sak, İzzet. "Osmanlı Toplumunda Namzedin (Nişanın) Bozulması ve Sonuçları: Konya Örneği(18. Yüzyılın İlk Çeyreğine Göre)". S. 16. Konya: *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2006.

Saydam, Abdullah. "Trabzon'da "Gayrî Resmi Nikah'ın Doğurduğu Problemler ve Boşanma Davaları (1820,1844)". XX. İstanbul: *Osmanlı Araştırmaları*, 2000.

Sinanoğlu, Mustafa. "Küfür". S. 26. Ankara: *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 2002.

Tabakoğlu, Ahmet. "Osmanlı Toplumunda Aile". S.1. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, *Sosyal-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, 1992.

Tok, Özen. "Kadı Sicilleri Işığında Osmanlı Şehrindeki Mahalleden İhraç Kararlarında Mahalle Ahalisinin Rolü (XVI ve XVII. Yüzyıllarda Kayseri Örneği)". S. 18, Kayseri: *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2005.

Tüzüner, Özlem. "Türk ve İslam Hukuku Bakış Açısından Evlenmenin Hukukî Niteliği Hakkında Bir İnceleme". S. 1. Ankara: *Ankara Barosu Dergisi*, 2013.

Üçok, Coşkun. "Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Durumlar-I". <http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF/1946-03-01/AUHF-1946-03-01-Ucok.pdf>, 1946.

Üçok, Coşkun. "Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler". C. 4. S. 1-4t. Ankara: *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1947.

Yakut, Esra. "Tazminat Dönemi'ne Kadar Osmanlı Hukukunda Taziri Gerektiren Suçlar ve Cezaları". C. 2. İstanbul: *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, Güz 2006.

Yaşar, Ahmet. "İslam Ceza Hukukunun Hedef ve İlkeleri Açısından İdamı Gerektiren Suçlar". S. IX. İzmir: *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1995.

Yazır, Elmalılı M. Hamdi. *Kuran-ı Kerîm Meali*. İstanbul: Dergah Ofset, 2006

Yılmaz, İbrahim. "Kadının Boşanma Hakkı Bağlamında Post Modern Bir Yaklaşım Örneği:İftidâ". İslam İktisadı Özel Sayısı. S. 15. Konya: *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2010.

Yörür, Canan. *259 Numaralı Adıyaman Kadı Sicili (H.1312)(1895)(1 İle 90. Sayfalar)*. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2006.

Yüksek, Ali. "İslam Aile Hukukunda Boşanma Yetkisi ve Kadının Boşanması". C. 7. S. 32. *Uluslar Arası Araştırmalar Dergisi*, 2014.